

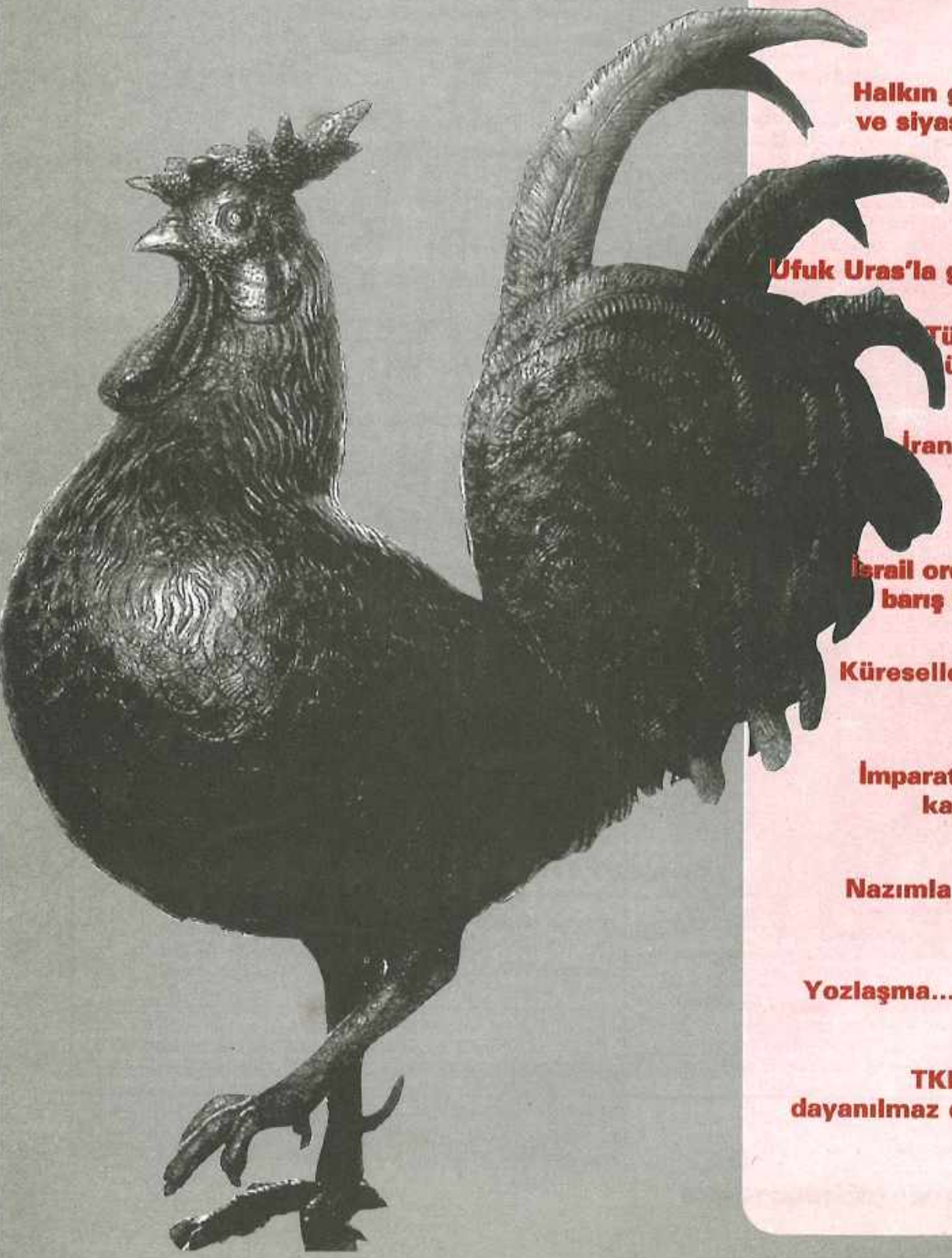
İKİ AYLIK SOSYALİST SİYASİ KÜLTÜR DERGİSİ. FİYATI 2.000.000. TL.

KIZILCIK

SUBAT/MART

2002

11

**Halkın gündemi
ve siyasal irade**

Ufuk Uras'la görüşme

**Türkiye'de
ücretliler**

İran üzerine

**İsrail ordusunda
barış hareketi**

**Küreselleşmenin
öznesi**

**İmparatorluğun
karşı-atağı**

Nazımla gölgesi

Yozlaşma.... Niçin?

**TKP adının
dayanılmaz cazibesi**

Bu sayıda

Kapak: Giambologna (1529-1608)
Horoz-bronz döküm

2 Tan Oral

4 Rejim ve siyasal güçler

Sosyalist siyasal hareketin önünde duran görev

5 Halkın gündemi ve siyasal irade

Sosyalist sol halkın gündemine sahip çıkmak için birlikte davranabilmelidir

6 Herkes kendi bacağından

7 Ne yapmalı?

8 Hayat Ağacı

12 Karl Marx'tan alıntı

13 Yozlaşıyoruz, niçin?

Hüseyin Hasançebi

16 Ufuk Uras'la görüşme

18 Piyasa topluma karşı

Yavuz Alogan

20 Ebrulu hanımelleri ve militanlık

Saadet Özkal

Marifet insancıl —belki de kadıncıl—
bir mücadele biçimi geliştirebilmekte

22 Türkiyede ücretliler

Seyhan Erdoğan

27 Gecekonduya yaşayan kadınlar

Sema Erder

30 Çare küçülme değil, büyüme

Arlan Başer Kafaoglu

32 Ekonomide bunalım

Orhan H. Aydın

36 İmparatorluğun karşı-atağı

James Petras

İmparatorluğun iktisadi temelleri zayıfladıkça
emperyal devletin rolü büyüyor.

40 Küreselleşmenin öznesi

Yalçın Yusufoglu

48 Mesele

Ömer Bedri Canatan

İşçi sınıfının bağımsız siyasi partisi olmaksızın "toplumsal
muhalafet" sosyalizm için mücadeleye dönüştürülemez

52 TKP adının dayanılmaz cazibesi

İ. Barut

54 KESK Genel Kuruluna doğru

Zübeyde Tüfekçi-Atay

56 İsrail ordusunda barış hareketi

58 Kendini bilmek gerekir

Türkiye/İran ve Mollalar rejimi üzerine

60 Kitap-kültür-sanat

Nazım'la gölgesi

İki halkın lideri

Filistin halkının seçilmiş lideri
İsrail yönetimince aylar boyu
ev hapsinde tutuldu, hemen her gün
tepesine bomba yağdırılarak canına
kastedildi. Birleşmiş Milletler, Avrupa
Birliği, "uluslararası camia" ne yaptı?
Şaron azdıkça onlar Arafat'a
yüklediler. ABD destekli korsanlık
kör kör parmağım gözüne söktü.

İngiltere'de ateşe verilen sığınmacı kampı

Guantanamo'da Amerika Birleşik
Devletleri'nin Taliban esirleri... Bir başka
yerde Büyük Britanya Kırallığı'nın
sığınmacı esirleri... Kapitalist sömürü
dünyanın dört bir yanında
konsantrasyon kampı üretiyor.

Filipinler'de ABD askerleri.

ABD saldırganlığı sınır tanımıyor. Her
yerde terörist avına çıkıyor.
Yemen, Somali, Gürcistan, vb...
Bay Bush Yeni Dünya Düzeni'nin
Papa'sı kesildi. Dilediği ülkeyi
aforoze ediyor. Irak, İran,
Kuzey Kore'den sonra
sırada neresi var?

YAYIN KURULU : Ali Rıza Tura, Cahit Mete, Can Kayabal, Elif Yerli, Hüseyin
Hasançebi, Mehmet Özgen, Tektaş Ağaoğlu, Zekiye Arıkel.

Sahibi ve Sorumlu Yazışları Md.: Can Kayabal. **İrtibat adresi (büro):** Rıhtım Cd.
Uzunhafız Sk. 21/2 Kadıköy-İST. **Tel:** (0216) 418 92 82, **Fax:** 346 83 44, **Posta Çeki**
Hesap No: 1052647-Züleyha Yıldız. **Grafik Düzenleme:** Genajans. **Tel:** 336 53 17.
e-posta: genajans@superonline.com **Basıldığı yer:** Engin Yayıncılık

Türkiye tam bir "çözümeyen" sorunlar karmaşasıyla yüz yüze. "Soyuluyoruz, sömürülüyoruz, susturuluyoruz, eyvah! İmdat..!" çığlıklarından geçilmiyor. Ne zaman kendi sorunlarına kendisi çare bulmaya soyunan insanlar ülkesi olacağız?

Sadaka ayıbına... Kan akıtmaya...
Deri ticaretine KURBAN!

İdam cezasını yasadan bir türlü silmiyorlar. Kimseyi idam etmiyoruz, daha ne istiyorsunuz..? diyorlar. TBMM'de bir kaç yüz, başlarında beş on kişi... İdam etmeyecekler ama, EDEMEYECEK olmak kanlarına dokunuyor!

KIZILCIK

Rejim ve siyasal güçler

Kriz ortamında taşların yeniden dizilmekte olduğu Türkiye'de mevcut siyasal rejimin yönetici zümresi, ülkenin önümüzdeki birkaç on yıla yayılan geleceğini belirlemeye yönelik adımlarını, görünürde etkili hiç bir muhalefetle karşılaşmaksızın atıyor. Türkiye'yi ABD'nin mızrak ucu olacak biçimde Ortadoğu, Balkanlar, Kafkasya ve Orta Asya coğrafyasında konumlandırıran bir uluslararası jeopolitik yeniden yapılanma çerçevesinde ülkenin iç siyasal ve ekonomik rejimi yeniden düzenlenmeye çalışılıyor. Son yirmi yılda resmileşen MGK vesayeti bu programın başlıca siyasal dayanağı. Kaderini ABD emperyalizminin küresel ve bölgesel çıkarlarına bağlamış ve TUSİAD-İş Bankası-Oyak ekseninde kümelenmiş bir büyük sermaye koalisyonu bu programın ardındaki ana mihrak olarak dikkati çekiyor. Programın eksiksiz bir uyumla uygulanmasına gölge düşürücü kimi tartışmaların ardında AB olgusundan kaynaklanan bazı değişik çıkar tercihlerinin yer alması, ülkeye "Yeni Dünya Düzeni" bağlamında biçilen yönün ve rollerin ana eksenini değiştirmiyor.

Emekçi halk çoğunluğu yoksullaşma, sefalet, aşağılanma ve geçim koşullarının hayatta kalabilme sınırınadək kötüleşmesi ile yüz yüze, küçük ve orta burjuvazi bakımından da kendi ülkesinde mülksüzleşme ve görece avantajlı konumların yitirilmesi kapıdadır. Programın, siyasal rejimin totaliter çerçevesinde hiç bir esnemeye izin vermeyeceği anlaşılmaktadır. Siyasal figüranlardan MHP en fazla müsaadeye mazhar parti görünümüyle rejimin temel çizgisinin sözcülüğüne soyundurulmaktadır. Avrupa'da Avusturya-İtalya-İspanya mihverinde güçlenen ve Kuzey ülkelerine de yayılarak Avrupa Birliği'ni ABD yöreğine iyice çekmeye gayret eden yeni-sağcı ya da neo-faşist siyasal güçlerin ve ABD yeni-sağının meşruiyeti tartışmalı bir seçimle iş başına getirdiği Bush yönetiminin doğrultusuna bu çizginin çekincesiz uyumu dikkat çekicidir.

Toplumsal muhalefetin ana ekseninde yer alan siyasal güçlerin de tam bu sırada yeni bölünmelere uğraması, çizgi değiştirmeler, vb. kaygı vericidir. Bununla birlikte şu da bir gerçektir: sınıf mücadelesinin toplumsal temelleri yerinde durduğu sürece, siyasette boş kalan alanları dolduracak güçler tazelenerek ortaya çıkar. Bunun için gerekli yetenek ve güç birikimini yaratmak ve devreye sokmak sosyalist siyasal hareketin önünde duran görevdir.

Bu bağlamda, önümüzdeki dönemde ortaya çıkabilecek biçimlenmeleri ve politik yönelişleri dikkatle izlemek gerekiyor. Bugünkü bölünmüşlük, bağımsız politik sınıf bilincinden sapmalar ve örgütsüzlük durumu, işçi sınıfı hareketinin toplumsal olanakları, potansiyel gücü ve geleceği konusunda bizi yanıltmamalı. Özellikle son yıllarda öne çıkan "emek platformu" tarzı örgütlenmelerin ve belirmeye başlayan yeni sendikal hareket biçimlerinin mevcut siyasal rejim karşısında üstlenebileceği toplumsal/siyasal roller konusunda işçi sınıfı sosyalistlerinin hayal güçlerine ve tarih bilinçlerine güvenmenin şimdi tam zamanıdır.

Halkın gündemi ve siyasal irade

Kriz ortamı ülke emekçilerinin yıllardır ürettiği değerlerin kimler ve hangi sermaye kesimleri tarafından nasıl gaspedildiğini gözler önüne sermekle kalmadı, belirli (ve yabancı) ellerde yeniden yoğunlaşmasına da zemin hazırladı. Yaşanan kriz, bu topraklar üzerinde üretilen servetin —ve “kamu yararı”nın— sahipliğinin el değiştirdiği bir yeniden paylaşım kavgasıdır. Yurt düzleminde olduğu kadar uluslararası düzlemde de mevcut birikimler yeniden paylaşmakta, emek üzerindeki sömürü ayrıcalığı yeniden tanımlanmaktadır.

Kriz dönemleri, hükümetler için “pahalı” operasyonları gerektiren “yüksek riskli” dönemlerdir. Yürütülen yeniden paylaşım operasyonlarının toplumsal, ekonomik ve siyasal maliyetleri geniş çalışanlar kitlesinin yanısıra küçük üreticilerin ve esnafın, küçük-orta toprak sahibi köylülerin, dar ve sabit gelirlielerin sırtına yıkılmaktadır. Çerçevesi demokrasi ayıbı ayyuka çıkmış 12 Eylül “hukuku” ile belirlenmiş mevcut siyasal rejim de, ülke halkının hayatı çıkarlarını ve iradesini hiçe sayan siyaset ve uygulamaları kolaylıkla devreye sokabilmektedir.

IMF ve Dünya Bankası, doğrudan temsilcisi olan bakanlarla, işbirlikçisi politikacılar ve kamuoyu oluşturmalarıyla birlikte bu siyasal iradenin arkasındadır. Halkı soyup soğana çeviren politikalar ve uygulamalar karşısında gıkı çıkmayan sendikacılar çoğunluğu ve kitle örgütü yöneticileri bu siyasal iradenin fiilen arkasındadır. Tutarlı ve kararlı bir muhalefet yerine bu politikalara boyun eğen veya itiraz eder görünen parlamento içi ve dışı başka siyasal aktörler de bu siyasal iradenin arkasındadır. “Sosyal demokrat” CHP, Ecevit-Derviş koalisyonunun ülkeyi “dünya”ya uyarlamasını bekleyip, halkın çektiği sıkıntıyı ola ki bir genel seçimde oya tahvil beklentisi içinde yerinde saymakla meşguldür. Her renkten ve sestten “yeni oluşum”cular “dünya” ile ulus-devlet arasında koz paylaşımından kendilerine siyasal kariyer çıkarma hesabı ile gün dolduruyorlar.

Kriz döneminin ekonomik yeniden paylaşım kavgaları siyasal rejimin yeniden düzenlenmesi beklentileriyle elele ilerliyor. Büyük sermaye, bağlantılı olduğu iç ve dış çevrelerle ilişkili olarak yeni siyasal aktörleri öne sürme, bazılarının önünü kesme denemeleriyle gündemi işgal ederken ordu üst kademesi hükümetten ayrı, özerk, meşruiyetini kendinden alan bir “organ” gibi siyasal, ekonomik, toplumsal sorunların doğrudan muhatabı haline geliyor.

Dünyanın gidişi ve ülkenin “stratejik kozları”, iş

başındakilerin ABD ve NATO ek-senli özel misyonlar yüklenerek ülkeyi akıbeti hiç de meçhul olmayan maceralara sürüklenme heveslerini besliyor. Buna fazla hevesli görünmemeye dikkat edenlerin de sözde bir takım “emrivaki”ler karşısında “çaresiz” kalabileceklerini önceden ilan etmeleri ayrıca anlamlıdır. (Ecevit’in Ocak ayında ABD seferi öncesi Dışişleri Bakanının demeci: “ABD bize rağmen Irak’ı vurabilir.”)

Bu durumda, krizden ve kriz dönemi hükümet politika ve uygulamalarından büyük zarar gören işçi sınıfının ve sosyalist solun kendi bağımsız siyasal kürsüsünü oluşturarak sesini yükseltmesi, ülke gündemine müdahale edecek bir siyasal iradeyi ortaya koyması gerekiyor. (Bunda çok geç kalınmış olduğu doğrudur. Ama gecikmenin neresinden dönülse kârdır.) Sınıfı —ortak çıkarlarını gözeterek— dara düşen köylüler ve esnafla, kamu çalışanları ve özel sektör çalışanı hizmetlilerle bir araya getirecek; on milyonlarca işsiz, emeklinin ve sair dar ve sabit gelirinin, bugün ortada kalmış, geleceği karanlık geniş gençlik kitlesinin, demokratik hak talepleri kaale alınmayan Kürtlerin, ekonomik sıkıntı altında özgürlük talepleri bastırılan kadınların ve tüm ezilenlerin desteğini kazanacak; çalışanların acil ekonomik-demokratik hak taleplerini, genel siyasal demokrasi hedefini öne çıkaracak ve mevcut Emek Platformu’na da iş görücü, sonuç alıcı bir dinamik katacak acil bir programla ortaya çıkmak gerekiyor. Bu arada sosyal tabanında rejime muhalefet dinamiklerinin yer yer süregeldiği sosyal demokrat ve Kemalist çıkışlarla ve olası Müslüman duyarlılıklarla da iletişimi, eleştirel teyakkuzu elden bırakmaksızın, ihmal etmemek gerekiyor. Kısacası, IMF-Dünya Bankası politika ve uygulamalarıyla azgınlaşan büyük sermaye saldırısına karşı doğrudan emekçi iktidarı perspektifini içinde taşıyan kararlı bir genel itiraz ve direniş cephesi oluşturmaya yönelmek büyük aciliyet kazanıyor.

Böyle bir siyasal cepheyi örmenin bir ön-koşulu, sosyalist soldaki siyasal öznelerin çoğunluğunu büyük sermaye politikalarına karşı birleştirecek böyle bir siyasal programın oluşturulmasıdır. Ama ondan da öncesi, öyle bir programla ortaya çıkma ve onun arkasında durma iradesinin gösterilmesidir. Ne isteneceğini, ne yapmak gerektiğini belirlemek çok zor olmaz. Yaşanan hayatın dayattığı ihtiyaçlar ve taleplerle çözüm perspektifleri, yani halkın gerçek gündemi ayan beyan ortadadır. Sorun, bu gündemin ardında direnişe geçmek için bir araya gelme iradesinin gösterilip gösterilmeyeceğindedir.

Herkes kendi bacağından

Türkiye’de bağımsızlık önce sermayenin gözünden düştü. Yerine “karşılıklı bağımlılık” diye bir kavram kondu, yüceltilti. Bundan, “ulus-devlet”in sahneden çekilmekte olduğu sonucu çıkarıldı.

Buradan sert ve ilginç bir tartışma başladı. Tartışmaya kendilerine sosyalist diyen, Marksistliklerine hiç toz kondurmayan solcular da girdi ama asıl (Marksist) solun kendi kavramlarıyla girilmesi gereken yerden değil.

Bu “sol”un şimdilik yapabildiği, gelişmenin peşinden sürüklenmek. Ulus-devleti “zayıflatan” gelişmelere destek verirken görünürde haklı. Bugüne kadar ne çektiyse, burjuva sınıfın kendini ulus olarak örgütlediği, tarzı bağımsızlık, ideolojik temeli milliyetçilik olan ulus-devlet’ten çekti. Şimdi hazır, tarihsel evrim ya da emperyalist “küresel” dayatma bu “musibet”ten kurtulma olanağı bahşediyorsa, niçin itiraz etsin ki?

Oysa bu kavramlarla burjuva sınıfın ilişkisi başkadır, Marksist solunki başka.

Ulus-devlet ve bağımsızlık ile burjuva sınıfın ilişkisi ilkeseldir. Kendi ilkesidir, vazgeçer de. Bize ne? O öyle görmüş, çıkarı bunu gerektirmiş... Kendisi bilir —ve biliyor da!

Bu kavramlarla Marksistlerin ilişkisini her yerde ve her zaman emekçi sınıfların çıkarı belirledi. Burjuva sınıf kendini “ulus-devlet” olarak örgütleme mücadelesine giriştiğinde onlar buna, kendi dayanakları açısından yarar gördülerse katıldılar, görmedilerse katılmadılar. Yani bu konuyla ilişkileri ilkesel değil, pratik-siyasal nitelikli oldu hep. Bu konuda hata yapmadılar.

Bugünkü tartışmada burjuva sınıfın bir kısım “sol” ve sağ (milliyetçi-faşist-dinci) sözcü ve temsilcileri “bağımsızlık” ve “ulus-devlet”ten yana, bir itiraz geliştiriyorlar. Bu itirazın bahanesinde ve içeriğinde söz gelimi Devlet Bahçeli ve İlhan Selçuk’un yan yana gelebildikleri söyleniyor. Gelirler, bundan bize ne?

İşçi sınıfı siyasetinin kendi bağımsız “bağımsızlık” yaklaşımının ne olduğu önemli. Ulus-devletçiler de, küreselleşmeciler de sonunda emekçilerin emeği, çıkarı üzerinde tepiniyorlar. Bizim “kendi” sözümüz ne?

Bizim sözümüz *bağımsızlıktan* yanadır. Bu “bağımsızlık”, emekçi sınıfın kendini “devlet” ve “toplum” olarak örgütleme hedefinden başka bir şey değildir. Her zaman olduğu gibi bugün de dünya sermayesinin etek taşıyıcısı süreçlerin sınıfsal dinamiklerine itirazı ve direnmeyi içerir. Burjuva ulus-devletten kurtulmanın yolu “küresel” dayatmayı etkilemekten değil, bu itirazdan ve direnmeden geçer. Bu

anlamda hem bağımsızlıktan yana, hem ulus-devletçi olmak da mümkün değildir. Ulus-devletin somutu, sermayenin (burjuvazinin) çıkarı ve iktidarıdır.

Sorun emekçi sınıfın içeriği böyle tanımlanan bağımsızlık hedefiyle tezat teşkil etmeyecek biçimde kavranmışsa, güncel siyasi tavır yönünden de

emekçi sınıf çıkarı *bağımsızlıktadır*. Çünkü sorunu alevlendiren, bugünkü dünya koşullarını dünya emekçileri aleyhine kökten ve yeniden düzenlemekte olan emperyalizmden başkası değildir. Bağımsızlık şimdi doğrudan halklara lazımdır; ulus-devletlerin böyle bir ihtiyacı ve derdi kalmamıştır. Ulus-devletin ideolojik, politik enstrümanlarıyla bağımsızlık ne korunabilir, ne de yeniden kazanılabilir.

Önümüze sürülen çatışma tablosu zaten hepten yalan. Gerçek, bu tablonun altındaki ekonomik süreçlerde. “Ulus-devletten yine ulus devletin kendisi vazgeçiyor”... Liberallerin topluma —ve bu arada “sol”a— keyifle izlettikleri bir illüzyondur bu. Oysa yapılan, uluslararası sermayenin yeni bir “irade planlaması”ndan ibarettir. Ulus-devletin eksilen kısmı dünya çapında bir iradeye eklenip yine emekçi sınıfların ve halkların karşısına, içi boşaltılmış bir heyula gibi değil, gerçek bir dev gibi dikilmektedir.

Bunlar “dolambaçlı, ideolojik laflardır” denmektedir elbette. O zaman somutundan ve şimdi yaşamakta olduğumuzdan bakalım.

Devlet bir zamandır “küçültülüyor”! Yarısı “gitti bile”. Peki, Türkiye ulus-devletinin bu yarısının nereye gittiği, ordan büyüyerek “Derviş” kılığında geri dönmesinden belli değil mi?

Daha somut bir şey lazımsa, elinden nafakası alınan tütün ve pancar köylülerine, emekli kuyruklarında ömür tüketenlere, fırlatılıp işten atılan milyonlarca işçiye, şaşkın ve çaresiz memura soracaksın. Cesaretin yoksa işsizlere hiç sormayacaksın! Nasıl soralım? Şöyle: “Ulus-devletin büyütülmesinden mi yanasın, yoksa küçültülmesinden mi?”

Yanıt:...!

Muhtemeldir ki, ne “ulus” kalır orta yerde, ne de devleti.

Bağımsızlığın gerçek solcu, Marksist içeriği burdan, emekçinin kendisinden başlar.

Burjuva sınıf nasıl lazım geldiğinde kendini ulus olarak kurmak için halkını haşat etmiş, bunun adına “kurtuluş” demişse, şimdi gene lazım geldiği için kendi ulus-devletiyle gerekeni yapıyor, adına “küreselleşme” diyor.

Buna direnç ve itiraz, hala ulusal kapitalizm rüyası görebilen Kemalist aydın direncinden ve hobisinden ibaret olamaz ve kalamaz.

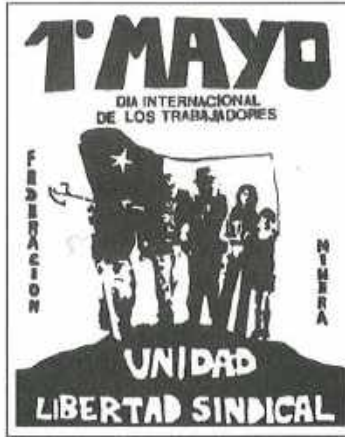
Ne Yapmalı?

1 990'lı yıllar Sovyet sisteminin çöktüğü, sosyalizm mücadelesinin bütün olarak gerilediği ve Marksizmin büyük ölçüde gözden düştüğü yıllar oldu. Yeni Dünya Düzeni ve "küreselleşme" ile birlikte liberalizm ekonomik strateji olmanın ötesinde dünya çapında ideolojik bir hegemonya kurdu. Bu ise, solun tahayyüllerinde kırılmalara yol açtı. Post-modernizmin Marksizme saldırısı etkili oldu. Sınıftan kaçış eğilimleriyle birlikte devrim ve sosyalizmin gerçekleştirilebilirliğine inanç köreldi. Böyle bir ortamda, yeni toplumsal hareketler de sınıf mücadelesi perspektifinden bağımsız rollere soyundular ve öyle algılandılar. Sonuçta, 90'lı yıllar, sınıf mücadelesinin ideolojik açıdan gerilediği bir dönem oldu.

Bu eğilimlerin tümü şu veya bu ölçüde genel olarak solda siyasal, sendikal, mesleki örgütlenmelerde izdüşümlerini yaratmıştır. Ancak bu koşullar şimdi hızla değişiyor. Yeni bir dönemi yaşıyoruz. Küreselleşmenin ideolojik yaldızları döküldükçe gerçekler ortaya çıkıyor. Dünya kapitalist sisteminin krizi derinleşiyor. Artı-değer sömürsü nerdeyse bütün topluma doğrudan şamil hale geldi. Kapitalizm, 20.yy. boyunca boyun eğdiği tüm sınıfsal uzlaşmaları süratle yırtıp atıyor; yaşadığı yenilgilerin yarattığı nefretle insan bireyinin tüm sıfatlarına saldırarak ve onu köleleştirerek yol almayı planlıyor. Siyasal gericilik, solun kimi kesimlerine hala çıkar yol olarak gözükken Avrupa demokrasisini de kapsayarak tüm dünyada dalga dalga yayılıyor. Ancak bunları sistemin kendini yeniden üretme potansiyellerini tükettiğinin işareti olarak da görmek gerekir.

Araştırmaların gösterdiği gibi dünyada ve Türkiye'de, kapitalist sistem tarihinin en büyük gerilemesini yaşamaktadır. Bu, işçilerle, emekçilerle, tüm ezilenlerle sermaye arasında, yönetilenlerle yönetenler arasında çelişkiyi derinleştirmekte ve örgütlenmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu olgunun gündelik faaliyetle bağli kurulmalıdır. Kapitalizmin onarılması değil, yıkılması gereğinin sosyalizmin nesnel bir imkan olarak kendini gösterdiği bu süreçte kitlelerin bilincine çıkarılması bütün politik faaliyetin ana eksen olmalıdır. Emekçi sınıf karakterli yeni bir iradenin devreye girmesi gerekiyor.

İlk iş 90'lı yılların ideolojik atmosferinden kopuşu gerçekleştirmektir. Bu işin görülmesi, post-modern akımların sol uzantılarına, liberalizme, milliyetçiliğin yeni tezahürlerine ve Türkiye'de Kemalizme karşı ideolojik ve teorik mücadeleyi gerekli kılar. Aynı zamanda, yaşanan süreçlere politik müdahalenin koşullarını yerine getirmek için kolektif bir iradenin inşa

edilmesini gerektirir. Bu irade doğrudan bir siyasal örgüt yaratmak olarak değil, ideolojik-politik, teorik bir bütünlük, kapitalizme karşı topyekün bir alternatif olarak düşünülmelidir. İzlenecek strateji ise, geçmişte olduğu gibi, işçi sınıfı dışındaki toplumsal hareketleri kendine tabi kılarak değil, hegemonya yoluyla sınıf mücadelesine aktif bir tarzda eklemlemelerini sağlama yönünde olmalıdır.

Söz konusu olan, doğrudan bir sınıf partisi değildir. Sınıf partisi ideolojik mücadele ile kazanılacak bir şeydir, baştan vaazedilen değil. Sınıf mücadelesinin bugünkü tarihsel ko-

şulları, geçmişten farklı olarak—kapitalizmin tarihsel olarak aşılmasının gecikmişliğini de içeren—evrensel düzeyde "geçiş" özelliği taşımaktadır. Bu özellik mücadelenin örgütlenme biçimlerini de farklılaştırmaktadır. Ancak, farklılıklar ne denli zengin olursa olsun, sınıf perspektifi vazgeçilemez temel düsturdur.

Ne tartışırsak, ne yaparsak emekçilerin bilincinde sıçrama yaratır? Sendikal bilincin ürettiği —ya da onun dahi üremekte zorlandığı— bir yerde, siyasal bilincin üreme şartları, dinamikleri neler olabilir? Emek örgütlerinin krizini tespit edip çözüm doğrultusunda tartışma açmak; sorunları demokrasiye indirgeme hatasına düşmeden somut çıkarlarla siyasetin ilişkisini ve iktidar perspektifi arasındaki bağı yeniden kurmak; işçi hareketine sızan faşist hareketle ve siyasal İslamla yüzleşmek, bunu ideolojik ve politik açıdan gündemimize almak ilk işlerden- dir. "Emekçileri, işçileri devletten, sermayeden, onun partilerinden bağımsızlaştırmamız", her türlü sosyal-demokrasiden ayrımı gerçekleştirmenin yolu buradan geçecektir.

Her krizde biraz daha gündeme gelen ve zaten gelmesi gereken sorun sistem sorunudur. "Sokaktaki insan" da artık, "Sistemi sorgulamak gerekir," demektir. Krizlerin ardından gelen her "istikrar paketi"nin yığınları daha da yoksunlaştırıp mülksüzleştirdiğini herkes görebiliyor. Sorun, ortada tutarlı bir seçeneğin olmamasında. O nedenle bugün sermayenin mal ve hizmet üretimi üzerindeki mülkiyet ve denetimini temelden sorgulamayan bir siyasal hareket, Türkiye koşullarında, bir yanda kaba bir "anti-empyralizm"le "milletin bölünmez bütünlüğü" edebiyatına yaklaşmaktan, öte yanda sol liberalizmle AB muhipliğinden öteye geçemez, geçemiyor. Önceki sayılarımızda söylediğimiz gibi, sınıf mücadelesinin sonuçsuz kalarak sürdüğü her yerde toplumsal çöküş kaçınılmazdır. Bunu önlemenin yolu, sınıf mücadelesini kapitalist sistemin bütününe hedef alan bir doğrultuda yükseltmekten geçiyor.

Dil yarası

Dili ölmeye yüz tutan bir halkın bir ayağı çukurda demektir. Tek tek bireyleriyle ve hep birlikte acze düşer. Geçmişinden kendine korunmaya değer bir şey kalmaz; geleceğini bugünden yitirir. Ölmekten önce ölmekten beter olur.

Şimdi bu hallerdeyiz. Dilimiz ölüyor, öldürülüyor. Büyük küçük her şehirde, hemen hepsinde, sokaklarda Restaurant'lardan, ya'nış yunuş yazılı Kuafeur'lerden, Market'lerden, Beauty Salon'lardan geçilmiyor. Nerdeyse bütün dükkanlar Shop, kahveler Cafe oldu. Herifçioğlu Mecidiyeköy'ün sokağında Arkadaş Kahvesi yerine Friends Cafe açıyor. Yanındaki Pizzacının adı Pizza Take-Away. Komşuda da Barber's Shop var! Üsküdar'da akşam vakti camekanlı tezgahta tatlı satan bir zavallı, tezgahın tepesine kocaman harflerle Waffels Market yazmış. Sattığı, bildiğimiz halka tatlısı. Bu ne deyince, öbüründen yok, başka güne diyor!

Özel televizyonlarda, radyolarda konuşulan dil bir alem! Aksanı bozuk, vurgusu yanlış, telaffuzu özürlü, anlamı çarpık. TV-Radyo isimlerinin büyük çoğunluğu Türkçe değil. Neden değil? Türkçe olanları bile İngilizce okunuyor. Niçin öyle okunuyor? "Atatürk Cumhuriyeti'nin medarı iftihar Alfabe (ABeCe) sürekli tacize, tasalluta uğruyor, kimse umursamıyor.

Birçok üniversitede, müstesna liselerde, hatta kimi ana okullarında doğrudan yabancı dilde—İngilizce—öğretim, eğitim, terbiye aldı yürüdü. Yakında ABC'nin de Ey Biy Si diye yazıldığını görürüz okul kitaplarında.

Gösteriş tutkusu, özentî, Batı hayranlığı, aşağılık kompleksi... ne dersiniz deyin, hepsi, onulmaz yetersizlik, acz göstergesi.

Bunun nedeni "kültür emperyalizmi" filan mı? Öyle demek, suçla mazeret aramaktır, sorumluluktan kaçmaktır. Adiliğe boyundan büyük kılıf biçmektir. Toplum bu mikrobu kendi içinde işleyen sözümona "nesnel" ekonomik süreçlerle kendisi üretiyor. Çıkışı olmayan bir yolda tökezleye tökezleye "ilerledikçe"—sözümona dünyaya açılıp "küreselleştikçe"—kendi kendini yiyip bitiriyor. Para (ama ne para! olmayan "para"!)-kötü paranın iyi parayı kovması gibi—toplumun geçmişini de, geleceğini de berbat ediyor. Balık baştan kokuyor ama, kuyruğunun son telinedek kokuyor işte!

Ulus-devlet meraklılarının dikkatine sunulur. "Devletin dili Türkçedir!" demek kolay. Dilin hali ve kaderi devlete kalırsa böyle olur. Dil ulus-devletin değil, onu konuşanların, yani halkın sorunudur. Tıpkı bağımsızlık gibi...

Ne yapmalı?

ABD-Türkiye

Türkiye-ABD stratejik işbirliği.
Hem askeri, vb... hem ekonomik!
Ecevit ABD gezisinden bunları getirdi.
İşbirliği... askeri işbirliği, hem de en "stratejik" cinsinden, zaten vardı.

Yenisi, EKONOMİK.

Kim için ekonomik?

Türkiye'nin krizine deva bir ekonomik işbirliği bekleyenler avuçlarını yalayacak. İşbirliği'nin arka planı gene askeri.

ABD'nin Ortadoğu'daki yeni tahkimatının köşebaşları göründü, köşetaşları döşenecek.

Arafat'ı yokedip,

Filistin direnişini çöle gömmek. Irak'ı tepeleyip dünya candarmasına kafa tutma"taşkınlığı"na son vermek. Ortaya çıkacak yeni enkazın başına Türkiye'yi bekçi dikmek. Bekçiye iase gerek, levazımat gerek. Bir miktar ABD sermayesi gelececek, buna gelecek. Ne lazımsa bir kısmı Türkiye'de üretilecek. Türkiye bu yatırımlara şimdi toprak arıyor. "İç engel"lerden, yani yasadan, hukuktan, toplum müdahalesinden sakınılmış toprak. Gözlerden ırak. Bu amaçla, Nitelikli Sanayi Bölgeleri Yasası diye bir yasa'yı Meclis, ABD'ye giderken çıkarıp Ecevit'in çantasına koymuştu bile.

HSBC... HSBC... HSBC...

Böyle bir banka var. 150 yıldanberi var. Hongkong merkezli. Geçmiş, İngilterenin Çin'e karşı çıkardığı ünlü Afyon Savaşı'na dayanıyor. Klasik sömürge bankası yani. Şimdilerde, şu kriz sonrası, buralarda peydah oldu. Tam da Tütün ve Pancar Yasaları dışardan dayatıldıktan sonra, kamu bankalarının 800 şubesi "tasarruf için" kapatılırken, adım başı şubeleri ve pıtrak gibi reklam panolarıyla şehirlerimizi şenlendiriyor. Nereye baksan HSBC... HSBC...

Besbelli bize kamu bankası lazım değil.

Ama bu HSBC çok lazım!

Neden lazım?

Nedenini bilmek yetmiyor. Ne yapmalı?

Sermayenin kumbarasına atılan emekçi hayatlar

Vergi iadesi kalktı. İşçiler, memurlar, emekliler yeni bir gelir kaybına daha uğratıldılar. Emekçilerden esirgenen kime gitti? Devlete mi? Hayır.

Vergi iadesine esas olan ciro kütlesine eşdeğer bir vergi denetimi ortadan kalktı. Kim rahatladı? Sermaye.

PTT emekçileri için, belediye zabıtası için ulaşım araçlarında parasız seyahat hakkı kaldırıldı. DDY çalışanları ve ailelerinin sınırlı ücretsiz seyahat hakkı da kaldırıldı.

65 yaş üstü yurtdaşların benzeri hakları da. Müzelere ve sair kültür merkezlerine indirimli girişler yasaklandı.

Gerçi bu yasaklardan kısmen döndü ama, görünen köy klavuz istemez... çalışanların kimi kıytrık hayat destekleri bile gıdım gıdım daha da budanacak.

Bu nasıl oldu? Mebuslara tanınan bazı ayrıcalıklar için, "Bunlar fazladır" feryatları medya aracılığıyla pompalandı, toplum "Evet, doğru," dedi, alkışladı.

Bütün indirimler yasaklandı!

Bu çarpaz oyun kapitalizmde hep oynanır. Bunu herkes görüyor, biliyor. Ne yapmalı?

Susurluk suskunluğu

"Devlet içinde kurulmuş çete"ler... Kurulmuş mu? Evet. Kim söyledi? Herkes. Devlet de söyledi, iş ayyuka çıktı, saptırılmak için bastırıldı. Toplumsal merak, olay yargıya intikal etti denilerek ezildi. Hep böyle olur: toplum sussun, yargı konuşsun denir. Yargı da devletin dili. Ne dedi yargı? "Devlet içinde çete" var dedi, malumu ilan etti... Sonra, 2 yıl ceza! Sonra?... O kadar işte. İşte devlet, işte hayat!

"Çete"den biri *Hürriyet* yazarıyla konuştu. "Emir aldım, öldürdüm," dedi. Basında, "emir komuta zinciri"nin bir zamanın başbakanı, sonradan C. Başkanı'na kadar uzandığı yazıldı. Kimileri, "Devletin de kaatilleri olur," diye haybiden ahkam kestiler. Ardından birkaç emekli yüksek general yargının mahkum ettiği çeteye arka çıktı, kendi suçlarını ikrar etti.

Bu devletten bir Demokratik Cumhuriyet çıkar mı? Çıkar... Ne yapmalı?

Ne gibi yönetmektir?

Kemal Derviş Ecevit'in ABD gezisini tahkim için bir kararname hazırlıyor. Kararnameye hızla imza toplanıyor. Devlet Bahçeli, imzayı atacakken, son anda, "Bundan haberim yok!" diye itiraz yükseltiyor. Derviş'in yanıtı ilginç: "Zamanımız yoktu göstermeye."

Devlet, şu ya da bu soyut devlet değil, Ankara'daki devlet... hayatımızla ilgili her gün yasama, yürütme, yargı kararları alıyor. "Haberim yoktu", "Zamanım yoktu" kumpası içinde bu kararlar hayatımızın içine bomba gibi düşüyor, haberimiz olmuyor. İşimiz hani nerdeyse MHP'li başbakan yardımcısına kalmış!

Liberal devlet bakanı liberalliğin ne olduğunu gösteriyor. İşini yap bitir, "gereksiz formalite"yi yok bil gitsin! Kimbilir nerelerde daha ne işler dönüyor hiç haberimiz olmadan. Haberimiz olsaydı "yönetilebilir" olur muyduk? Ne yapmalı?

Vicdan

Zenginler Davos'ta (Newyork), yoksullar Porto Alegre'de (Brezilya) toplandılar... Liberalizme iltica etmiş solculardan Osman Ulagay, "Akıl Davos'taydı, vicdanım Porto Alegre'de," diye yazdı.

Akıl vicdandan koparılmadan liberalizme iltica edilemezdi.

"Akıl" senin olsun,

"vicdanını" ne hakla ve hangi yüzle Porto Alegre'ye yolluyorsun?

Devlet kime küçülüyor?

Devlette çalışan fazlası varmış!
Bu yalan hep söylendiği için
artık herkes inanıyor. Boşluktan
yararlananlar da devleti habire
küçültüyorlar.
Emperyal amaçlar için,
sömürüyü korumak ve kollamak için,
kaynakların büyük sermayeye aktarılması
için durmadan şişip büyüyen devlet
kime gelince küçülüyor?
Devlet hastanelerinde, her türlü
sağlık kuruluşunda 200 bin istihdam
ağı var. Demek ki hizmet ağı var.
Çalışacak eleman mı yok, var.
Sağlık liseleri geçen yıl
60 bin mezun verdi, tek bir kişi
işe alınmadı. IMF'ye verilen söz gereği
yeni 75 bin emekli yaratılıyor.
Nerde toplumun direnci?
Nerde sendikalar?
Ne yapmalı?

Alevi olmak ya da olmamak

Yarın öbür gün insana,
Alevi olmakta özgürsün, ANCAA...!
Alevi olduğunu söyleyemezsin, diyebilirler.
Alevi-Bektaşî Dernekleri Birliği'nin kapatılma
kararından sonra pekala mümkündür.
Nitekim, et-tırnak bir kardeşlerimiz
Kürtlerin de çocuklarını Kürtçe
isimle çağırması meğersem
bölücülük mü ve yasak mı?

Bu işin bir yanı. Bir yanı daha var.
Kapatma kararı Dernekler Yasası'na
göre alındı. Oysa birkaç ay önceki
Anayasa değişiklikleri Dernekler Yasası'nın
ilgili maddesini geçersiz kılmıştı.
Anayasa hukukçuları da öyle dediler.
Yani Dernekler Yasası'nda Anayasa'ya
aykırı böyle bir hüküm var.
Orda öyle duruyor... ve işletiliyor!

Hep söylüyoruz, Anayasa yürürlükte
değil diye. TBMM, dışarda birilerinin
DSP - MHP - ANAP - K. Derviş
ekibinden istediği "dünyaya uyum"
yasalarını çıkarmaktan, Anayasa'ya uyum
yasalarını görüşmeye zaman bulamıyor!
Bulsa da ne olacağı
"mini demokrasi paketi"nin
getirdiği uyumdan pekala anlaşılıyor.
Tekrarından nasıl korunacağız?
Ne yapmalı?

312'nin azizliği

AB ile "kriterleri uyumlaştırma"
faaliyetine TBMM hızla devam ediyor.
Yol hızla açılıyor.
Nereye açılıyor?
Zenginliğe ve demokrasiymiş elbette,
bundan kimsenin kuşku yok...
Yok ki, kimse ses çıkarmadı.
Ünlü 141-142 ruhu yasada hala duruyor.
Sözü bile duruyor:"sınıf ayrımı"...
"Sosyal bir sınıfı kışkırtmak" da var
sayılan suçlar arasında.
Sosyal sınıfların ortadan kalktığına onlar da
inanmış olacaklar ki soldan da pek ses çıkmadı,
işçi ve emekçi sendikalarından da.
"Olasılık" tehlikesi atlatıldı ya,
herkes memnun!
Ne yapmalı?

Karzai kim?

Yeni Afgan "yönetim"inin başına dışardan geldi
kuruldu. Basın toplantılarında, resmi gezilerde
havasından, çalımından geçilmiyor.
Amerikancayı anadili gibi konuşuyor.
New York'ta lokanta işletiyormuş.
CIA ajanı olduğu söyleniyor,
Özbekistan üzerinden
Orta Asya petrol/doğalgaz
yataklarıyla ilgilenen Amerikan
şirketlerinden birinin memuru
olduğu biliniyor. Taliban gitti (tam
da gitmedi, direniyor) bu
geldi. Başının Ruslar
ve İranlı "Mollalar-
"la derde gireceği
günleri kolluyor.

Biliyor musunuz?

Dünyanın toplam silah ticaretinde Amerika'nın
payının yüzde 50'yi aştığını;
Bay Bush'un ABD Kongresi'ne sunduğu
yeni yılın bütçe tasarısında askeri
harcamaların geçen yıla göre
57 milyar artarak 380 milyar
dolar olduğunu;
geçen yıl yüzde 50'nin altında şaibeli bir
"çoğunluk"la seçilen Bush-Cheyney ikilisinin
seçim lobilerinin başını silah, petrol ve
enerji tekellerinin çektiğini;

ABD ekonomisine 250 milyon Amerikan
yurttaşının yüzde 1'inin (2,5 milyon kişi)
yarısından daha azının
egemen olduğunu BİLİYOR MUSUNUZ?

...Menron

Amerika'da Enron rezaleti—bir ucu Bay Bush'a değişiyor, bir ucu taa Bay Blair'e kadar uzanıyor!— kapitalizmin iç yüzünün bir kez daha altını çizdi. Sadece altını çizdi, evet, çünkü o iç yüzün içi, dışı kalmadı artık. Kapitalizmin ne olduğu, ne olmadığı çok iyi biliniyor. Kimse aldanmıyor. Herkes katlanıyor. Çünkü kimsenin —Amerikalı olanın da, olmayanın da— başka çaresi yok. Herkes teslim alınmış. Yakın zamana kadar bilinçlerini çarpıtarak, gelecek umutlarını sömürerek teslim alıyorlardı insanları. Şimdi ondan da vazgeçtiler: sahtekarlık o kadar ayyuka çıktı. Artık kaba kuvvet var *doğrudan* işin içinde.. polis, cop, kalkan, göz yaşartıcı bomba, dom dom kurşunu, yargısız infaz, işkence...

Bugün Enron. Yarın bir başkası: Menron!

İkiz Kuleler olayı nedeniyle halen ABD'de bir kaç bin kişinin tutuklanmış olduğu biliniyor. Tam sayı bilinmiyor. Kimler tutuklu, nerede tutuluyorlar, bilinmiyor. Ne zamandan beri tutuklular, ne kadar tutuklu kalacaklar, haklarındaki suçlama tam nedir, bilinmiyor. Hiç bir şey açıklanmıyor. Binlerce ABD yurttaşı orda burda "yurtseverliğe aykırı" sözler sarfettikleri iddiasıyla kovuşturuluyor. ABD yurttaşı olmayanlar için savunma hakkı olmayan, temyizsiz, gizli askeri yargı devreye sokuluyor. Kimin kaşı gözü Ortadoğuluyu andırıyorsa suçlu varsayılmasına yetiyor.

ABD askeri üslerine sürülen El Kaide esirlerine işkence yapıldığı inkar makamında muğlak beyanlarla itiraf ediliyor... Tam polis devleti uygulamaları. Polis devletine ne kadar kalmış?

Kimilerine göre "insanlık nasibi olmayan teröristler"e, kimilerine göre Ortaçağı hortlatmaya kalkan siyasal İslam sapkınlarına, kimilerine göre uygarlığa adım uyduramakta direnen Doğu'ya karşı "uygarlık savaşı" açan Batılı Amerika Birleşik Devletleri'nin hali bu...

Çünkü —hep söylüyoruz— kapitalizm bu! Sınıf sömürüsü bu!

Bugün Enron, yarın Menron!

Yerseniz...

Bin çiçek açsın!

S. Pişkinsüt'lüsü, M. Karayağcın'lısı, Z. Temizel'lısı, E. Karakaş'lısı, F. Sağlar'lısı, Y. Güloksüz/T. Erdem'lısı... vb... Bir de M. Soysal'lısı var. Hepsi ilerici, demokrat, sosyal demokrat ve bittabii Atatürkçü, Kemalist. Hepsi Türkiye'yi kurtaracak!

"Türkiye" ne? Kim? Hangi Türkiye?

"Türkiye" için güzel, adil, insancıl bir kapitalizm yaratacaklar. Soyguna, hortuma son verecekler. Zengin gittikçe "çok daha" zengin olmayacak, ama zamanla, "namusu" ile çalışıp daha zengin olmasına bir şey denmeyecek.

Yoksul daha az yoksul olacak ama yine de yoksul olacak ki...

Beş parmak bir mi?

Türkiyenin itibarını koruyacaklar.

Sabancı'nın, şunun bunun adamları Londra hava alanında gümrük kapısından yüzleri kızarmadan geçerken evini, köyünü, yurdunu terke zorlanıp yadellerde iş, ekmek, hayat aramaya çıkanlar Akdeniz'in sularında boğulacak ya da sınır kapılarında mühürlü konteyner tırları içinden cesetleri çıkarılacak...

Evet, zengin "çok zengin" olmasın ama yine de kapısında bir başka yurttaşı aç kalmayacak kadar çalıştırsın. O kadar parası olsun.

Yoksul da, "ulusal sanayi" geliştikçe acından ölmediğine ya da ölmeyecek olduğuna şükretsin.

Herkese iş! İşverene işçi!

Vaadleri bu. Başka ne olabilir? Nasıl yani?

Kursunlar partilerini, kurmasınlar demiyoruz.

Meydanı şimdikilere bırakmasınlar.

Sadece eleştiriyoruz.

Ne olacağını, ne olmayacağını şimdiden haber veriyoruz.

Hiç birinin —hep bir arada tümünün— çalışanın, emeğiyle yaşayanın, ücret kölesinin işine, çıkarına, esenliğine yaramayacağını, derdine çare olmayacağını söylüyoruz.

Üstelik, kazara iktidar olurlarsa, iki cami arasında namazlarını şaşırıp herkesin başına yeni dertler açacaklarını söylüyoruz.

Her "oluşum" bir parti olsun çıksın ortaya. Çıksın ki herkes görsün boylarının ölçüsünü.

“Hegel’in Hukuk Felsefesinin Eleştirisine Katkı’ya önsöz”den

Karl Marx —

“Almanya’da Ortaçağ’dan kurtulmak, ancak, Ortaçağ’a karşı kazanılan parça bölük zaferlerden de kurtulmakla mümkündür.”

“...Nerededir öyleyse Almanyanın kurtuluşunun olumlu çıkar yolu?

Kökten zincire vurulmuş bir sınıfının, sivil toplumda olup da sivil toplumdan olmayan bir sınıfın; bütün zümrelerin dağılması demek olan bir zümrenin; çektiği evrensel çileden ötürü evrensel bir karakter kazanan, belirli bir haksızlığa değil, hepten haksızlığa uğradığı için belirli bir hakkın davasını gütmeyen, beratını tarihten değil, sadece insanlığından alan, Alman siyasi düzeninin sonuçlarına tek-yanlı bir muhalefetle değil, bu düzenin temel varsayımlarına toptan muhalefetle karşı çıkan bir kesimin; ve nihayet, toplumun bütün diğer kesimlerinden kendini kurtarmadıkça ve böylelikle toplumun bütün diğer kesimlerini de kurtarmadıkça kendini kurtarması mümkün olmayan, tek kelimeyle, insanın tastamam yitirilişi olduğu için kendini ancak insanın tastamam yeniden-kazanılmasıyla bulabilecek olan bir kesimin ortaya çıkışında. Toplumun belirli bir zümre olarak bu çözülüşü, proleterya.

Almanya’da proleterya, gelişen sanayi hareketinin bir sonucu olarak belirmeye başlamıştır. Çünkü proleteryaı meydana getiren, kendiliğinden oluşan yoksullar değil, suni olarak yoksullaştırılan insanlardır; toplumun ağırlığı altında mekanik olarak ezilen insan yığınları değil, toplumun, en çok da orta tabakanın, zecri çözülüşünün ortaya saldı-ğı yığınlarıdır...

Proleterya, bugünek varolagelen dünya düzeninin dağılışı- nı haber vermekle, kendi varlığının sırrını ilan etmekten başka bir şey yapmamaktadır, çünkü proleterya o dünya düzeninin dağılışı- nın ta kendisidir. Proleterya, özel mülkiyetin in- karını talep etmekle, sadece, toplumun onun (pro- leteryanın) ilkesi kıldığı bir şeyi, kendisinin dah-

li olmadan toplumun olumsuz sonucu olarak onun yapısına sokulmuş olan bir şeyi, toplumun bir ilkesi kılmaktadır. O halde proleterya, kurulmakta olan dünya üzerinde kendisinin hak sahibi olduğunu görmektedir: ata atım der gibi halka halkım diyen Alman kralı- nın bugüne kadar var olmuş olan dünya üzerinde hak sa- hibi olması gibi. Kral, halkı özel mülkü ilan etmekle, özel mülk sahibinin kral oldu- ğunu ilan etmekten başka bir şey yapmamaktadır.

Nasıl felsefe maddi silahını proleterya da buluyorsa, proleterya da manevi silahını felsefede bulur. Düşüncenin şimşeği halkın bu soylu topra- ğına bir kere düştüyüdü, Almanların kurtuluşa varıp insan olmaları gerçekleşecektir.

Sonucu özetleyelim:

Almanya’nın pratikte mümkün tek kurtuluşu, in- sanı insanın en yüce özü ilan eden teorinin ön- gördüğü kurtuluştur. Almanya’da Ortaçağ’dan kur- tulmak, ancak, Ortaçağ’a karşı kazanılan parça bölük zaferlerden de kurtulmakla mümkündür. Al- manya’da her bir çeşit boyunduruk kırılmadan hiç bir boyunduruk kırılmaz. Almanya’nın esası değişecekse, Almanya esastan değişmelidir. Al- man’ın kurtuluşu insanın kurtuluşudur. Bu kur- tuluşun kafası felsefe, yüreği proleterya. Proleterya ortadan kaldırılmadıkça, felsefe gerçek- liğe kavuşturulamaz; felsefe gerçekliğe kavuşturul- madıkça, proleterya ortadan kaldırılamaz.

Gerekli bütün iç şartlar yerine geldiğinde, Al- man yeniden-dirilişinin günü Gal Horozu’nun* ötüşüyle ilan edilecek.”

* Gal Horozu, Fransa’nın timsali olan horozdur. Marx burada, Fransız felsefesiyle siyasi düşüncesinin ve Fransa’daki sınıf hareketlerinin Almanya’nın kurtuluşunda oynayacağı role atıf yapıyor.

Yozlaşıyoruz, niçin?

Hüseyin Hasançebi —

Başka yerlerde, başka tarihsel koşullarda sermaye birikim sürecinin kendi yarattığı sonuçları kısmen denetleyebildiğine bakarak Türkiye’de yozlaşmanın nedenleri “başka”dır ya da “kendine özgüdür” diye düşünmek, başkalarıyla birlikte kendini de kandırmaktır.

Türkiye’de yaşanmakta olan kültürel yozlaşmanın düne kadar farkındaydık. Direnemiyorduk ama kültürel çöküntüyü algılıyor ve nedenlerini tartışabiliyorduk. Artık yozlaşma hayatımızın bütün alanlarını sardığı ve herkesi teslim aldığı için, yaşadığımız şeyin yozlaşma olduğunu da farkedemez olduk. Toplum boydan boya hastalandı, büyük bir yalan yaşıyor. Dişe dokunur hiç bir şey düşünmüyor, okumuyor, görmüyor, yaratmıyor. Estetik artık bir değer ifade etmiyor. Giderek, bunlar da neymiş dercesine her şeyi boşlayan, kelbi bir tavır genelleşiyor, olağanlaşıyor.

Ne kadın kadındır Türkiye’de, ne de erkek erkek. Çocuk çocuk olmaktan çıkmıştır. Genç kalmamıştır, herkes ihtiyardır. Gidişata direnmek, itiraz etmek, kıyaslamak, gelecek için varsayımlar oluşturmak kalmadı. Dün yok, yarın da bugünden bitti!

“Ahlak bozuldu” diyor. Bozulan hangi ahlak? Ne zamandan beri bozuktur? Turgut Özal’ın ve Özalizmin ahlakımızı bozduğu iddaları suça mazaret aramaktır. Herkes onu söylemekte, o iddiaya sığınmaktadır. Bozulmaya bunca yatkınlık nedir, peki, neredendir?

Kültürel yozlaşma karşımıza insan bireyi aracılığıyla çıktığı için, “insanlık öldü” de diyoruz. Oysa ölen bir şey yok; tüm yaşam süreçleri, yönü çöküntüye doğru olarak capcanlı.

Kamu çürümüş, yeni bir kamusal alan gerekliymiş. Siyaset çürümüş, yeni bir siyaset; insan çürümüş, yeni bir insan lazımmış. Sanki her şey “kendinde” çürümekteymiş gibi, ötesi de yok, arkası da.

O zaman sormak gerekir: Kurumlar ve insanlar ve bir bütün olarak toplum, durduk yerde çürüyor-sa, niçin çürüyor?

Kimse, hiç bir analiz işin özüne, bu öze toz kondurmak istemediğinden olsa gerek, yönelmiyor.

Giambologna-Baykuş (bronz döküm)

Yozlaşma çarpıcı ve somut, fakat bu yüzden açıklamasız kalıyor. Oysa Türkiye’de her şey, her zaman ve her yerde zaten öyle olduğu için, kapitalist sermaye birikim sürecinin gereksinmesi doğrultusunda gerçekleşmekte ve kültürel yozlaşma da buna denk düşmektedir. Başka yerlerde, başka tarihsel koşullarda sermaye birikim sürecinin kendi yarattığı sonuçları kısmen denetleyebildiğine bakarak Türkiye’de kültürel yozlaşmanın nedenleri “başka”dır ya da “kendine özgüdür” diye düşünmek, başkalarıyla birlikte kendini de kandırmaktır. Kültürel, siyasi, ahlaki, sanatsal, vb. bu yozlaşma olmasa sermaye birikim süreci tıkanır. Bunun Türkiye’nin kendisiyle ilgili bir yanı yok. En azından, olduğu kadarı, belirleyici değil; dünyanın haliyle ve o haldeki dünyada Türkiye’nin yeriyle ilgili yanısı var.

Bunu kavramak için allame olmak gerekmiyor. Türkiye’nin son yirmi yılında açıklaması açıkça var. Ne zamandır Türkiye’de yerinden oynamayan tek bir insan bireyi dahi kalmadığı için çivisi oynamayan bir değer de kalmamıştır. Sermaye sınıfı kendi yol açtığı sonuçları denetleyecek güçte ve çapta olmadığı için Türkiye bunca yıl kırlardan kente doğru, ortada ne kent ne kır bırakan bir göç süreci yaşamıştır. Bu süreç, önu baştan tıkalı kapitalist birikimin çapsizliğine çatmış, ne ona ne de göçenlere yaramıştır. Bu yüzden milyonlar uygarlıkla bağı bulunmayan bir boşlukta “tutunamadan”

yüzmektedirler. İnsan için bu ortamda birinci mesele ne yapıp edip "tutunmak"tır. İnsanlar yoz olanı seçip ona tutunmamaktadırlar; bulduklarına tutunmamaktadırlar. Buldukları, kapitalizmin onlara verdiğidir. Daha iyisini de, fazlasını da vermeye gücü yetmiyor; yetseydi verirdi ve kendini de ateşe atmazdı zaten. "Bu kapitalizm değildir, çarpık çurpuk başka bir şeydir," demenin de bir anlamı yok. Türkiye'de kapitalizm budur işte!

Örneğe, İstanbul'a bakın ve görün. "İstanbulumuz"u ve onun gibi bütün büyük şehirlerimizi bildiğimiz hallere sokan ne oralara doluşan köylüler, ne de onların beraberlerinde getirdikleri "köylü kültürü"dür. Sittin senedir şehirli yerleşik burjuvazinin kör tamah ve nemelazımcılıkla, meymenetsiz taklitçi kültürü, onulmaz zevksizliğiyle yarattığı kendi eseridir. İstanbul'u Beyoğlu entellektüellerinin dillerine pelesenk "megaköy" diye nitelemek, bu ülkenin hayatta kalma derdine düşmüş bütün insanlarına bühtandır.

Söz işte tam da burada, tarihin sık toplumların önüne çıkardığı can alıcı soruya geliyor: Bu kültürel, estetik, etik, siyasi çürüme ve çöküntünün arkasından bir umut doğar mı?

Bu çöküntünün arkasından yükselen bir sınıf kendi değerler sistemini de yükselterek geleceğe umut neden doğmasın ki? Ama Türkiye'de böyle bir burjuva sınıf yok. Olanı da zaten, her türlü değeri kendisiyle birlikte alçatarak "yükseliyor". Yükseldikçe kendi zaafının, aczinin idrakine varıyor ve o idrak karşısında çaresizliğine "çare" bulmak için çırpınıyor. Ölmeden çürümeye başlamış beden çırpınışı... Yarınlardan endişe edenler öyle bir burjuva sınıfın oluşmasını beklemeye ne kadar tahammül edebilirler?

Yükselen emekçi sınıflar mı kendi değerler sistemini yükselterek gelecek ve çöküntünün arkasından umut dönemi başlayacak? Böyle bir emekçi sınıf da yok. O yok, bu yok, o halde bu ülkede "yarın" da yok! Tarihin sık sık önümüze çıkardığı can alıcı soru ortada, ama yanıt yok.

Böyle bir durum olmaz, olamaz. Yanıt bir yerden zorunlu olarak fıskıracaktır. Toplumsal evrimin "zorunlu" bir gelecek durumu yoktur, "amaç"ı yoktur diyenlere en keskin yanıt bu dönemeçlerde verilir. Varsa da böyle, yoksa da böyle!

Nerden fıskıracaktır "zorunlu yanıt"?

Mantiken ya da tarihen "zorunlu" olduğu için değil, zorunlu olduğu yerden, maddi realiteden, "hayat" diye yaşanan süreçlerden fıskıracaktır.

Marksistler, sosyalistler yarınlar için koydukları

çıtayı bugüne kadar genellikle yüksek tuttular. O kadar yüksek tuttular ki, hedefleri kendileri için bile ütopya haline geldi. Bu çıtayı, gerçekliği hesaba katarak, ama ona uyararak ve teslim olarak değil, karşı çıkarak düşürmek gerekir.

Yanıt, başka bir seçenek zaten bulunmadığı için, karşımıza yozlaşmanın bin bir türü ile çıkan milyonlarca insandan gelecektir. Bu yanıt çok kaba saba olacaktır diye ona kulak vermemek, onu beğenmemek, onunla elit ve soyut burjuva değerler sistemi adına alay etmek, daha da vahim sonuçlara götürür. Elde bu insan var. Bu insan ne yapar ve bu insanla ne yapılabilir?

Çözüm bu soruda.

Eldeki bu insanın kendi varlık koşullarındaki çarpıklığa itirazı doğal olarak "yıkmak"tan ileri giden bir vizyondan yoksundur. Toplumun her bakımdan tıkanmış, vizyonsuz kalmış oluşu aslında "halk" denilen toplumun içindeki sınıfların vizyonsuz olmasından başka bir şey değildir. İşte bu nedenle "yıkmak" ender de olsa bazen olumlu tarihsel işlev görmeye adaydır; Türkiye'nin durumunun özgünlüğü budur. Bugünkü insandan "yarın" kaygusu ve dört başı mamur bir gelecek düşüncesi beklemek doğru değildir, çünkü bu insan yarınsız bırakılmıştır. Eldeki insan kurmayı bilmeyen, ama kurulu olana da artık tahammülü kalmamış insandır. O insana biz, Marksistler sahip çıkmazsak, "sahip" çıkacak olanlar kapıda alesta beklemektedirler.

Marksistler kurmayı bilirler; bilmedikleri ya da vaktiyle bildikleri ama unuttukları şey, "yıkmak"tır. Kurmanın tek başına bir şey ifade etmeyeceğini, kurdukları pek çok varsayımın yıkılmasından öğrenmiş olmalıdırlar. Demek ki yıkmayı yeniden öğrenmedikçe Marksizmin de, insanlığın da önü açılmayacaktır.

Marksistlerin unuttukları "yıkıcı"lık, "tarih yapıcı" bir yıkıcılıktır.

Nedir yıkarken "yapmak"?

Kandırmaca mı? Hayır, en büyük ve en uzun kandırmacanın yıkılmasıdır. Marksizm en büyük yanlış anlamalara ve haksızlıklara bu noktanın esası üzerinden uğratılmıştır.

İşçiler ne yaptılar, ne yapmaktadırlar? Bir ara, çok önceleri, makinalara saldırdılar. Daha sonra uzun süre, grev yapıp işyerlerini zarara uğrattılar. Bazen bir ülkede (1920-İtalya) ülkenin bütün fabrikalarını işgal ettiler. Nedir bu? Yıkıcılık.

İşçiler aslında insanlararası ilişkilerin belli bir türüne, işçiyi insan olarak değil, salt işçi -makine yerine konulan salt emek gücü- olarak yeniden üreten türüne saldırmaktadırlar. Kölelerin, köleyi yaratan ilişkilere saldırması gibi. Yoksul köylülerin

kendilerini yaratan Avrupa'yı bütün bir çağ boyu yakıp yıkmaları gibi.. Maddi zenginliklerin tahribi gibi görünen bu yıkıcılık gerçeklikte, bu zenginliklerin haksız, insan israfına dayalı ilişkiler temelini yıkmak içindir. Marksizm, "yıkıcı" eylemin bu "öz"ünden tutmaktır ve tutmaktadır.

Bu yıkıcı eylemin desteklenmesi haksızlığa uğratıldığı için "haklı" görünenlerin desteklenmesi değildir. Yani Marksizm, insanlığın vicdanı değildir. Vicdan sınıflı toplumda hep marjinaldir, Marksizmin marjinallikle ilgili hiç bir yanı yoktur. Sömürü ilişkilerinin yıkılması için yıkıcı eylem insan toplumunun eşitlik ve özgürlük yönündeki evriminin, dolayısıyla doğrudan bekasının kurucu eylemidir. Bu eylem, plan, zaman, olanak, aşama vb. akıl ve tasarımla sıraya konulmuş bir projenin işçiliği yapılarak yapılmaz. İşin bu tarafı, yönetme işidir, devlet işidir. Tarih yapıcı eylem, işçi (emekçi) ortadan kalkıncaya kadar onun bulunduğu yerdedir. Evrimin dinamiği orada işler. İşçinin dönüp kendi yaptığını yıkması da budur. Reel sosyalizmin yıkılmasından sosyalizm için çıkarılacak derslerden biri de budur.

Marksizmin kendini "yıkıcı" işçi emekçi-eylemiyle bütünleştirip tarih yapıcılığını üstlenmesinde bir kurgu hatası görenler ve bu hatayı düzelterek Marksizmi de düzeltmeye kalkışanlar günümüzde çoğalmıştır. Bunlar Marksizmi, yıkmadan yapmaya, zaten hep "yapıcı" ve "ilerletici" olduğunu varsaydıkları kendiliğinden evrimin kendisine katılmaya çağırılmaktadırlar. Marksizmden, burjuvazinin kendi muhkem alanında burjuva projelerle yarışmasını ve baskın gelmesini istemektedirler. Marksizmi yıkıcı özünden arındırmak bunların bugünkü vurgularıdır. Yani Marksizm, taş üstüne taş koysun, kendi ezberini bozsun ama, toplumun ezberini bozmasın demektedirler. Bu yanından da bakalım:

Yaptığı her şey her somut insan için ve somut insanlık için açık bir "yıkıcılık" demek olan kapitalist ilişkiler sistemini yıkmaya dönük bir kurgudaki "yıkıcılığın" insanı kuşatan kültüründen, yaratıcılığın, estetiğinden yoksun olmak insanlığından olmaktır. Bunları kapitalist ilişkilerin öyle değil de böyle gelişmesinde aramak, kendi dışında aramaktan başka bir şey değildir.

Yabancılaşmanın bundan kötüsü olamaz.

Marksistler dikkati bu noktaya toplayabildikleri oranda, çökmekte olan toplumun sağlıklı gelişmesini garanti altına alan yeni bir seçeneği yalnız bu ülkenin insanlarına değil, bütün dünyaya gösterebileceklerdir. Bura insanının sorunu bütün insanlığın sorunudur çünkü.

Teorik bir çağrı değildir günümüzün Marksistlerden, solculardan beklediği. Toplumun bugünkü haline bakarak, bu toplumdaki şu çıkar, bu çıkmaz diyerek işin içinden çıkılamaz. Kaçıp sığınmak için hala yozlaşmamış, çökmemiş yer var mı diye kapitalizmin şurasında burasında eşelenmek de çare değildir. Yenisini üretmeye mecalleri yoksa ve illa geçerli kalmış bir değer lazımsa Marksistlere, bunu kendi geçmişlerinde arayıp bulmak onlara düşmektedir.

Kapitalizm topyekün yıkıma, çürümeye dönüşmüştür. Ayakta durabildiği yerlere dikkatlice bakılınca bunu tarihsel birikimi aracılığıyla değil, insan denilen varlığı her bakımdan ezip köleleştirerek başarabilmekte olduğu görülür. Kapitalizmin tarihsel birikiminde korunmaya değer, geleceğe kalacak ne değer varsa –çok da vardır, çünkü hepsi insan aklının ve emeğinin ürünüdür– onu mahkum etmektedir. Kapitalist egemenlik bugün o değerler sayesinde ve onlarla değil, onlara rağmen, onların her birini fütursuzca ayaklar altına alarak ayakta durabilmektedir. 11 Eylül 2001'i izleyen olaylar, gelişmeler, durumlar kapitalist "demokrasi ve özgürlük"ün "meşru müdafaa" refleksinin ne ölçüde kendi tarihsel değerlerini yok sayma ve yok etme yönünde işlediğini göstermediyse başka hiç bir şeyi göstermedi. Kapitalizmin tarihsel birikimi, kapitalizm yıkılıp tarihin çöp sepetine atılmadıkça insanlığın kazanç hanesine yazılmayacaktır.

İNSANLIKTAN NE KALDIYSA

Nedeni çok basit. Somut tanımlanmış insanı ve insan için tanımlanmış somut çıkarı kapitalizm kendi gelişmesinin engeli olarak görmektedir. Son derece doğru, isabetli bir tespit! Somut insanın, bulunduğu yerde kendi öz savunmasına her eylemli girişimi kapitalizmi yıkımla yüzyüze getirir.

Bundan şu çıkar ki, kendilerini siyasette, kültürde, ekonomide, vb. temellendirmek durumunda olan solcular, sosyalistler, Marksistler kendi usullarına yönelmeden bu işi başaramazlar. Ölçüyü burjuva standartlardan aldığınızda kültürel yozlaşmaya en çok uğrayanların –eğer gözünüz aydınlar–daki yozlaşmayı görmek istemiyorsa– işçiler, emekçiler olduğunu şaşkınlıkla görürsünüz. Beis yoktur, çünkü onlar kapitalizmin her tasarrufunun mağduru oldukları gibi kültürel yozlaşmasının ve yozlaştırmasının da mağdurlarıdır. Ötesini istemeden, kapitalizmin elinden insandan ne kaldıysa kurtarmak için bile sol yığınak bu mağdurların di-rendikleri yere yapılmalıdır.

Ufuk Uras'la görüşme

"Mücadele içinde, bir arada ve yan yana olan ÖDP'liler kendilerini ve örgütlerini geliştirecek yolları bulacaklardır."

ÖDP Genel Başkanı sorularımızı yanıtladı

1. Dünya nereye gidiyor, Türkiye'ye o yolda nasıl bir yer açılıyor, ne gibi bir rol biçiliyor sizce. "Milat" meraklılarının milatlar (1989-Kasım ve 2001-Eylül) öncesi geçmişe bakışlarını bu bağlamda nasıl değerlendiriyorsunuz?

1. Olağanüstü Büyük Konferans'da yaptığım açılış konuşmasının ve gerçekleştirilen politik tartışmanın ardından kaleme alınan Sonuç Bildirgesi'ndeki dünya ve Türkiye ile ilgili analizin geçerliliğini koruduğunu düşünüyorum. Keza 2. Büyük Kongre'nin Çalışma Raporu'nda yer alan dünya tahlilinin de doğru bir yönelime işaret ettiği görüldü. Köhnemiş dünyamız olduğu yerde duruyor. 'Başka bir dünya mümkün' şiarıyla, sermayenin küreselleşmesinin yarattığı mağdurları, yani emekçileri, işçileri, üreticileri siyasi iktidarın ve sermayenin dışlayıcı, yoksullaştırıcı, işsizleştirici, sömürücü uygulamalarına karşı örgütleyebildiğimiz oranda, dünyanın nasıl şekilleneceğini evrenin efendilerine bırakmamış oluruz. Türkiye'ye bu süreçte Ortadoğu, Balkanlar ve Kafkasya üçgeninde biçilen rol küreselleşmenin bu alandaki kanat ülkesi olması ve nispeten güçlü bir bölge ülkesi olarak bu politikaların taşeronluğunu yapmasıdır. ABD ile geliştirilen stratejik ittifak ilişkisi, IMF'ye verilen niyet mektupları bu konuda önemli birer teslimiyet belgesi olarak tarihteki yerini alıyor. Milat gibi, 'doğum'u ima eden bir iddialı sözcük yerine, belki 'dönemlendirme'den bahsedilebilir. Weimar Cumhuriyeti ile faşizm arasında, her iki dönemde de kapitalizmin olduğu gerekçesiyle ayrıma gitmeyen, 'kaba-saba' yaklaşımların bedelini dünya ağır ödedi. O yüzden bizler, 'yeni dünya düzeni' karşısında, eski dünya düzeninin özlemine yaşamak yerine, farklı bir dünya düzeni tahayyülünde bulunmak durumundayız. ÖDP'yi kuruluş nedenlerimizden biri de budur. Bugün ÖDP olarak, 'Asya-Pasifik ülkeleri Sol Partiler Konferansı'nda yer aldığımız gibi, Brüksel'deki, Avrupa'daki 'Anti kapitalist sol'un Konferansı'na ve eylemlerine katılarak, Avrupa Parlamentosu'ndaki Sol Grupla ilişkilerimizi istikrarlı ve daha organik bir hale getirecek ve Türkiye'de de kapitalizmin yeni liberal politikalarına karşı örgütlenerek somut adımlar atıyoruz.

2. Dünyada ve Türkiye'de bütün ideolojilerin ve siyasetlerin "tutuculuk" ile "yenileşmecilik" çatışmasını yaşadığı doğru mu? Bugünkü dünya realitesinde—ABD'nin askeri ve ekonomik gücüyle başını çektiği genel kapitalist hegemonya bağlamında—tutuculuk neye, yenileşmecilik neye tekabül ediyor?

2. Tutuculuk ve yenilenme ayrışması siyasette var olan bir dizi ayrışmadan bir tanesidir. Aslında herşey bir yana, bu diyalektiğin de temelidir. Türkiye'de de dünyada da bunun izlerini ve örneklerini 80'li yıllardan bu yana yoğun olarak tespit etmek mümkündür. Bunun olmadığını düşünmek ise insanın ve fikirlerin gelişeceğine dair varsayımı reddetmek demektir. ABD'nin hegemonyasını ise ayrı bir soyutlama düzeyinde değerlendirmek gerekir. Burada da köhnemiş olanın, ABD emperyalizmine, yeni olanın da sermayenin globalleşmesine karşı mücadelenin dinamizminde yattığını anlamak gerekir.

3. ÖDP'nin kuruluşunda "bütün özgürlükçü ve eşitlikçi mücadeleler tarihinin mirasçısı" olduğunuzu açıklamıştınız. ÖDP'nin 17/18 Kasım 2001 Konferansında, Marksizme dair yorumu "muhafazakar ve mutaassıp" olanların partiyi krize soktuklarını söylediniz. Daha sonra partiden ayrılan kimi üyeler için buna benzer beyanlarınız basında yayımlandı. (20 Ocak, 2002 tarihli gazeteler.) Bunu, sizin Parti yönetimi ile birlikte, ÖDP'nin sosyalistlerin birliğini temel alan kuruluş modelini değiştirmeye yöneldiğiniz, bunun da partiden ayrılmalara neden olduğu şeklinde yorumlayanlar var. Ne diyorsunuz?

3. Konferans konuşmamda Marksizme dair "mutaassıp ve muhafazakar" bir yorumdan söz etmedim. ÖDP kimliği yerine, ÖDP öncesi aidiyetlerde direnmede kendisini bulan ve bu grupsal yapıları "muhafaza" etmenin yarattığı tikanıklığa ve kendiyle yetinme haline öteden beri işaret ediyorum. Yeni olanın bizatihi ÖDP projesinin kendisi olduğuna inanıyorum. ÖDP'nin çoğulculuğuna halel gelmeksizin, grupların konfederal birliğine dayalı bir çatı projesi yerine, kurullar üzerinden ve halkın yakıcı talepleri ve ihtiyaçları çerçevesinde faaliyetini yürüten bir yapılanmanın önemine inanıyorum. Fikri olması gereken grupların, "zikri" kümeler haline gelmesi ve çoğulculuğu da çok hukukluluk ve çok politikallık gibi okumasının ÖDP'yi çürüteceğini gördük. Kuruluş

modelinin sadece bir yanı bazı sosyalistlerin birliğini içerir. Kapsanamayanlar da olmuştur. Ama modelin diğer yanlarını gözardı ederek ÖDP'yi sadece bir birlik projesi olarak değerlendirmek gerçeklerle örtüşmez ve son derece sınırlı bir çerçevedir. ÖDP aynı zamanda toplumsal muhalefetin sesi ve kürsüsü olma, sosyalizm ve devrim anlayışında yenilenmeyi gerçekleştirme, geçmişe eleştirel bakabilme, kısacası yeni bir devrimci özne yaratma adımıdır. Bunları bütünlüklü olarak ele almazsak, grupların konfederal yapısından öte bir yoruma geçemeyiz. Zaten sorun da budur.

4. "Muhafazakar ve mutaassıp solcu" olanların ayrılma-larını parti için bir kazanç sayıyor musunuz? "Maçka İni-siyatifi"nden üyelerin istifalarını önlemek için Parti yöneti-mi son anda bir hayli gayret sarfetti; Parti kurucularını istifaya kadar götüren sorunların üstesinden gelebilmek için aynı gayret son Konferans öncesinde, Konferans sür-erken ve daha sonra epey bir süre neden gösterilmedi?

4. Hiçbir ayrılmayı parti için kazanç olarak gör-mem. Yenilenme iddiasına kapalı olup da partide bu-lunmak pekala mümkündür. Ben kendimi de böyle-si bir yenilenme hedefinin henüz başlarında görüyorum. Ama görüyorum ki, hayata kulak kesildiklerinde, ha-yat onları başka yere çağırıyormuş. Gösterilen gayret-lerin son andaki gayretler olmadığını yakinen biliyo-rum. Ama yol arkadaşlarına "sermaye solu" diye-bilenlere hangi gayret yeterli, işte onu kestiremiyorum. Mesela hiçbir gayret beni sermaye soluyla aynı parti-de tutamaz gibime geliyor.

5. Çoğulcu bir Partinin genel başkanı olarak, Parti Meclisi çoğunluğunun bulunduğu yerden baktığınızda gör-düğünüzü, bir de hiç bir cemaat yapısı olmaksızın ÖDP'yi sosyalistlerin birlik projesi olarak algılayanların durduğu yerden bakarak analiz etmeyi hiç denediniz mi?

6. Partide ÖSP denilen kümelenme içinde son KESK Genel Kurulunda ve Konferansta yaşananlar karşısında belli hoşnutsuzluklar dile getiren kimi üyelere "Her şeye rağmen bir kez daha..." dedirtecek kadar gerginlik yara-tan Parti içi süreçlere ne diyorsunuz?

5-6. Konferans kapanış konuşmasında da belirtti-ğim gibi, il başkanlarımızla yaptığımız toplantı deklarasyonundaki gibi, partinin azınlığına veya çoğunlu-ğuna değil, bütününe sesleniyorum. Kimse bu du-rumdan azade değil. Ama partinin 7. Yılında, artık kimsenin 'Başkan benim gibi düşünmüyor' diye tuhaf bulduğum tutumlar takınma hakkı yok. Bunun yolu, kongrede kendileri gibi düşündüklerine inandıkları bir genel başkan adayını ortaya çıkarmaktan geçiyor. Daha da önemlisi bu tür meseleleri, kulaktan kulağa oyunu gibi değil, partinin en yüksek kurulunda ele almak daha doğru. Yoksa bunca yılın yoldaşlık hatı-rı olmasa, artık geride kaldığını düşündüğüm bu ko-nuları tekrar tekrar ısıtıp tartışarak verimli bir ilişki geliştirilebileceğini düşünüyorum.

7. Bütün olup bitenlerden sonra Parti dışında, Partinin tek bir grubun Partisine dönüştüğü gibi genel bir algıla-ma var. Bunu, kendi konumunuzdan nasıl değerlendiriyor-sunuz?

7. Bu algılamaya değil, böyle söylendiğinde ÖDP'ye

zarar vereceklerini umut edenlerin sürdürdüğü bir pro-paganda. Birey hukukuna dayalı bir ÖDP'nin gelişme-si konusunda son Konferans'ta da konuştum. Bunu doğal olarak bir arada olan arkadaşlarımızla birlikte gerçekleştirebileceğimizi düşünüyorum. Beni ÖDP'de politika yapmaya iten saiklerden biri de budur.

8. ÖDP "Ne Refahyol-Ne Hazirol" dedi. Bu slogan atıldığında, somut siyasal hedef Refahyol hükümeti olduğu için, 28 Şubat'ın "yanında" bir tutum olarak algılanabi-lirdi. Bugün "hazirol" yeni aşamalarıyla sürüyor. ÖDP yönetimi de "Ne o, ne bu" tavrını adeta klasikleştirdi: "Ne Miloseviç-Ne NATO", "Ne Usame-Ne USA" vb. Ya-rın da sözelimi, "Ne ABD-Ne Saddam" denilecek mi? Hayatın ve siyasetin gerçekliği bazan soruyu siyah mı, beyaz mı diye sormaz mı ve netlik, anlaşılabilirlik, etkinlik için öyle bir cevap istemez mi?

8. Netlik ve anlaşılabilirlik için yanlış olanı tercih et-mek gerekmez. Çok kritik anlar dışında, hayatın her anını "siyah mı beyaz mı?" ikilemi içinde yaşadığını sananlar, diğer renkleri anlamakta büyük güçlük çe-kerler ve çoğu zaman yanlış tercihte bulunurlar. Üs-telik yeni bir odak yaratmayı da gerçekleştiremezler, tabi olurlar. "Ne Refahyol Ne Hazirol"un somut si-yasal hedeflerinden biri de militarizmdi. Yoksa adı üstünde "hazirol"u içermez, tek başına "Refahyol" iktidarına karşı bir eylem olurdu. Sultan Ahmet Meydanı'nda o gün yaptığım konuşma da ortada. 28 Şubat'ın ertesi günü yaptığımız basın toplantısı metni de ortada. O tarihlerde bunlarla da yetinmedik, "Çö-züm Demokrasi" başlıklı Fenerbahçe Stadı etkinliği gibi, ÖDP'nin en görkemli eylemlerinden birini de gerçekleştirdik. "Ne Sam, Ne Saddam" şiarıyla ABD konsoloslukları etrafında yaptığımız zincir ve İncir-lük'e değin il il uzanan yürüyüşümüz o dönemin en devasa anti emperyalist, ABD politikaları karşıtı eylemdi. "Ne Miloseviç, Ne NATO"dan, "Ne Terör, Ne Savaş"a kadar uzanan değişik şiarların, Kast-ro'dan, Zapatist Marcos'a ve Avrupa'daki kadar bir-çok devrimci ve sosyalistin temel yaklaşımı olduğu-nu hatırlatmak istemezdim.

9. Şimdiki ÖDP yönetimi "Özgürlükçü Demokratik Tür-kiye", "Gökkuşağı", "sosyal demokratlarla birlikte yürü-me", "emek hattı" ya da AB referansıyla "emeğin Avru-pası" gibi herbiri bir siyasal proje çağırışını yapan söy-lemlerin içini nasıl netleştiriyor? Sosyalizmi amaçladığı tü-züğünde yazılı ÖDP gibi bir partinin ideolojik ve politik hattında sınıf ve sınıf mücadelesi kavramlarıyla siyasî ikti-dar hedefinin yeri ne olmalı sizce? ÖDP'nin geri kalan geneline siz ne öneriyorsunuz?

9. Bu sorudaki bütün konular kongre kararlarımızla ve Çalışma Raporumuzla ayrıntılandırılmıştır. Parti metinleri ve belgeleri bu açıdan zengin, ama daha da geliştirilmesi gereken bu unsurları içeriyor. Keza 3. Büyük Kongremiz için yapılacak karar tartışmalarında da bu konular bir kez daha detaylı olarak ele alınacaktır. Mücadele içinde, bir arada ve yanyana olan ÖDP'liler kendilerini ve örgütlerini geliştirecek yolları bulacaklardır.

Piyasa topluma karşı

Yavuz Alogan —

Karl Marx'ın, "bütün insani ve doğal nitelikleri altüst ettiği ve bozduğu" için eleştirdiği Para'nın bugünün dünyasında siyaset dahil her şeye hükmettiğini söylemek çok mu aşırı olur?

Küreselleşme derinleşip yaygınlaştıkça dünyanın bütün uluslarında toplum piyasayla karşı karşıya geliyor. Küreselleşen piyasanın gerekleri ile kendi seçmenlerinin talepleri arasında kalan siyasal kurumlar modern zamanların bütün anayasalarında tanımlanan klasik işlevlerini giderek kaybediyorlar. Piyasanın insafına terk edilen insanlar siyasal kurumlara artık güvenmiyorlar ve evrensel bir yönetim krizi dünyanın gündemine yerleşiyor.

Geniş "iletişim oto yolları" insan beyninin içinden geçiyor ve ardında büyük bir bilgi çöplüğü bırakarak sıradan insanın düşüncelerini, özlemlerini, umutlarını belirliyor ve bütün bunları paketleyip piyasaya yönlendiriyor. Bütün dünya dillerinde itirazlar yükseliyor, ancak bu dillerin devrimci enternasyoneller dönemindeki kadar birbirini anladığı kuşkulu. Geçen Yüzyılın mücadele yöntemlerinde oluşturduğu o muazzam birikim, tamamen yok olmamışsa da bilinmez bir geleceğe ertelenmiş gibi. Artık işçinin grevden, öğrencinin boykottan, halkların ayaklanmadan, gerillanın silahlı mücadeleden, ordunun darbeden, ulusların kurtuluş savaşından beklentisi yok. Bütün bunlar, yeni bir dünya, yeni bir hayat tarzı, insanlığın kurtuluşu, "vatanın ve milletin selameti" için değil, mecbur kaldığı zaman, kısa süreli ve benzerlerinden kopuk tepkiler olarak gerçekleşiyor.

Bütün kurumlar ulusal ya da uluslararası piyasanın içinde mafyalaşarak ve kendi tabanlarından/toplamlarından koparak tutunmaya çalışıyorlar. Bunların program ve tüzüklerine, çoğulculuk ve katılımcılıklarına, kutsiyet atfederek kâğıda döktükleri fikriyata kim inanır? İddialar ve bahaneler anlamsızlaştıkça asıl bö-

lünmenin siyasal alanda değil kafaların içinde olduğu anlaşılıyor.

Roller değişiyor. Sosyalist partiler sendikaların işlevini yüklenirken (çünkü oradan güç ve oy toplayacaklar!), sendikalar siyasal parti kurmayı "düşünüyorlar" (böylelikle küçük iktidarlarının devamı için siyasalere şantaj yapabilecekler!) Dünyayı değiştirmenin ve ezilenlerin davasını savunmanın insani maliyeti arttıkça, uzlaşmanın erdem-

leri keşfediliyor. Küreselleşen dünyada sıradan insanın kimlik krizi derinleştikçe, ne pahasına olursa olsun mensubiyet, bir etiket altında huzura ermek ve insanın en büyük değeri olan düşünme yetisini başkasına devretmek neredeyse bir tutku haline geliyor.

Kapitalizmin şafağında entelektüel emeğin faaliyeti yükselen sınıfın ideallerini evrenselleştirdi. Devrimler çağında işçi sınıfı ve ezilen halklar kendi organik aydınlarını yarattı. Bütün bu tarihsel dönemlerde "entelektüel emek" hangi sınıfın, devletin ya da örgütün uzantısı olursa olsun kendi özgürlüğünü maddi bakımdan bağimli olduğu güce bütünüyle teslim etmedi. Oysa günümüzdeki mali sermaye, yani 19. ve 20. Yüzyılın başlarındaki mali sermaye değil de bugünün denetimsiz ya da bazen büyük güçlerin denetiminde bütün dünyayı firdönen, bankaların, borsaların, vakıfların hesaplarına hızla girip çıkan ve mali olmaya devam etmekle birlikte sermaye olmaktan çıkmış olan o şey, yani çıplak Para, dışarıdan gelen Para, entelektüel emeğin bütün faaliyet alanlarını, üniversiteleri, görsel ve yazılı basını hızla istila etmektedir. Toplamları ezen küresel piyasa entelektüel emeği satın almaktadır.

Karl Marx, *Das Kapital*'in çeşitli bölümler-

rinde okurlarına "De te fabula narratur," yani "Senin öykündür anlatılan" diye seslenir. Aslında bu sözlerle, İngiliz endüstrisine ve tarım emekçisinin durumuna bigane kalan Alman okuru uyarmak ister. Küreselleşme ve Avrupa Birliği öyküsü de, "söylem"leri ne kadar "muhalif" olursa olsun çemberin içinde kalanları anlatmaktadır.

Olay bir bakıma besteci Igor Stravinskiy ve romancı Ferdinand Ramuz'nün Birinci Dünya Savaşı sırasında yazdıkları "Askerin Öyküsü" adlı senfonik şiiri andırmaktadır. Savaştan dönen asker, torbasını sırtına vurmuş özgürce köyüne doğru yürürken şeytanla karşılaşır. Şeytan, "İşte küçük bir keman, belli ki külüstür bir keman, akordu bozulur durmadan," diyerek cebinden bir keman çıkarır ve çalmaya başlar. Daha sonra askeri evine davet eder. "Peki nerede eviniz?" diye sorar asker. "Neresi hoşuma giderse orada. Bazen şurada bazen burada, yemek içmek yatmak çamaşır, arabam seni götürmeye hazır," der şeytan. Asker sorar: "Peki ne yiyeceğiz sizde?" "Çeşitli et, üç öğün günde." "Ya içki?" "Şarap, kapalı şişe?" "Ne tellendireceğiz?" "Kağıdı yaldızlı havana puroları." Şeytana kanan asker onun peşine takılır. Böylece kendisine, ailesine ve köyüne ihanet eder. Sonunda kemanın nameleriyle büyülenerek cehenneme sürüklenir.

George Soros'un Quantum Fund'u ve bağlı kuruluşlarının az gelişmiş bir ülkede sadece üç kuruluşu destekleme kararını durup dururken, tek başına alması mümkün mü? Ya da Madam Fogg'un MEDA projesi bağlamında göç yollarını Avrupa'ya varmadan ileri karakollarda kesmek için esas olarak kitlesel bağları olan ya da olabilecek solcularla ilgilenmesi rastlantı mı? Yoksa bunlar gerçekten komünizmin öldüğüne, "Marx'ın köstebeği"nin bir daha yeryüzüne çıkamayacağına, dolayısıyla solcuların sosyal becerilerinden başka bir niteliğe artık sahip olmadıklarına mı inanıyorlar?

Günümüzde emperyalizm bazı ülkelere akıllı füzeler, bazı ülkelere para yağdırmaktadır. Birincisi mazlumun tepesine yağarken, ikincisi az gelişmiş ülke aydınının torbasına dolmaktadır. Tabii füzelerle paralar yer değiştirebilir ya da birbirini izleyebilir. Küreselleşmek kolay değil. Bütün bunlar Doğu Avrupa'da, özellikle Polonya ve Macaristan'da da

yaşandı. Buralardaki muhalif ya da muhalefet potansiyeli taşıyan sesler parayla susturulmuştur; bütün kitle iletişim araçları o geniş "iletişim oto yolları"na bağlanmış, üniversiteler birer ticari kurum haline getirilmiştir. Buna gelişme ve Mehmet Altan'ın deyişiyle "zenginleşme" diyorlar. Bir ülkenin "entelektüel emeği" yabancı finans kuruluşlarının proje taşıronu haline getirilirse, küreselleşmeyi kim açıklayacak, yoksulun ve işsizinin hakkını piyasanın ve burjuvazinin karşısında kim savunacak? Karl Marx'ın "bütün insani ve doğal nitelikleri altüst ettiği ve bozduğu" için eleştirdiği Para'nın bugünün dünyasında siyaset dahil her şeye hükmettiğini söylemek çok mu aşırı olur? Üstelik belirli kanallara girildiğinde böylesine bol miktarda ve böylesine zahmetsiz biçimde ediniliyorsa... Yaygınlaşan yoksulluğun ve sefaletin içinde yabancıların parası elem çiçekleri gibi sırtıyor. "Parayı görünce coştular," diyor Madam Fogg, çalınan e-postalarının birinde.

Nasyonal sosyalistlerin ve faşistlerin eleştirisine terk edilemeyecek, görmezden gelinemeyecek kadar ağır ve uzun vadeli sonuçları çok vahim olabilecek bir vakanın etkileri hissediliyor.

Walter Benjamin, *Illuminations*'ın bir yerinde, "Tüm yakın ilişkilerin göz kamaştırıcı aydınlığı insanı esir alır," demektedir. "Bir yanıyla, her hayatı ihtiyacın odağında bütün tahripkarlığıyla para durur; diğer yanıyla, her ilişkinin önünde çakılıp kaldığı engel yine paradır; bu yüzden de günbegün, hem doğal alanda hem ahlaki alanda güven, huzur ve sağlık hızla yok olmaktadır."

Giambologna-Çaylak (bronz)

Ebruli hanımelleri mi, militanlık mı?

Saadet Özkal —

Marifet, düzen bizi ne kadar zorlarsa zorlasın, insancıl—belki de kadıncıl— bir mücadele biçimi geliştirebilmekte

Nazım Hikmet'in Minnacık Kadın'ı —şiirde anlatıldığına göre— ebruli hanımellerini seçmiş... Kendisi militan olmak şöyle dursun, bir militanın yanında yürümekten bile yorulmuş, zengin bir cücenin kolunda "bahçesinde ebruli hanımelleri açan ev"e girmiş...

Kuşkusuz, bu tür kadınlar var. Ama, bırakın bir militanın yanında yürümeyi, kendisi militan olan kadınlar da var.

Yine Nazım Hikmet'in Tanya'sı, örneğin: on sekizindeyken faşistlerce asılan partizan Rus kıızı... İkinci Dünya Savaşı'nın onca direnişçi kadını... Ekim Devrimi'nin kadınları... Rosa Luxemburg, örneğin... Hepsi, inandıkları bir dava uğruna ölümü göze almadılar mı?

Ya da Kurtuluş Savaşı'nın mermi taşıyan köylü kadınları... Fazla uzağa gitmeye gerek yok, daha yirmi yıl önce 12 Eylül hapishanelerinde işkence gören kadınlar yok muydu? Bugün yok mu?

İster sosyalist-komünist, ister faşist, ister dinsel, ister etnik bir hareket olsun, her davanın militan kadını var, oluyor. Kısaca, hareketler militanlık istiyor; kadınlar da, herhalde, gitgide artan sayılarda militan oluyor. Parti kararıyla çocuğunu bir başka ülkede bırakıp giden, ömür boyu bir daha izini bulamayan, yine de ölüm döşegine kadar partisine bağlılığını yitirmeyen

kadınlar da cabası...

Ancak, bütün bunlar besbelli yeterli görünmüyor ki şairlerimiz şiirlerinde kadınların statükoculuğunu ya da rahata, süse düşkünlüğünü, bireyciliğini dile getirme ihtiyacı hissediyor. Orhan Veli'nin ünlü şiiri sözgelimi:

*Ne atom bombası
Ne Londra konferansı;
Bir elinde cımbız,
Bir elinde ayna;
Umurunda mı dünya!*

Burada, militanlık bir yana, kadınların toplumsal sorunlara en ufak bir ilgi bile duymadığı dile getiriliyor.

Can Yücel'e bakarsak, kadınların çoğunluğu süsüyle uğraşıyor, erkeklerin çoğunluğunun da polisle başı dertte:

*Metropolislerimizde kadınların haylisi
Aynayla yatar kalkar
Erkeklerin epiysi de
Aynasız ve de aynasızların zorundan
Zar zor yaşar*

Bir başka şairimiz, Attila İlhan, 1954'te, soğuk savaşın tam ortasında, ikinci şiir kitabı *Sisler Bulvarı*'nı yayımladığında bir kadına şöyle sesleniyor:

*yolumdan çekil yavrum
bağlasalar duramam
demir asa demir çarık dedim
neyleyim!
yolculuk dedim*

...
anamdan yolcu doğmuşum...

Erkeğin özgürlük tutkusu, kadının satır arasında dile getirilen tutuculuğu, erkeğe ayak bağı oluşu... Ve aynı Attila İlhan'dan sevgilisine bir öğüt:

*sevgilim beni değil hatırla insanları
insan ancak o vakit tam insan olabilir*

Keklik (bronz)

"Tam insan" olmak... Toplumsal sorunlara ilgi göstermek... Kendini — aynaları, aşkı, belki çocuğunu da, hanımellerini— unutmak, bir yana atmak. Kısaca: fedakarlık, özgecilik...

Kadınların aynalarla ilişkisini kimse reddetmiyor. Kadınlar, adı üstünde hanımellerini de çok seviyorlar. Kadınlar aşık oldukları erkekten ayrılmak istemiyorlar. Kısaca, hayatı güzelleştiren her şeyi seviyorlar. Hele çocuklarına çok bağlılar...

Nazım Hikmet yurtdışına çıktığında geride bir kadın ve bir bebek bıraktı. O kadın, Münevver, o bebeğe tek başına baktı, büyüttü onu. Nazım, mavi gözlü dev, büyük işlerin adamı, geride o bebeğin sorumluluğunu üstlenen birisi olmasaydı ne yapardı?

Kadınları toplumsal sorunlarla ilgilenmemekle, militan olamamakla suçlamak kolay. Zor olan, kadınları anlamak, hayatı, mücadeleyi, militanlığı kadınlara göre biçimlendirebilmek.

Yukarıdaki şiirleri, şairlerin kişisel tavırlarına duyduğum tepkiden ötürü anmadım. Onlar birer örnek. Dilimizde daha niceleri ve neler var. Toplumsal kültürün "at/avrat/pusat" duyarlılığının yansımaları göze sokulmadan, o duyarlıktan beslenen hayranlıkların da ezberi bozulmadan, ne kadınlar anlaşılabilir, ne de "kadın sorunu."

Başlığa dönelim: Ebruli hanımelleri mi, militanlık mı? Ne acı ki insanlar böyle bir ikilemle karşı karşıya kalmışlar... Ne acı ki bir militan Türk kadını çocuğunu ömür boyu tanımamış... Ne acı ki Nazım şiirlerini yazarken ebruli hanımellerinin baygın, iç açıcı kokusunu içine çekememiş. Ne acı ki çocuğuna geceleri süt ısıtma hazzından mahrum kalmış!

Sorun kadınlarda değil. Kadınlar belki "mikro" sorumlulukları "makro"ların önüne geçiriyorlar. Ama o "mikro" sorumlulukları birilerinin yüklenmesi gerek. Kadınlar, Münevver misali, işte onu yapıyorlar.

Sorun, bence, özellikle de sosyalist hareketin, genel olarak, kadınlardan "mikro" sorumluluklarını unutmalarını beklemesinde. Toplumu kurtaralım, evet! Ama kendi çocuklarımızı feda mı edelim?

Hayır. Marifet, düzen bizi ne kadar zorlarsa zorlasın, insancıl —belki de *kadıncıl*— bir mücadele biçimi geliştirebilmekte. "Mikro"larla "makro"ları bağdaştırabilmekte. Ebruli hanımellerini kınayan değil, kapsayan bir militanlık tarif edebilmekte...

Ben bir kadın olarak buna varım.

MAVİ GÖZLÜ DEV, MİNNACIK KADIN VE HANİMELLERİ

O mavi gözlü bir devdi.

Minnacık bir kadın sevdi.

Kadının hayali minnacık bir evdi,

bahçesinde ebruliii

hanımeli

açan bir ev.

Bir dev gibi seviyordu dev,

Ve elleri öyle büyük işler için

hazırlanmıştı ki devin,

yapamazdı yapısını,

çalamazdı kapısını

bahçesinde ebruliii

hanımeli

açan evin.

O mavi gözlü bir devdi,

Minnacık bir kadın sevdi.

Mini minnacıktı kadın.

Rahata acıktı kadın

yoruldu devin büyük yolunda

Ve elveda! deyip mavi gözlü deve,

girdi zengin bir cücenin kolunda

bahçesinde ebruliii

hanımeli

açan eve.

Şimdi anlıyor ki mavi gözlü dev,

dev gibi sevgilere mezar bile olamaz:

bahçesinde ebruliii

hanımeli

açan ev...

Türkiye'de ücretliler

Seyhan Erdoğan —

İşçilerin %42'sinin, haftada bir gün dinlenmek üzere günde 10-12 saat çalışıyor olmaları, yani fazla çalışma olgusu, Türkiye'de çalışma yaşamının önemli bir gerçekliği olarak karşımıza çıkıyor

Sosyal sınıflar, toplumsal üretim sistemi içerisindeki tarihsel olarak belirlenmiş yerleri ile tanımlanırlar. Bu yerin tanımında, büyük insan kümelerinin üretim araçlarıyla olan ilişkileri, toplumsal emeğin örgütlenmesinde oynadıkları rol, sahip oldukları toplumsal zenginliklerin elde edilme biçimi ve bu zenginlikten aldıkları payın büyüklüğü hesaba katılır.

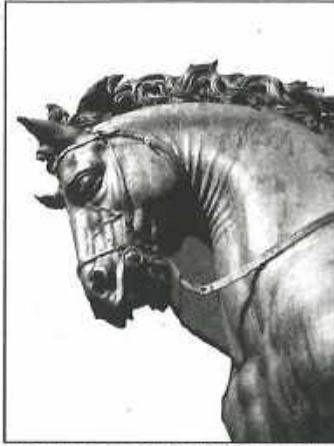
Sosyal sınıfların varlığı, sınıf çelişkilerinin ve sınıf çatışmalarının varlığı ile birlikte biçimlenir; bir başka ifadeyle sosyal sınıf olgusu, sınıf ilişkisi ve çatışması ile birlikte oluşan tarihsel bir süreçtir. Bu nedenle sosyal sınıf olgusu, sınıfların politik ve ideolojik eylemlerini de kapsar.

İşçi sınıfı üzerine yapılacak bir çalışmanın, sosyal sınıflara ilişkin bütün bu öğeleri, hem de dünya düzeyinde ve tarihsel bir perspektifle içermesinin gerekeceği açıktır.

İşçi sınıfını oluşturan büyük insan kümesinin sayısı, cinsiyeti, yaş grupları, eğitimi, sektörel dağılımı, meslekleri, çalışma koşulları, kazanç düzeyleri, işsizlik ve eksik istihdamına ilişkin verilerin değerlendirilmesi, özellikle zaman serileri halinde ifade edildikleri zaman, işçi sınıfına ilişkin çözümlemeler için bir başlangıç çerçevesi oluştururlar. İşçi sınıfına ilişkin sayısal verilerin, güvenilir, kapsamlı ve zaman içinde ve uluslararası verilerle karşılaştırılabilir nitelikte olması, bu çerçevenin sağlamlığını güçlendiren bir unsurdur.

Türkiye'de ücretlilere ilişkin veriler, çalışma yaşamı üzerine bilgi derleyen pek çok kurum ve kuruluşun yayınladıkları kaynaklarda bulunabilir. Ancak çeşitli kurum ve kuruluşlarca üretilen bu istatistikler, yöntem, kapsam ve referans dönemi bakımından birbirlerinden farklıdır.¹

Bütün bu birincil kaynaklar arasında, Türkiye'de bir ücret veya maaş karşılığı ya da yevmiyeli çalışanlara ilişkin en kapsamlı verileri, 1988 yılında başlatılmış olan DİE Hanehalkı İşgücü Anketlerin-

Giambologna-At heykelinden detay (bronz)

de bulabileceğimizi söyleyebiliriz. Ancak 2000 yılından itibaren hanehalkı işgücü anketlerinde yeni bir seriye başlanmış olması işçi sınıfına ilişkin sayısal verilerin zaman serileri olarak kullanılmasını daha da zorlaştırmıştır.²

Gerek yeni serilerin, anketlerdeki yapısal değişikliklerden dolayı eski serilerle karşılaştırılabilir olma özelliğinin zayıflaması, gerekse konunun dergi sayfalarına sığmayacak genişlikte bir tablolastırma gerektirmesi nedeniyle, bu yazımızda zaman içindeki değişim eğilimlerini ortaya koymadan, ücretliler için, 2000 yılı DİE Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçlarına dayanan bir durum saptaması yapacağız.

Anketlerde, istihdam edilenler, işteki durumlarına göre "ücretli, maaşlı, yevmiyeli"; "kendi hesabına çalışan"; "ücretsiz aile işçisi" ve "işveren" olarak gruplandırılmıştır.³ Bizim kısaca "ücretliler" olarak adlandırdığımız ve sosyal sınıf anlamında işçi sınıfına denk gelen insan kümesi, ücret karşılığı çalışan işçiler, maaş karşılığı çalışan memurlar ve mevsimlik, arızı, geçici işlerde yevmiyeli olarak çalışan işçilerden oluşmaktadır.

Anketlerde ücretlilere ilişkin veriler, yaş grubu, cinsiyet, eğitim, ekonomik faaliyet, meslek grubu,⁴ fiili çalışma süresi, eksik istihdam, işyeri büyüklüğü, işyeri durumu ve kayıtlılık durumuna göre, Türkiye geneli ve kent kır ayrımında verilmektedir.

ÜCRETLİ SAYISI Türkiye'nin toplam nüfusu 64.059.000'dir. Türkiye'de zorunlu eğitim 8 yıla çıkarıldığı için, Anketlerde, 15 yaşından küçüklerin işgücü piyasası içinde olmayacakları varsayılmaktadır. Toplam nüfus içinde 15 ve daha yukarı yaşta olanların sayısı 44.765.000'dir. 15 ve daha yukarı yaştaki, 44.765.000 kişi içinden, 22.029.000 kişi, işgücüne dahil olan kesimi oluşturmaktadır. İşgücüne dahil olanlar içinde, 20.578.000 kişi bir iş sahibidir, ya-

ni istihdama dahildir, 1.451.000 kişi işsizlerden oluşmaktadır. İş sahibi olan, yani istihdamdaki 20.578.000 kişinin, 10.127.000 kişisi ücretliler kesimini oluşturmaktadır.

Bu veriler bize Türkiye'de işgücünün, çalışma çağındaki nüfusa oranının 2000 yılında %49.2 olduğunu göstermektedir. Bu oran OECD ülkelerine göre düşük bir orandır. (ABD %77.4, Fransa %67.8 İspanya %63.9). Ayrıca Türkiye'de bu oran son on yılda sürekli azaldığını görmekteyiz (1991 %57.6).

İşgücüne dahil olmayan nüfusun oransal büyüklüğünün görünen nedeni, bu nüfusun bir kısmının gizli işsizler olması (yaklaşık 2 milyon kişi)⁵ ve işgücü dışında kalan 11 971 000 ev kadınının varlığıdır.

Türkiye'de işgücünün bir özelliği sektörel dağılımında görülür. Türkiye'de toplam istihdamın %37'si tarım sektöründe iken, bu oran ileri kapitalist ülkelerde tek haneli bir rakamdır. (ABD %2.8, Fransa %4, İngiltere %1.6, İspanya %6.9). Bu sektörel dağılım, istihdamın yapısında da yansımakta ve Türkiye'de istihdam edilenler içinde ücretlilerin oranı %36.4 düzeyinde kalmaktadır. Bu oran yıllar içinde artıyor olmakla birlikte (1991 %20.1) diğer emekçilerin toplam oranına kıyasla (kendi hesabına çalışanlar: %24.8 ve ücretsiz aile işçileri: 20.6) düşük kalmaktadır. Gelişmiş kapitalist ülkelerde ise toplam istihdamın ezici çoğunluğu ücretlidir (ABD % 91.2, Fransa %88, İspanya %73. OECD: 1994).

Öte yandan Türkiye'de işgücü verilerinin doğru bir yorumunu yapabilmek için kadın ve erkeklerin, kentsel ve kırsal yerlerde işgücüne katılım oranlarına ayrı ayrı bakmak gerekir. Türkiye'de tüm işgücü piyasası cinsiyet temelinde ayrılmış durumdadır. Erkeklerin kentsel yerlerde işgücüne katılım oranı %70.7 (1991'de 76.7) iken kadınlarınki %17.2'dir (1991'de %16.3). Erkeklerin kırsal yerlerde işgücüne katılım oranı %77 (1991'de %81) iken, büyük çoğunluğu ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadınların kırsal yerlerde işgücüne katılım oranı %38'dir (1991'de %54.8). Tarımın ekonomideki payının sanayi ve hizmetlere kıyasla gerilemesi, kırsal kesimde mülksüzleşme ve kırdan kente göç sürecine paralel olarak, kadının kırsal kesimde işgücüne katılımı hızla azalmakta ve kentsel yerlerde kadının işgücüne katılımında yaşanan sınırlı artış, bu istihdam dışına çıkışı engelleyecek bir ölçüye ulaşamamaktadır. Özetle kentsel istihdam erkek istihdamı olduğu gibi, ücretli statüdeki istihdam da bir erkek istihdamı olarak belirmektedir. 10 127 000 kişilik ücretliler ordusu % 80.8 oranında erkektir.

Ulus ötesi sermayenin yeni liberal programının Türkiye'deki uygulamaları, ABD, IMF ve Dünya

Bankasının mali baskıları ve AB'nin, Birliğe tam üyelik vaatleri aracılığıyla hızlandırıldıkça, küçük üretici yığınların işçileşmesi (ve işsizleşmesi) ve toplam ücretliler içinde kadın sayısının artması beklenebilir.

ÜCRETLİLERİN YAŞ GRUPLARI Ücretlilerin %25'i 15-24 yaş grubunda, %60'ı 25-50 yaş grubunda, %15'i ise 50+ yaş grubunda bulunmaktadır. Bu görünümüyle Türkiye işçi sınıfında gençlerin ağırlığı, örneğin AB ülkelerine kıyasla daha fazladır (AB ortalaması: %12.8. ILO: 1998).

Özellikle kadın işçiler genç yaş gruplarında toplanmıştır (%35). Evlilik ve çocuk doğurmaya bağlı aile sorumlulukları, kadını 25 yaşından sonra iş gücü dışına iten bir unsur olmaktadır.

Ücretliler içinde gençlerin oranının görece fazlalığı ücretlilerin vasıf yapısı konusunda da bir ipucu vermektedir. Genç iş gücü daha az eğitilmiş ve daha az vasıflı işgücü demektir.

ÜCRETLİLERİN EĞİTİM DURUMU Türkiye'de ücretlilerin %4'ü herhangi bir eğitime sahip olmayan ve bir kısmı da okur yazar olmayan işçilerdir. Yüzde 57'si ilk öğretimi, %24'ü lise ve dengi meslek okullarını bitirmiştir. Yüksek okul veya fakülte bitirenlerin oranı %15'tir.

Kadın ücretliler, eğitim durumu açısından erkeklerle göre çok daha vasıflıdır. Kadınlarda lise ve dengi okul mezunu oranı %31.5, erkeklerde %22'dir. Kadınlarda yüksek okul ve fakülte mezunu oranı %28, erkeklerde %12'dir. Kadın ücretlilerin %60'ı lise ve üstü bir eğitime sahiptir. Bu durum işgücü piyasasındaki ayrışmanın ortadan kaldırılmasında kız çocukların eğitiminin önemini göstermektedir. Ayrıca sendikaların ve siyasal partilerin kadın politikalarının oluşturulmasında da bu gerçek özellikle göz önünde tutulmalıdır.

ÜCRETLİLERİN EKONOMİK FAALİYETLERE GÖRE DAĞILIMI Türkiye'de ücretlilerin yarıdan fazlası (%56), toptan ve perakende ticaret, lokanta ve oteller (%18); ulaştırma, haberleşme ve depolama (%6); mali kurumlar, sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları, yardımcı iş hizmetleri (%5) ve toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetlerden (%27) oluşan hizmet sektöründe çalışmaktadır.

İkinci önemli ekonomik faaliyet kolu imalat sanayiidir. İmalat sanayiinde çalışanların oranı %28'dir. İnşaat ve bayındırlık işlerinde çalışanlar %11, Elektrik, gaz ve su işlerinde çalışanlar %0.8,

Madencilik ve taş ocakçılığında çalışanlar %0.7 Tarım, ormancılık vb. işlerde çalışanlar %4 oranındadır.

Ücretlilerin ağırlıklı olarak hizmet sektöründe çalışmaları ve bu eğilimin yıllar içerisinde artması dünyada işçi sınıfının yapısındaki değişime denk düşmektedir. Bu değişim işçi sınıfının yapısında yeni farklılaşmalara yol açmaktadır. Ücretlilerin giderek daha fazla bölümünün hizmetlerde çalışıyor olması, "fabrikalarda ve maden ocaklarında kitlesel üretim yöntemleri ile tam gün çalışan erkek işçiler"den oluşan ve sendikal üyelikleri ve politikaları biçimlendiren işçi sınıfı profilini farklılaştırmaktadır. Hizmetlerin, küçük işletmeciliğe, kadın istihdamına, esnek çalışma biçimlerine uygun yapısı yeni işçi kategorilerini öne çıkartırken, sendikasıylaştırmayı da güçlendiren bir unsur olmaktadır.

ÜCRETLİLERİN FİİLİ ÇALIŞMA SÜRELERİ

Türkiye'de ücretlilerin yaklaşık %7'si haftada 35 saatin altında çalışmaktadır. %51'i, 36-59 saat, %42'si ise 60 ve daha fazla saat çalışmaktadır. Bu veriler bize Türkiye'de kısmi çalışmanın yaygın olmadığını göstermektedir. Kısmi çalışanların toplam ücretliler içindeki oranı gelişmiş kapitalist ülkelerde daha yüksektir. İşçilerin %42'sinin, haftada bir gün dinlenmek üzere günde 10-12 saat çalışıyor olmaları, yani fazla çalışma olgusu, Türkiye'de çalışma yaşamının önemli bir gerçekliği olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerde kısmi çalışmanın kadın çalışması olarak geliştiği bilinmektedir. Türkiye'de de kısmi çalışanların yaklaşık %31'i kadındır. Kadın ücretliler içinde kısmi çalışanlar oranı (%11) erkeklerdeki orana göre (%6) daha fazladır.

Ücretlilerin %38'i mikro işletme diyebileceğimiz 1-10 işçi çalıştıran işyerlerinde çalışmaktadır. 10-24 kişi çalıştıran işyerlerinde çalışanların oranı %18.5; 25-49 kişi çalıştıran işyerlerinde çalışanların oranı %10'dur. Genel kabul gören tanımla küçük işletme diyebileceğimiz 10-49 kişi çalıştıran işyerlerinde çalışanların oranı ise toplam %28.5 olmaktadır. 50'den fazla işçi çalıştıran orta ve büyük işyerlerinde çalışanların oranı %33'tür.

İŞYERİ BÜYÜKLÜĞÜ VE İŞYERİ DURUMU Ücretlilerin çalıştıkları işyerlerini büyüklüklerinin yanı sıra düzenli, düzensiz olarak da ayırabiliriz.

Ücretlilerin %28'i kamuya ait,

%56'sı ise özel kesime ait düzenli işyerlerinde çalışmaktadırlar. Ücretlilerin %16'sı, tarla, pazar yeri, seyyar işyeri, ev dahil olmak üzere düzensiz işyerlerinde çalışmaktadır.

Evde çalışan toplam 245 000 kişinin, 66 000'i parça başı ücret karşılığı çalışan ve çoğunluğu kadın olan işçilerdir. Eve iş verme sisteminde çalışan işçiler 1475 sayılı İş Kanununa göre işçi kabul edilmemekte ve yasal olarak kayıt dışında tutulmaktadır. Ev işçileri sanayide, konfeksiyon, nakış işlemeciliği, halıcılık, deri, cam işlemeciliği, kalem montajı, çinicilik, seramik, konservecilik gibi emek yoğun iş kollarında, basit ekipmanla ve parça başı ücret sistemine göre çalışmaktadırlar. Ayrıca ayıklama, paketleme işlerinde, elektronik, elektrik dallarında, daktilo, faturalama, çeviri, çamaşır yıkama vb. gibi alanlarda ev işçiliği mevcuttur.

KAYIT DIŞI Ücretlilerin %51'i Sosyal Sigortalar Kurumuna kayıtlı olarak, %19'u ise Emekli Sandığına kayıtlı olarak çalışmaktadır.

Ancak Türkiye'de çalışma yaşamının önemli özelliklerinden biri de kayıt dışı işçi çalıştırmanın yaygınlığıdır. DİE verilerine göre ücretlilerin %30'u (yaklaşık 3 milyon işçi) kayıt dışı olarak çalışmaktadır.

Kaçak işçilik, geleneksel olarak inşaat gibi bazı işkollarında çalışan düşük vasıflı, mevsimlik veya geçici işçilerde görülürdü. Ancak günümüzde işgücü maliyetlerini düşürmek için hemen her tür işletmede kullanılan bir istihdam biçimi halini almıştır.

Kaçak işçilerin çalıştığı bazı işyerlerinin kendileri de kaçaktır, yani yalnızca istihdam alanında değil, her alanda kayıt dışı çalışmaktadırlar. Özellikle pek çok mikro işletme tümüyle kayıt dışı çalışmaktadır. Bu tür işletmelerde kayıt dışı çalışma ile kaçak işçilik birlikte yürümektedir.

İşyerlerinin kendisi kaçak olmakla birlikte, özellikle küçük işletmelerde çalışan işçilerin sigortalanmaması veya belirli dönemlerde sigorta kapsamından çıkarılması ile kaçak işçi çalıştırılması son derece yaygındır.

Ekonomik kriz koşullarında zorlanan orta ve küçük boy işletmelerin, istihdamda hatta işletme faaliyetlerinin tümünde kayıt dışı na kaymaları, büyük işletmelerin de taşeronlaşma, fason üretim, eve iş verme, tele çalışma vb. gibi esnekleşme stratejilerine daha

çok başvurmaları ile bu sayı her geçen gün artmaktadır.

Kaçak işçiliğin yaygın bir biçimi de "çift bordo" kullanmak, yani kayıtlarda işçiyi asgari ücretli ya da düşük ücretli göstererek işçinin işgücünün bir bölümünü kayıt dışı koşullarda satın almaktır.

Resmi veriler kaçak işçiliğin boyutlarını yeterince yansıtmamaktadır. Kayıt dışı çalıştırılan emekliler, başta medya kuruluşları olmak üzere stajyer adı altında kayıt dışı çalıştırılan işçiler vb. kaçak işçiliğin boyut ve çeşidinin daha geniş olduğunun ipuçlarını vermektedir.

Bugün Türkiye'de gün geçtikçe boyutu büyüyen ve istatistiklere dahil edilmeyen bir kesim de yabancı kaçak işçiliktir. Türkiye'de 1 milyon üzerinde yabancı kaçak işçi çalıştığı tahmin edilmektedir.

Sovyet sisteminin çöküşünden sonra, Orta ve Doğu Avrupa'daki eski sosyalist ülkelerden, eski Sovyetler Birliği ülkelerinden Türkiye'ye gelip kaçak olarak çalışanların sayısında büyük bir patlama olmuştur. Ayrıca İran, Irak, Pakistan, Afganistan, Bengaldeş gibi yoksul Asya ülkelerinden gelen kaçak işçilerin sayısında da büyük bir artış vardır. Bazı ülkelerdeki anti demokratik uygulamalar, savaşlar, etnik ve dinsel çatışmalar da bu artışı hızlandıran bir unsur olarak etkisini göstermektedir. Açlığın pençesinde kıvranan sahra altı Afrika ülkelerinden gelen kaçak işçiler de giderek artmaktadır.

Türkiye hem nihai adres olarak, hem de Avrupa Birliği ülkelerine giderken geçilecek bir ara adres olarak kaçak işçileri çeken bir merkez haline gelmiştir. Bu işçilerin büyük çoğunluğu, düşük ücretli, hiç bir sosyal güvencesi olmayan işlerde çalışmakta, insanca yaşam koşullarının asgarisine sahip bulunmamaktadır. Kaçak işçilik yalnızca kaçak işçilerin köle gibi çalıştırılmalarına neden olmakla kalmayıp, Türkiye'deki işçilerin de çalışma ve yaşam koşullarını aşağıya çeken bir etki yaratmaktadır.

ÇOCUK İŞÇİLER DİE Hanehalkı İşgücü Anketleri (2000), 15 yaşın altında olanları işgücü piyasasının dışında varsaydığından çocuk işçilerle ilgili veriler bu yayında yer almamaktadır.

DİE'nin Çocuk İstihdamı Anketi Sonuçlarına göre ise, Türkiye'de 6-14 yaş grubundaki çocuk nüfusu 12 milyondur. Bu çocukların 1 milyon üze-

rindeki bölümü çalışan çocuktur. Bu çocukların yaklaşık 200 000 kadarı ücret karşılığı çalışmaktadır.

Türkiye'de yoksulluk, eğitim sisteminin beklentileri karşılayamaması, küçük ve orta boy işletmelerin ve kayıt dışı işletmelerin çocuk emeğini ucuz işgücü olarak kullanmaları çocuk işçilik sorununun arkasında yatan temel nedenlerdir.

Çalışan çocukların büyük bir bölümü küçük işletmelerde ve haftada 40 saatten fazla çalışmakta, asgari ücretin altında ücret almakta ve gelirlerini ailelerine vermektedir.

3308 sayılı Çıraklık ve Mesleki Eğitim Kanunu'na tabi stajyerler ve öğrencilerin öğrenci statüsünde kabul edilmesi ve işçi sayılmaması çocuk işçiliği olduğundan az göstermektedir. Oysa meslek eğitimlerini işyerlerinde gören bu çocuklar ve gençler aynı işyerinde çalışan işçilerle benzer işleri yapmakta, aynı çalışma ortamı içinde tehlikelere maruz kalmaktadırlar. 1995 verilerine göre Türkiye'de Çıraklık Eğitim Merkezinde 200 000 çırak eğitim görmektedir.

EKSİK İSTİHDAM VE İŞSİZLİK

Eksik istihdam bir iş sahibi olduğu halde, ekonomik nedenlerle haftada 40 saatten az çalışmak zorunda kaldığı için, gelir azlığı nedeniyle ya da esas mesleğinde çalışmadığı için iş arayanlardan oluşur.

Türkiye'de eksik istihdam edilenlerin toplamı, 1.541.000 kişidir (Eksik istihdamda olanların işgücüne oranı: %7). Bu kişilerin 933 000'i ücretlidir. Eksik istihdam edilenlerin yaklaşık %79'u gelir azlığı nedeniyle iş aramaktadır. Eksik istihdam edilen ücretlilerin %81'i de aynı nedenle iş aramaktadır. Toplam işsiz sayısı 1451 000, işsizlik oranı ise %6.6'dır. Eksik istihdamla birlikte işsizlik oranı %13.6 olmaktadır. İşsizler içinde eğitimli genç oranı %21.7'dir.

%13.3 oranındaki bir işsizlik ve eksik istihdam oranının Türkiye'deki işsizlik düzeyinin gerçekçi bir ifadesi olmadığını belirtmek gerekir. İşgücüne dahil olmayan nüfus arasında sayılan işsizler, genç emekliler, ev kadınları bu oranın çok üzerinde bir gizli işsizlik sorunu ile karşı karşıya olduğumuzu göstermektedir. Ayrıca özellikle tarım kesiminde kendi hesabına ve ücretsiz aile işçisi konumunda çalışan pek çok kişi aslında gizli işsizdir. Türkiye'de işgücüne katılma oranının OECD ülkelerinin çok altında olmasının arkasında yatan gerçek de işgücüne dahil değilmiş gibi görünen geniş yığınların aslında işsiz kitleler olmasıdır.

SENDİKALAŞMA Türkiye'de sendikalı işçi ve memur sayılarına ilişkin güvenilir istatistikler mevcut değildir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Çalışma Hayatı İstatistiklerine göre (2001 Ocak) Türkiye'de toplam sigortalı işçi sayısı 4 521 080'dir. Bu işçilerin 2 580 927'si sendika üyesidir (%59). Buna göre Türkiye'de Sendika üyesi işçilerin 956 264'ü kamuda (%37), 1 624 663'ü özel kesimde (%63) çalışmaktadır. Sendikalı işçilerin %72'si TÜRK-İŞ, %13'ü DİSK, %11'i HAK-İŞ'e bağlı sendikalarda örgütlüdür. Ancak sendikalı işçilerin sayısına ilişkin bu veriler sağlıklı değildir. Sendikalardan edindiğimiz gayri resmi verilere göre sendikalı işçi sayısının iyimser bir tahminle 1 milyon civarında olduğu söylenebilir. 1999 ve 2000 yıllarında bağtlanan Toplu İş Sözleşmeleri kapsamında olan işçilere ilişkin veriler de bu tahmini doğrulamaktadır.

Kamu çalışanları sendikalarında örgütlü memur ve sözleşmeli personel sayısına ilişkin toplu veriler mevcut değildir.

DİE İstihdam ve Ücret Yapısı Anketi (1994, s.83) sonuçlarına göre Türkiye'de sendikalı işçi-sendikasız işçi ücret farklılığı çok yüksektir. Toplu İş Sözleşmesi uygulanan işyerlerinde çalışanlar diğerlerine göre daha fazla kazanç elde etmektedirler. Bu fark saat ücreti bazında %127, yıllık kazanç bazında ise %170'tir. Gelişmiş kapitalist ekonomilerde %10-15 civarında olan sendikalı işçi ücret farklılığı, Türkiye'de özellikle kamu kesiminde çalışan sendikalı işçiler için yüksek bir orandır.

SONUÇ Uluslararası Para Fonu (IMF) ile Hazine 1998'de yapılan Yakın İzleme Anlaşması ve Aralık 1999'da yapılan Stand-by Anlaşması çerçevesinde, Türkiye'nin, ulus ötesi sermayenin çıkarlarına uygun bir biçimde, yeni liberal doğrultudaki ekonomik, sosyal ve siyasal dönüşüm süreci hızlanmıştır. Türkiye'nin, Mart 2001'de, Avrupa Birliği'nin Türkiye için Katılım Ortaklığı belgesine uygun olarak benimsediği Türkiye Ulusal Programı ve Şubat 2002'de IMF ile yaptığı yeni Stand-by anlaşması, yeni liberal yapılanmayı daha da derinleştirecek ve yaygınlaştıracaktır.

Mal ve hizmet ticaretinde, sermaye hareketlerinde serbestleşme, özelleştirme, tarıma ve küçük üreticilere verilen desteklerin kaldırılması, mülksüzleşme sürecinin hızlanması, kamunun her alanda küçültülmesi, yerelleşme, işgücü piyasalarında düzensizleşme ve ulusal düzeyde var olan demokratik mekanizmaların ve örgütlenmelerin (ulusal parlamentolar, ulusal yargı, ulus-devlet kurum ve kuruluşları, sendikalar, kitle örgütleri) ve dayanışmacı kültürlerin zayıflatılması şeklinde özetlenebilecek olan bu yeni liberal yapılanma, işçi sınıfının yapı-

sında önemli değişiklikler yaratabilecek, yukarıda özetle sunduğumuz işgücü ve işçi sınıfı profili de hızla değişebilecektir.

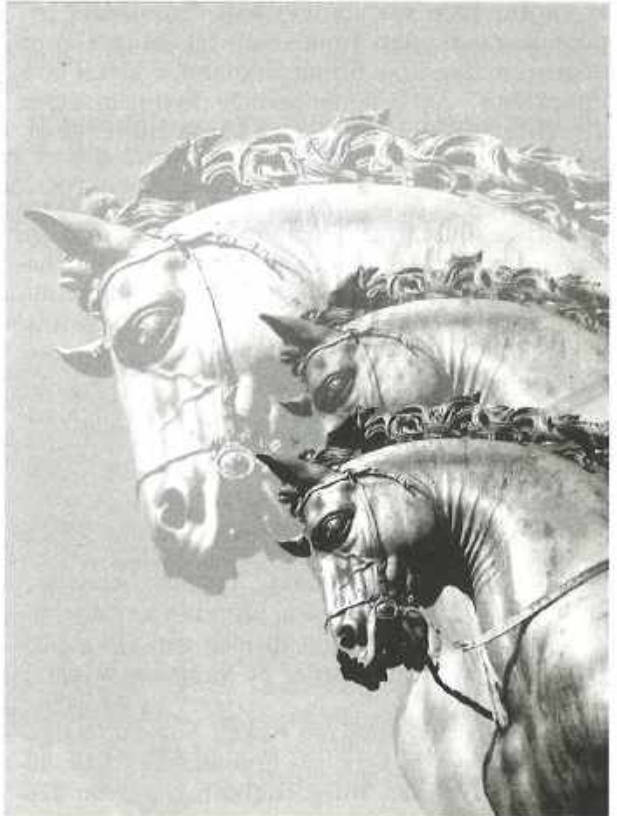
1 Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)nün 1955-1990 Genel Nüfus Sayımları aracılığıyla derlediği bilgiler ve 1988 yılından itibaren düzenli olarak uyguladığı Hanehalkı İşgücü Anketleri, Türkiye'de ücretlilere ilişkin temel kaynaklardır. Ayrıca DİE'nin İmalat Sanayi İstatistikleri, Maden İstatistikleri, Elektrik, Gaz ve Su İstatistikleri, Ticaret, Otel, Lokanta ve Hizmet İstatistikleri, İstihdam ve Ücret Yapısı, İstihdam ve Kazanç Anketi Sonuçları da ücretlilere ilişkin veriler içermektedir. İş ve İşçi Bulma Kurumu, Sosyal Sigortalar Kurumu, Çalışma Genel Müdürlüğü, Devlet Personel Başkanlığı, Emekli Sandığı, Yüksek Denetleme Kurulu ve Maliye Bakanlığı, ücretlilere ilişkin olarak derledikleri verileri kamu oyuna belirli aralıklarla sunmaktadır. İşveren sendikaları ve işçi sendikalarının da çalışma yaşamına ilişkin veri derledikleri görülmektedir.

2 Aslında 1988-1999 döneminde bu anketlerin soru kağıdı ve örnek tasarımı yapılmış olan bazı değişikliklerden dolayı, bu dönemde sunulan verilerin karşılaştırılabilirliği açısından da sorunlar mevcuttur.

3 İşteki Durum Sınıflandırması, Uluslararası İşteki Durum Sınıflamasına (ICSE) göre yapılmıştır.

4 Anketlerin 2000 yılında başlayan yeni serisinde işteki durum ve meslek durumu verileri mevcut değildir.

5 İş aramayıp işbaşı yapmaya hazır olanlar; iş arayıp son üç ayda iş arama kanalı kullanmayanlar; mevsimlik çalışanlar; ailevi, kişisel ve diğer nedenlerle çalışmayanlar.

Gececonduda yaşayan kadınlar

Sema Erder* —

"Bu gece rüyamda komşum Nafiye, 'Kadın Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Önay Alpago'yu ara,' dedi bana. Dün Dünya Kadınlar Günü olduğundan görmüş olmalıyım bu rüyayı. Sabah uyandığımda bu fikir bayağı hoşuma gitti, gitti de nasıl ulaşırım, komşum bunu söylemedi rüyamda... Umarım bir yolu vardır."

Nalan Türkeli'nin "Varoшта Kadın Olmak" adlı günlüğünden:

"8 Mart 1994

Bu sabah çekiç, keser sesleriyle uyandım yatağımdan. Tansu Çiller'in "gececondulara tapu vereceğim" vadi, zenginini, yoksulunu, fırsatçısını atağa geçirdi. 27 Mart seçimlerine kadar kim ne kondurursa kâr sayıyor. Emlakçılar hızla yaygınlaşıyor.... Bizim Kazım Karabekir'de şimdilik otuzun üzerinde (muhtar) aday var...Buraların kurucusu bilinen rahmetli Kürt Şakir yattığı yerde rahat mı acaba?

Benim onu tanıdığım yıl 1989. Elli yaşında, esmer, orta boylu, normal kilolu, bozuk şivesi ve alalı bulalı giyimiyle doğuluydu o. Hırslı ve azimli bir kişiğe sahipti. Oldukça zengin olduğu söyleniyordu. Kaç arabası olduğunu bilmiyorum. Evlerinin sayısı yirminin üzerindeydi. Kimilerine arsa ve para karşılığı yaptırdığı işlerin çoğu, ormanları koca koca dozerlerle yok ettirip, açılan arazilere bir gecede birkaç tane birden gecekondu yaptırmaktı. Bir taraftan da bedava arsa bağışlarını sürdürüyordu. Bedavacılar arasında biz yoksullar kadar, polis, bekçi, komiser ve zenginler de vardı.

.....belediyeden gelen baskılardan sonra o anlı şanlı Kürt Şakir büyüklüğü bir yana bırakıp, mahalleliden tek tek medet umar olmuştı. Ezberlememiz gereken dersi hepimiz öğrenmiştik. Bize soran oldu mu hemen duygu sömürsüne başvuracak, "Kürt Şakir olmasaydı halimiz ne olurdu?" diyecektik. Kürt Şakir'in bizlere söyletmek istediği sözler yalan da değildi hani. Devlet mi acıyıp bedava ya da ucuza yer verirdi bize...?"¹

*Marmara Üniversitesi İBF
Çalışma Ekonomisi Bölümü (Prof.Dr.)

Ümraniye'nin gecekondu mahallesinde yaşamaya çabalayan Nalan Türkeli'nin o gün güncesini yazarken, 8 Mart'ın kadınlar için anlamıyla pek ilgilenmediği anlaşılıyor, ama etrafında olan bitenlerden haberdar olduğu açık.

Garip bir tesadüf, Nalan Türkeli'nin günlük tuttuğu mahallede biz de, o tarihten bir iki yıl önce, bir alan araştırması için dolanıp durmuştuk. Bizim araştırma yaptığımız tarihlerde oralarda mıydı, bilmiyorum.

Günlüğü yayınlanana kadar kendisinden haberimiz olmadı.

Bizim araştırmamız, gececondulaşmanın dinamiklerini, toplumsal tabakalaşmaya etkilerini, gecekondu hareketinin toplumsal hareket olarak anlamını, daha çok "akademik" bir kaygıyla, anlamaya dönüktü. Bunun için, Ümraniye'de çok sayıda eve girip çıktık. Sokaklardan, kahvelerden ve evlerden derlediğimiz bilgileri, sosyal bilimin kısıtlayıcı, genelleyici ve soğuk diliyle aktarmaya çalıştık.² Bu aktarmanın Nalan Türkeli'nin güncesindeki kadar doğrudan ve içerden bir ses olduğunu söylemek mümkün değil, ancak ne yazık ki bizim elimizden gelen de bu!

Bu araştırmada daha çok, kadın, erkek ve hatta çocukların çeşitli biçimlerde katıldığı gecekondu hareketinin genel niteliklerini anlamaya çalıştık. Araştırma sırasında, gecekondu hareketi içinde kadınların aktif eylemciler olarak önemli yerlerinin olduğunu biz de gözlemlemiştik. Bu hareketin kadınları da kapsadığı ve hatta yıkım söz konusu olduğunda, kadınların, polis ya da zabıta ile yapılan mücadelelerin doğrudan muhatapları oldukları, gazete ve televizyona yansıyan görüntülerden de izlenebiliyor. Ancak, araştırmanın hayhuyu arasında, kadınların bu eylemlerinin bağımsız bir "kadın hareketi" ola-

rak kabul edilip edilemeyeceği konusunu, doğrusu, çok da düşünmedik. Gece-kondulaşmanın, çoğunluğu ev kadını olan kadınların toplumsallaşmasına ne tür etkileri olduğu, kadın araştırmacılarını bekleyen ilginç bir konu.

Bu yazıda, gecekondulaşmanın hareketlerinin nitelikleriyle ilgili tespitlere kısaca değinerek, gecekondularda yaşayan kadınlarla ilgili yapılmış olan bazı alan araştırmalarının sonuçlarını aktarmaya çalışacağım. Açık ve gizli mücadelelerle dolu gecekondulaşmanın, özellikle büyük kentlerdeki toplumsal tabakalaşma sistemini etkilediği, ancak, sınıf hareketlerinden çok farklı dinamikleri ve sonuçları olduğu bilinmektedir. Bu hareket, sadece yoksulları değil, birbirinden çok farklı nitelikteki toplumsal katmanları aynı anda içinde barındırmaktadır.

Gecekondulaşmanın, konut edinme ve yaşama alanlarının gündelik gereksinimleri karşılamaya dönük dayanışmacı örgütlenmelere çok uygun bir vasat oluşturması bir başka önemli özelliğidir. Bu yönüyle gecekondulaşmayla ilgili toplumsal hareketler, örgütlü siyasal hareketlerden de farklıdır. Bu örgütlenmeler yerel, dayanışmacı, sorun çıktıkça beliren, katılımcıları, hızı, şiddeti ve süresi değişken örgütlenmelerdir.

Çatışmalarla dolu olmasına karşın, bu hareketin nihai hedefinin kentsel sistemle eklemlenme olması "uzlaşmacı" niteliğini öne çıkarmaktadır. Hemen bütün siyasal partilerin somut bir gerçeklik olarak gündeminde olan gecekondulaşma, siyasal partiler ve devletle olan ilişkilerde popülist siyasetin yerleşikleşmesi ve yaygınlaşmasına da önemli katkılar yapmıştır.³

Sonuçta, Türkiye'de yaygın olan muhafazakar-cemaatçi gündelik ilişkilerin, küçük mülkiyetin ve küçük girişimciliğin devamcısı ve yerleşikleştiricisi olan gecekondulaşma süreci, kentlerde kendine özgü yaşama alanlarının oluşmasına neden olmuştur. Buralardaki gündelik yaşam, başka bir kurum olmaması nedeniyle, aile, akrabalık, komşuluk ve hemşehrlik gibi dayanışmacı ilişkilere dayanmaktadır. Bu durumun kadınlar için özel önem taşıdığı açıktır.

Gecekonduda yaşayan kadınlarla ilgili araştırmalar, ev kadınlığının en yaygın konum olduğunu göstermektedir. Özellikle köyden göçeden kadınların tarımsal üretimden koparak "ev kadını" olmaları çok önemli bir değişiktir. Eğitimle ilgili istatistikler, bu alanlarda yaşayan çocukların ilkokuldan hemen sonra eğitimden koptuklarını göstermektedir. Eğitim-

den kopan erkek çocukları hemen her türlü işe yönlendirilirken, kız çocukları evlenecekleri güne kadar eve kapatılmaktadır.

Bütün bunlar kadınların, gece gündüz gecekonduda yaşadıklarını ve uzun çalışma saatleri boyunca orada yaşamayan erkeklere göre, belki de çok daha fazla gecekondulaşma anlamına gelmektedir.

Bu noktada, gecekondulaşmanın ev kadını olmaları ile kentli orta sınıf kadınların ev kadını olmaları arasında çok önemli farklılıklar bulunduğunu belirtmek gerekir. Gecekonduda yaşayan kadınlar sadece, kendi ailelerine dönük "ev kadınlığı" görevlerini değil, aynı zamanda, gecekondulaşmanın her alanı ve her aşaması için gerekli mücadele verme görevini de üstlenmektedir. Somutlaştırmak gerekirse, kadınlar için, burada yaşamak, evin yapımından, yıkım mücadelesine, su, elektrik, okul, otobüs, minibüs, pazar yeri gibi tüm hizmetlerin sağlanmasıyla ilgili çaba gösterme anlamına gelmektedir.

Bütün bunların gerçekleştirilmesi, kadınların sürekli olarak farklı yerel cemaat ilişkileri içinde bulunmalarını gerektirmektedir. Kadınlar için, burada yaşama, aile, akrabalık, komşuluk, hemşehrlik ve diğer cemaat ilişkilerinin çeşitli biçimlerinin doğrudan içinde bulunma anlamına gelmektedir. Dolayısıyla, bu alanlarda yaşayan kadınlar "biyey" ve hatta kentli orta sınıflarda yaygın olduğu biçimiyle "çekirdek aile" olarak yaşama olanağına sahip değillerdir.

Bu noktada, Heidi Wedel'in gecekondulaşmanın yerel cemaat ilişkileri ve yerel siyaset ilişkileri içindeki çaba ve konumlarını ve bunların kadınların siyasallaşma sürecine etkilerini tartışan alan araştırmasından söz etmek gerekir.⁴ Wedel bu çalışmada gecekondulaşmanın bu alanlardaki yoğun çabalarına karşın, kendi içine kapalı yerel cemaat örgütlenmelerinin içinde kaldıklarını, yerel siyasetin daha çok erkeklere açık olan kanallarına ulaşamadıklarını belirtmektedir. Ancak Wedel, bütün bu dışlanmaya rağmen kadınların gecekondulaşma hareketi içindeki aktif tutumlarını, mevcut iktidar ilişkilerinin ve eşitsizliklerin farkına varmalarını sağlayan olumlu bir gelişme olarak görmektedir.

Gecekondulaşma alanlarında yaşayan ailelerin, bir taraftan ücretlerin düşüklüğü ve diğer taraftan kentte yaşamının parasal gelire acil ihtiyaç duyurması nedeniyle, öncelikle erkek çocuklarını çok erken yaşta çalışmaya yönlendirdikleri bilinmektedir. Ancak bunun yanı sıra, bazı geleneksel hünerlerinin kentlerde parasal karşılığını bulması, kadınların da çalışma hayatına katılmalarına neden olmaktadır. Bu bağlam-

da, gecekonduda yaşayan kadınlara açık olan iki çalışma alanından söz etmek mümkündür. Bunlardan birincisi, gecekondularda yaygınlaşan küçük ölçekli atölyelerde çalışma, ya da bu atölyeler için evde parça başı üretim yapma; ikincisi ise, kentli orta sınıf ailelerin evlerinde gündelikçi olarak çalışmadır.

Burada son dönemlerde kitap olarak yayınlanan iki alan araştırmasından söz ederek konuyu kısıtlayacağım. Bunlardan birincisi, İstanbul'da gecekondu bölgelerindeki küçük ölçekli atölyelerdeki ilişkileri araştıran Jenny White'in araştırmasıdır.⁵ White, gecekondu kadınlarının çalıştıkları küçük ölçekli üretimin yapısının bir taraftan dünya pazarıyla bağlantılı kapitalist girişim olduğunu, diğer taraftan kültürel olarak grup dayanışmasını yaratmanın ve sürdürmenin bir aracı olduğunu belirtmektedir. White'a göre, bu atölyelerdeki ilişkiler, kadınlar tarafından gerçek kan bağına dayanmasa bile, aile, akrabalık ve dayanışma ilişkileri olarak algılanmaktadır. Buna göre, atölye içindeki sömürü ilişkileri, grup dayanışması ve güvenliğini inşa eden karşılıklık ve minnettarlık ilkelerine dayanır. White'a göre, hem grup dayanışması, hem de bireysel kâr, grubun üyelerinin kaynakları üzerindeki kullanım hakkından kaynaklanır ve egemenlik ilişkileri de aynı zamanda grup dayanışması ilişkileridir. White'a göre, Türkiye kentlerinde küçük ölçekli üretimin özgül kültürel mantığında üretim ilişkileri, akrabalık ilişkileridir.

Burada sözünü edeceğim ikinci araştırma ise Ankara'da gündelikçi kadınlar üzerine, Kalaycıoğlu ve Rittersberger-Tiliç'in tarafından yapılmış olan çalışmadır.⁶ Türkiye'de kentli orta sınıf kadınların, cinsiyete dayalı işbölümü içinde "görev" olarak tanımlanan eviçi yüklerini, ev halkının diğer üyeleri ve özellikle erkeklerle paylaşma yerine, para karşılığı diğer kadınları çalıştırarak azaltmalarının çok yaygın bir uygulama olduğu bilinmektedir. Bu araştırma, gündelikçi kadınların, ev hizmetlerinde çalışmayı düşük konumlu bir iş olarak kabul ettiklerini, bu tür işlerde ancak çok zor durumda kaldıklarında çalıştıklarını ve bu işleri geçici iş olarak gördüklerini ortaya çıkarmaktadır. Bu bağlamda, bu araştırma, bu tür işlerde çalışmayı kabul etme ve sürdürebilmenin, ancak, kültürel olarak bu çalışma ilişkisinin yapay bir aile ilişkisi gibi algılanması yoluyla "paternalist (hayali akrabalık) cömert patron, sadık kul" kavramları çerçevesinde gerçekleştiğini belirtmektedir.

Ancak, yine de bütün bu araştırmaların bulgularına ve genelleme çabalarına bakarak, tek tip bir gecekondu kadını modeli olduğundan söz etmek mümkün değil. Bu alanlarda, birbirinden çok farklı kültür gruplarının var olduğu ve her birinin birbirinden çok

farklı aile, akrabalık ilişkileri olduğu düşünüldüğünde, bu kültürel heterojenliğin boyutlarını da algılamak mümkün olabilir.

Diğer taraftan, aile ve akrabalık ilişkilerinin kırıl-ganlığını, bu ilişkilerin ve dayanışmanın olmadığı ya da azaldığı durumda kadınların yaşadığı çaresizliği Nalan Türkeli'nin güncesinden izlemek mümkün. Onun yazdıklarından, "aile" dışında hiç bir kurumun ulaşmadığı gecekondu alanlarında, cemaat ilişkilerinin dışında "birey" olarak yaşamının somut zorluklarını da anlayabiliriz. Bu nedenle, bu yazıyı yine Nalan Türkeli'nin ilk alıntısından bir yıl sonra, 9 Mart 1995'te güncesine yazdıklarıyla bitirmek istiyorum:

"Bu gece rüyamda komşum Nafiye, "Kadın Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Önay Alpago'yu ara," dedi bana. Dün Dünya Kadınlar Günü olduğundan görmüş olmalıyım bu rüyayı. Sabah uyan-
dığımda bu fikir bayağı hoşuma gitti, gitti de nasıl ulaşırım, komşum bunu söylemedi rüyamda... Uma-
rım bir yolu vardır."⁷

1 Nalan Türkeli: *Varoşta Kadın Olmak*. -Günlük. Gökkuş-
ağı Yayınları. İstanbul. S: 14-16.

2 Sema Erder: *İstanbul'a Bir Kent Kondu*. İletişim Ya-
yımları. İstanbul. 2002.

3 Sema Erder: *Kentsel Gelişim*. Um:ag Vakfı Yayını.
1997 Ankara.

Sema Erder. "Kentsel Gelişim, Kentsel Hareketler: Gece-
kondu Hareketleri". *Sivil Toplum İçin Kent, Yerel Siyaset
ve Demokrasi Seminerleri*. WALD Yayını. İstanbul. 1998.
s:293-311.

4 Heidi Wedel: *Siyaset ve Cinsiyet. İstanbul Gecekondu-
larında Kadınların Siyasal Katılımı* (Çev: Can Kutay), Me-
tis Yayınları. 2001 İstanbul.

5 Jenny B. White: *Para ile Akriba: Kentsel Türkiye'de
Kadın Emegi*. İletişim Yayınları. 1999. İstanbul.

6 Sibel Kalaycıoğlu ve Helge Rittersberger-Tiliç: *Ev-
lerimizdeki Gündelikçi Kadınlar*, Su Yayınları. 2001. İstan-
bul.

7 Nalan Türkeli: *Age*. s: 122

Giambollogna/ Kartal (bronz)

Çare küçülme değil, büyüme

Arslan Başer Kafaoğlu —

2002 yılında bütçe açığı daha da büyüyecek, çünkü 2000'den 2001'e gelirler sadece %50,6 oranında artarken, bütçe giderleri bunun çok üstünde, %72,1 oranında artmıştır

Güngör Uras 11 Şubat günlü *Milliyet* gazetesinde yayınlanan yazısına şu başlığı koymuştu: "Küçülmeden, fakirleşmeden açık kapanmayacak." Eskidenberi iktidarda olsun, muhalefette olsun hep bu reçete yazılıyor siyasetçlerce, yazarlarca, kendisine ekonomist denen kişilerce. Oysa toplumun derdi sadece enflasyon değil. Ekonomik duraklama ve hatta gerileme daha büyük dert. Enflasyon hastalığına tutulan ülkelere hep bu öğüt verilir: "Kemerleri sıkın, fakirleşin!" Bu öğüt hemen yerine getirilir fakir ülke hükümetlerince. Binilir emekçilerin ve çiftçilerin ensesine. Ülke dermansız bırakılır.

Ölünün beden ısısının sıfır olduğu bilinir. Enflasyonu durdurmak için kemerlerin sıkıldığı ülkeler de adeta ölüm düzeyine gelince "müjde"ler salınır çevreye: "Enflasyon bitti!" Ama aslında enflasyona açık bir zayıf ekonomik bünye yaratıldığından, durdurulduğu söylenen enflasyon geri döner.

Türkiye'de de böyle oldu hep. İlacı bulmak için hastalığı iyi tanımak gerekir. Enflasyon bir kısım, büyük kısım halkı fakirleştirir, bütün halkı değil. Bazıları fakirleşirken, bazıları büyük hızla zenginleşmiştir. Olay budur. Olay bu olunca ilaç da zaten fakirleşenlere değil, haksız zenginleşenlere yüklenme olmalıdır. Son enflasyonumuzun nedeni rantiyelerin aşırı zenginleşmesi sonucu üreticiler fakirleşirken tefecilerin semirmesidir. Çare, herkesin değil, bu tefecilerin gelirlerinde kısıntı yapmaktır. Bunların gelirleri geçim giderlerinin çok üstünde olduğundan, burada kısıntı yapmak çok daha kolay olduğu gibi, ekonomik açıdan da yeğlenecek bir durumdur.

Giambologna- Tavuskuşu (bronz)

Çağdaş ekonomiyi en iyi şekilde tahlil eden, meydana gelecek dalgalanma ve sarsıntıları düzeltme yolunda yıllarca bütün ülkelerde bir üst hukuk kuralları gibi uyulan formüller getiren ünlü İngiliz ekonomisti Keynes, bir ekonomide en büyük derdin yatırımlara gitmeyen birikimler (hoarding) olduğunu belirtmiştir. Bu birikimler bir ekonomide mallar ve hizmetler ile para miktarı arasındaki dengeyi bozarak üretimde gerilemeye götürür ülkeyi. Bizde yıllardanberi önlenemeyen durgunluğun nedeni buradadır. Türkiye'de hükümetlerin uyguladığı yanlış politikalar nedeniyle büyük ölçüde ne üretime ve ne de yatırıma gidemeyecek birikim vardır.

Üstelik uygulanan yüksek faiz ve düşük vergilendirme politikalarıyla, Marx'ın "faiz getiren sermaye" dediği bu fonlar günden güne artmaktadır. Vergi dilinde "menkul sermaye iradı" denilen bu fonlara iltimas yapılması ve aşırı vergi koruması getirilmesinin akla yakın görülmesi yanlış bir politika uygulamasıdır. Düşünün ki bir kişinin devlet tahvil ve bonolarıyla elde ettiği gelirin bir hesaba göre 98, bir diğerine göre 111 milyar lirası hiç bir vergiye tabi değildir. Banka mevduatlarının yılda 50 milyar lirayı bulan kısmı sadece % 16 oranında vergilendirilmekte ve bununla yetinilmekte-

dir. Bu uygulamaları haklı gösterecek hiç bir neden bulunamaz. Hem parasal denge, hem de bütçe açısından zararlıdır.

Aslında her enflasyonda geliri azalanların yanında geliri her türlü ekonomik ve etik sınırlar ötesinde artan kişi ve gelir gurupları vardır. Türkiye'deki bunalımın yenilmezliği, gelirleri artanların bu gelirlerini daha da arttıran devlet politikalarının itibar görmesindendir. Bu nedenle, Güngör Uras'ın belirttiğinin aksine, bu yolda küçülme, kurtulmanın değil, daha fazla çamura batmanın şaşmaz yönelimidir.

IMF ve onun izinden giden, onun buyruklarını bir üst kuruldan gelmişçesine uygulayan Bülent Ecevit hükümeti, sadece bunalımın bir yüzünü, yani enflasyonu görmektedir. IMF'nin reçetesi hazırdır: Ekonomiyi küçültün! Oysa bizim ekonomimiz 1998'den bu yana *üretimsizlik* hastalığıyla zaten küçülmektedir. Küçülen bir ekonomide enflasyon yaşıyoruz. Bunun ne kötü bir şey olduğunu sokaktaki yurttaş çok iyi anlıyor, ama IMF ya anlamıyor, ya da anlamak istemiyor. Yurttaşlar haklıdır IMF'den yakınmada. Aslında Bülent Ecevit hükümeti ilk hatasını 1999'da IMF'ye gitmekle yapmıştır. Türkiye'nin 1999'da dış borç faizleri GSMH'sının sadece %3'üne eşitti ve bunun yarısı kadar da (en az o kadar) cari işlemler açığı vermektedir. Böyle bir ülkenin dış ödeme sıkıntısı çekiyorum diye IMF'ye gitmesi vahim bir hataydı. Ecevit hükümeti ilk olarak bu hatayı yaptı. Bir iktisat fakültesi öğrencisinin göreceği yanlış göremedi, ya da görmedi. Kur Çapı

pası uyguladı. Şimdi hala bunalımın asıl nedeni dış borçların faiz yüküdür; onun da kökünde ÜRETİMSİZLİK yatıyor. Hükümet bunun çaresine bakacağına, bu derdi azdırıyor.

Hayır, Türkiye küçülerek değil, hiç olmazsa aynı kalarak ve elbette BÜYÜYEREK bunalımdan kurtulabilir. Büyümenin yolu da açık ve kolaydır. Bunalıma rağmen gönenenleri, semizleyenleri koruma yerine, onlardan daha fazla vergi alma yoluna girilmelidir.

Güngör Uras'ın yazısına ekli tablo, bizim bu yazdıklarımızı destekler niteliktedir.

Bu sayısal verilerden anlaşıldığına göre ve Güngör Uras'ın yaptığı hesaplara göre, bütçe açığı bütü kemer sıkma edebiyatına rağmen GSMH'nin 2000 yılında % 11.6'sı iken, 2001 yılında % 18.2'sine çıktı. Hükümetin şimdiki politikasıyla bu gidiş sürecektir. Bugüne kadar söyleyip yazdığım her şey aynen gerçekleşmiştir. Bunun verdiği güvenle, gelecek 2002 yılında bütçe açığının daha da büyüyeceğini üzülererek belirtmek isterim. Bu böyle olacaktır. Çünkü yukardaki tablodan anlaşılabileceği üzere, 2000'den 2001'e gelirler sadece % 50.6 oranında artarken, bütçe giderleri bunun çok üstünde, % 72.1 oranında artmıştır.

Kurtuluşun ilk adımı faiz ödemelerini azaltan bir konsolidasyon ve faizlerden alınan geliri elde edenleri koruyan yeni vergi politikalarıyla küçülme yerine, BÜYÜMEYE yönelmedir. Aklın ve ekonomiyi bilenlerin öğütlediği bu yol tutulursa ışığın yaklaşacağından kuşku duyulmasın.

2001 Yılında Bütçenin Gelir ve Giderleri (Katrilyon Lira)

	Bütçe Hedefi	Bütçe Gerçekleşmesi	Bütçe Gerçekleşmesi	2001/2002 artışı
Bütçe Geliri	49.3	51.8	33.4	%54.9
Vergi Geliri	37.7	39.7	26.5	%50.6
Bütçe Gideri	79.0	80.3	46.7	%72.1
Bütçe Açığı	29.9	28.8	13.2	%115.4
Faiz Dışı Fazla	11.3	12.4	7.1	%74.2

Ekonomide bunalım

Orhan H. Aydın —

Özellikle son yirmi yıl içinde deveyi havutuyla yutmaya kalkanların sergiledikleri tüm kuralsızlık ve dengesizliklerin yanı sıra, bir de marazi ve istisnai durumlar kanıksanacak kadar çoğalınca, bu ülkede yaşananlar ancak "anomali" sözcüğü ile tanımlanabilir

Türkiye ekonomisinde yaşanan en son bunalımın başlangıç tarihini saptamakta yarar var. Bu yapıldığında, olan bitene "bunalım", ya da "kriz" demenin pek mümkün olmadığı anlaşılacağı gibi, henüz taşlar yerli yerine oturmamış ve gelecekle ilgili kaygılar sürerken, Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu durumu da başka sözcüklerle tanımlamak gerekecektir.

Bana göre ekonominin üzerinde dolaşmaya devam eden kara bulutlar ilk olarak 1994 yılının başında ufukta belirdi ve sekiz yıl süresince insanlara güneş yüzü göstermedi. Son zamanlarda çeşitli gazete, dergi ve televizyon kanalında ekonominin düze çıktığı konusunda arka arkaya açıklamalar yapılıyor. Özellikle de, 4 Şubat 2002 günü IMF'in Türkiye'nin kredilendirilmesi konusunda onayını vermesinin ardından yapılan açıklamalar neredeyse "pembe tablolar" çağrışırdı.

Ancak, ne yazık ki, bu iyimserliğin günümüzü anlatmadığını, daha çok gelecekte yaşanacağı varsayılan "güzel günlere" dair olduğunu bilmemiz gerekir.

Önce, önemli saydığım iki olaya değinmek istiyorum. Bir kere, ekonomi bürokratlarının argosunda "reel sektör" adını alan "sanayi sektörü" ile "hizmet sektörü" (bundan finans kesimini çıkarsanız?), yüzde üç yüz devalüasyon ve yüzde bin (1000) oranındaki faizle 1994 yılında karşı karşıya kaldığına göre, söz konusu ekonomik kriz (!) sekiz yıl önce başlamıştır. 2001'de yaşananlar ise aynı fayın ikinci kez kırılmasından başka bir şey değildir. Şimdi, sekiz yıl süren bu akıl almaz alt-üstlüğe nasıl "kriz" adı verilebilir. Ekonomi tarihinde bu kadar uzun süren bir krize rastlanmış mıdır? Aynı anlamda, yirmi dört yıl boyunca yıllık ortalama yüzde 70 enflasyonla yaşamış başka bir toplum var mıdır? "Kriz", tanımı ve yapısı gereği, bu kadar uzun süreli yaşanamaz. İkincisi, gevşek dokulu üçlü koalisyonu bile yerinden oynatmayan, hiç bir siyasi sonucun çıkmadığı bir krize nasıl "kriz" denilebilir?

Demek istiyorum ki, ülkemizde epeyce uzun bir süredir kurumları ve bireyleri sıkıntıya boğan olumsuzluklar yaşanmaktadır. Etkileri küçümsenmeyecek kadar fazla olan bu ekonomik ve sosyal

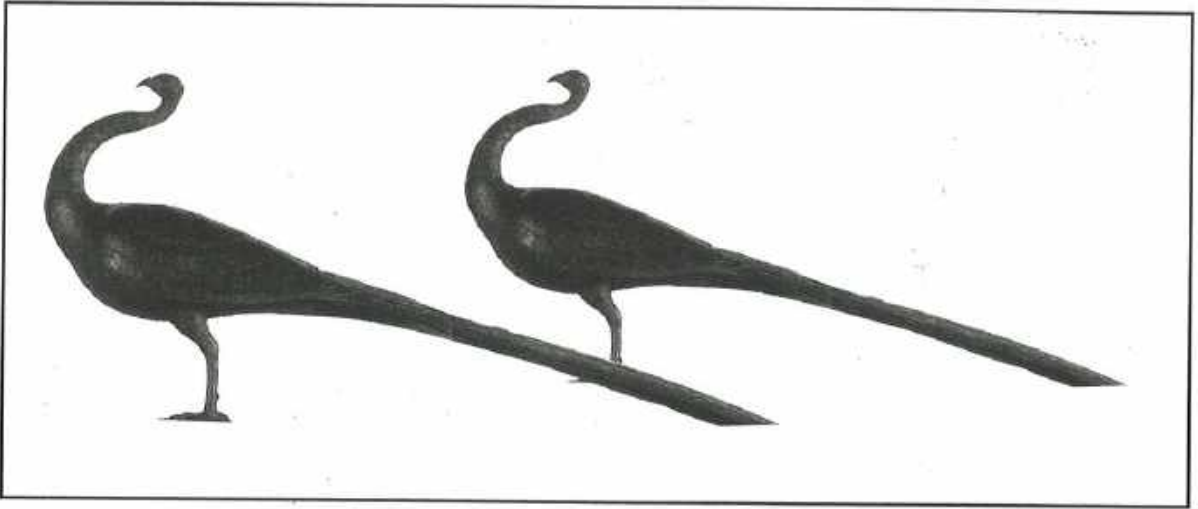
çalkantılara "ekonomik kriz" deyip, yakın tarihimizi hafife alamayız. Bu nedenle ben "ekonomik kriz"den değil, "Türkiye Anomalisi"nden söz etmek istiyorum.

Özellikle son yirmi yıl içinde deveyi havutuyla yutmaya kalkanların sergiledikleri tüm kuralsızlık ve dengesizliklerin yanı sıra, bir de marazi ve istisnai durumlar kanıksanacak kadar çoğalınca, bu ülkede yaşananlar ancak anomali sözcüğü ile tanımlanabilir.

"Kriz"lerin kapitalizmin ayrılmaz bir parçası olduğunu bilmem belirtmeye gerek var mı? Ayrıca kuralsızlığın ve dengesizliğin kapitalist düzenin en belli başlı kuralı olduğunu da kabullenmek durumundayız. Dengesizliğin kural olduğu bir ekonomik modelde de "kriz" in kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmasına şaşmamak gerekir. Bunun aksi de savunulmuyor zaten. (Belki, krizlerin yorumlanması söz konusu olduğunda, her biri için kendince "makul" nedenler öne sürülüp, olayın kaçınılmaz niteliği gözden kaçırılmak isteniyor, o kadar...) Ancak, sonuç değişmiyor. Her şeyin güllük gülistanlık olduğu bir günün ardından, bakmışsınız "kriz" patlak vermiş... Borsalar çökmüş, talep azalmış, üretim düşmüş, sokaklar işsizlerle dolmuş, herkes gelecek kaygısıyla yaşamaya başlamış... Bu günlerde ABD'de, Arjantin'de, Brezilya'da, Avrupa'da ve Türkiye'de olduğu gibi.

Ne var ki, Türkiye söz konusu ekonomik modelde bir takım ek özellikler katarak krizlerin "anomali"ye dönüşmesi becerisini göstermiş az sayıda ülkelerden biridir. Düzenin malum niteliklerine marazi ve istisnai durumları eklemeyerek, anlaşılması ve tanımlanması pek de kolay olmayan bunalımlar yaratmışız.

Ülkemizde kendi bankasını soyan patronlara, çocuğunun okul masrafını borsaya yatıran işçilere, emekli maaşını at yarışında kaybeden memurlara, kaçak elektrikle üretim yapan sanayicilere, işçilerin sigorta parasıyla yatırım yapan kurnaz işadamlarına, nota bilmeyen as solistlere, bir tek bilimsel makalesi yayınlanmamış profesörlere, siyasetten başka her işle ilgilenen siyasi partilere sıkça rastlandığından, işin marazi yanının nereden kaynaklandığını

anlamakta zorluk çekmeyiz.

Çok yakın geçmişimizde de tüm dünyada yüzde dokuz civarında bir faiz oranıyla bulunan dolar kredisine ülkemizde yüzde 75 faiz veren sanayi kuruluşları vardı.

Ayrıca apartmanın yedinci katında oturup da, olmayan sığırlarına ucuz besicilik kredisi alanlar, hiç karşılık ve teminat göstermeden bir milyar dolara yakın kredi alabilen sanayiciler, kereste faturasıyla milyarlarca dolarlık kaçak et getirenler, hiç bir şey satmadan yüz milyonlarca dolarlık ihracat yaptığını "kanıtlayanlar" da eksik değildi. Bunları ve daha sayamayacağımız kadar fazla olayı da istisnai uygulamalarımıza örnek gösterebiliriz. İşte, Türkiye, kapitalizmin bir üst versiyonunda —bu da bize has hızlı kalkınma, ya da köşe dönme modeli olmuş oluyor— düzenin kuralsızlık ve dengesizliklik özüne, marazi ve istisnai özellikler de kazandırarak, tüm ekonomistleri yanıltma pahasına, dünya ekonomisi tarihinin henüz tam aydınlığa kavuşturamadığı "ekonomik kriz" tanımını "ulusal anomali" mertebesine yükseltmiştir.

Bu noktada bazı sorular akla geliyor.

Her şeye rağmen, son günlerdeki iyimserliğin kaynağı nedir acaba? Yukarıda çok azını saydığımız anomali belirtileri, gelecekte yaşanmayacağı için mi bu denli umutluyuz? Belki de, bankasını soyacak patron kalmamış olduğu düşünülüyor. Son on sekiz ayda on sekiz banka kapatılmadı mı? (Her ay bir bankası iflas eden Türkiye'nin çok başarılı bir yolda olduğunu bizzat yabancı uzmanlar söylüyor-muş!?) Son üç yıl içinde işlerini kaybedenler, 2002'de işlerine geri mi dönecekler? Bence, hayır... Dar ve orta gelirli 50 milyon vatandaşımız için yaşam kalitesinde bir artış mı olacak? Yine, hayır... (Hatta, büyük ihtimalle, bu geniş kesim için enflasyon yakıcı olacak.)... Eksi yüzde 9'luk bir küçülmenin ardından yaşanacak büyümenin yüzde 3'ü geçmeyeceği düşünülürse, iki yıl önce girdiğimiz derin dondurucudan çıkmayacağımıza kesin gözüyle

bakılabilir mi? Evet... Ekonomideki daralma nedeniyle işlerini kaybetmiş olanlara yenileri eklenecek mi? Evet. Özellikle kamu kesiminde işten çıkarmalar artacak... Söz konusu marazi ve istisnai uygulamalar toplum dokusundan bir yıl içinde atılabilir mi? Hayır. Kemikleşmiş bu doku bu kadar kısa sürede sağlığına kavuşamaz.

Sonuç olarak: 2002 yılı içinde işini kaybetmemiş olanların gelirinde nisbi bir azalma yaşanacağı gibi, işsizlere yenilerinin katılacağından emin olabiliriz. Bu durumda toplam talepte —zorunlu tüketim malları dahil— daralma artarak sürecektir.

Sanayi kesiminin kısa vadeli kredi ihtiyacı artacaktır, ancak o bunu bulamayacaktır. Finans sektörü ile sanayi sektörü arasındaki karşılıklı güven bunalımı sürecektir. Sanayici —ihtiyacı olduğu halde— bankaların öldürücü darbesinden korktuğu için, kredi talebini iyice çaresiz kaldığında dile getirecektir. Ne var ki, o bunu dile getirdiğinde de, bankalar kaynaklarını çoktan devletin risksiz ve kârlı tahvillerine yatırmış olacaktır ve talebe yanıt dahi veremeyecektir. Böylece büzülerek var olma ve ayakta kalma savaşı bir yıl öncesindeki gibi aynen sürecektir.

2002 yılında benim ekonomiyle ilgili en "iyimser" beklentim budur. Ancak, bütün bu büzülerek var olma yöntemi beklenen hasarın dışında da —iflaslar gibi...— fire verebilir. Eğer Türkiye'yi doğrudan etkileyecek bir savaş, ya da yaklaşan genel seçimler nedeniyle yaşanacak ciddi bir siyasi kaos ortalığı toza dumana boğarsa, seyreyle gümbürtüyü... Bir de insanın canı neye sıkılıyor, biliyor musunuz?

"Yaşadıklarımızın karşısında alabileceğimiz en belli başlı önlemin yalnızca büzülmek ve büzüldüğü sıkımdan ibaret olması ve ekonominin düzlüğe çıkmış olmasının nüfusun büyük bir bölümü için hemen hiç bir anlam ifade etmemesi..." O halde, bir gün yetkililer çıkıp da, "Müjdelersin, krizi atlattık. Artık her şey yolunda..." dediğinde, bununla neyi ve kimleri kastettiklerini ayrıca irdelememiz gerekecektir.

Çalışanlar konuşuyor

"Bugün bir banka müdürü kredi istese vermek istemem. Banka çalışanlarını kredi açısından riskli görüyoruz."

Arkadaşımız Elif Yerli İstanbul'da bir banka şube yöneticisi ile konuştu

Nasılsınız?

Çok yoğunuz. Yok sene sonuydu, yok sene başıydı derken bir koşuşturmadır gidiyor. Görüyorsunuz, öğlen yemeğe bile çıkacak vakit bulamıyoruz.

Bu krizde yoğunluk iyi bir şey olsa gerek, öyle değil mi?

Bir yanıyla evet, yoğunluk iyi sayılabilir. Ama hani nasıl derler, nerede hareket orada bereket... İşte bizim bereketimiz hareketimiz kadar yok yani.

Yine de hareketin varlığı bir güvence yaratıyor sanıyorum. Aslında bugün biz sizinle bir bankacı olarak kriz sırasında ve sonrasında neler hissettiniz, neler yaşadınız onları konuşmak istiyoruz.

İyi, konuşalım.

Ama önce sizi biraz tanıyalım, daha doğrusu okurlarımıza tanıtalım.

Biliyorsunuz ki bir kamu bankasında çalışıyorum. Dolayısıyla röportajdan dolayı işimin herhangi bir şekilde etkilenmesini istemiyorum. Bu krizde işsiz kalmak ciddi bir sorun.

Evet, sizi anlıyoruz. Daha önce de benzer sorunları yaşadık. Biz alıştık, sanırım okurlarımız da alıştı. Sizin anlattığınız kadarıyla dinleyelim sizi.

Peki öyleyse. Kırk yaşındayım. Söylerken tuhaf geldi, insan hemen alışmıyor bu yaşa. On sekiz yıllık da bankacıyım.

Nasıl başladınız mesleğe, neler sizin bankacı olmanızda etkili oldu?

O yıllarda bankacılık istenen, imrenilen bir meslekti. Bankacı olmak, bankada çalışıyor olmak başlı başına bir statü sağlıyordu insana.

İlk nerde başlamıştınız?

Fatih şubesinde başladım. Memur olarak. Öyle yükselmek filan gibi bir niyetim, beklentim yoktu. Memnundum halimden.

Nasıl bir doyum sağlıyordu?

Bir kere ekonomik yönden iyi bir meslekti. Sonra sosyal açıdan iyiydi. Saygın bir meslekti. Güvenilir bir meslekti. Bugün aynı şeyi görmüyorsunuz. Ben bugün kredi verirken bankacıyım diyene öyle güvenerek kredi filan vermem.

Nasıl yani, geri mi ödemezler, güvenilirmez kişiler midir?

Hayır, o anlamda değil. Gelirlerinin güvenceli olması lazım. Paranızın geri döneceğinden emin olmanız lazım. Ama bugünkü durumda bir bankacının ertesi gün işsiz olması pek muhtemeldir. Yani ekonomik güvencesi belki de en az meslek grubu haline dönüşmüştür bankacılık.

Yani nerden neredeye geldik diyorsunuz...

O yıllar bankacılığın altın çağlarıydı. Bankaların devletten ciddi olarak beslendiği zamanlardı. Sürekli gelişen ve büyüyen bir sektördü ve sürekli yetkin personel ihtiyacı içindeydi. Yani şimdiki gibi işsiz yaratan bir sektör değil, iş sağlayan bir sektördü.

Sizin durumunuz ne oldu?

Dediğim gibi memur olarak başladım ve çok çalışıyordum. En alt kademedeydim. Birinci basamaktayken hep çok çalışsınız. Çalışmak zorundasınız. İşler çok yoğundu, işlem hacmi çok yoğundu ve çok yoruluyorduk.

Pişman olmadığınız mı? Bu kadar yorulmaya değer mi diye düşünmediniz mi hiç?

Zaman zaman böyle düşündüğünüz oluyor tabii ki. Ancak o zaman bir üst basamağa atlamak istedim. Yükselmek istedim yani.

Yükseldiniz ve rahat ettiniz?

Yükseldim ama daha rahat ettiğim söylenemez. Çünkü bu kez de sorumluluklarınız artıyor. Onun yarattığı sıkıntılar var, stres var.

Çocuğunuz var mı, bu arada?

Evet, bir çocuğum var, 9 yaşında.

Bunca iş arasında çocuk da yetiştirmeye zamanınız oldu?

Evet, haliyle zaman ayırmak zorundasınız.

94 krizinde çocuğunuz bir yaşındaydı...

Evet, öyle.

Peki nasıldı 94 krizi? Sizdeki yansımalarından söz ediyorum. Siz neler hissettiniz ve yaşadınız?

Aslında pek fazla bir şey hatırlamıyorum, biliyorsunuz. Krizi de fazla yoğun yaşamamıştım. O dönem benim için en önemli olay çocuğumdur.

Eh, başka bir şey görmüyordunuz. Peki ama o dönem de bir kaç banka battı, işsizlik korkusu filan yok muydu?

O dönem batan bir kaç banka oldu, doğru, ama insanlar pek işsiz kalmadılar. Bankacılık sektörünün büyüdüğü zamanlardı ve kapanan bankalarda çalışanlar çok kısa süreler içinde başka yerlerde iş bulabildiler.

İşsiz kalanları hatırlıyorum kendi çevremden.

Vardır tek tük belki ama sektör büyümeye devam etti. Finansla ilgili bir iş bulmak kolaydı, çünkü hala işgücüne ihtiyaç vardı. Üstelik o dönem reel sektör krizden bu kadar etkilenmemişti.

İki kriz arasında en önemli fark bu mu?

Başka farklılıklar da var elbette. O dönem, hatırlarsınız, döviz nerdeyse 3, 4 kat artmıştı ama yine de kriz atlatıldı, belki de ertelendi demek daha doğru olur.

Nasıl ertelendi?

Sıcak para politikası uygulandı. Bankalar hazineye borç verdiler. Hazine büyük miktarlarda borçlandı o dönemde. Piyasalar rahatladı buna karşılık.

Etkilenen sektörler olmadı mı?

Turizm sektörü olumsuz yönde etkilenmişti ama dediğim gibi reel sektör etkilenmemişti.

Bir de döviz kredisi alanları hatırlıyorum.

Evet, haklısınız, dövizle borçlananlar da etkilenmişti. Ev, araba filan alanlar, paralarının yarısını ödemiş olanlar bile sattıklarında borçlarını ödeyemez duruma gelmişlerdi.

Peki sonra ne oldu da yeniden krize girdik?

Devletin bankaları beslemesi ciddi bir etken.

Nasıl besliyor bankaları devlet?

Bankalar 3'e topladıkları parayı devlete 7'ye satıyorlar, arada kalan 4'ü de kâr olarak hesaplarına yazıyorlar.

Yani bankalar aslında devlete yük oluyorlar... kârlı bir iş, herkes banka kurar o zaman.

Öyle oldu aslında, pek çok banka kuruldu. Pek çoğu son on yılda kuruldu.

Peki niye battı bankalar?

94'ten kaynaklanan sıkıntılar var kökeninde. Bilinen şeyler hep. Banka denetleme uzmanları var. Rapor hazırlayıp sunarlar belli zamanlarda. Sektörde bazı sıkıntılar olduğu belliydi. Bankaların açık pozisyonları büyüktü. Özsermaye yetersizliği vardı. Çoğu banka kendi şirketlerine usulsüz kredi kullanıyordu.

Bankaların batacağı belliydi demek... Peki bu denli bir kriz bekleniyor muydu?

Doğrusu hayır. Bizler iki gün öncesinden hissetmiştik bir şeyler olacağını, ancak beklentimiz % 35 civarında bir devalüasyon olacağı yönünde idi. Nitekim ilk gün 850 bine çıkmıştı dolar ve bu pek de beklenmeyen bir şey değildi.

Peki dolar aldınız mı siz, ya da arkadaşlarınızıza önerdiniz mi?

Ben almadım. Param da yoktu zaten. Arkadaşlarıma dolarla borçlanmamalarını önermiştim sadece.

Kredi alıp dövize çevirmeyi de düşünmediniz?

O dönem kredi faizleri personele bile aylık %15, hatta 20 olmuştu. Dolayısıyla pek de kârlı olmazdı. Üstelik risklidir.

Doğru, o dönem faizler dehşetli artmıştı.

%800'ler, %1500'ler gibi oranları da gördük.

Oranlar düştü şimdi, durum düzeldi mi?

Durum gerçekten düzeldi tabii ki. Oranların düşmesi bir şey ifade etmiyor. Bu arada farklı kesimlerin farklı beklentileri var. İhracatçılar döviz daha da artabilir diyorlar. Artmasını istiyorlar, böylece dış pazarlarda daha ucuz ürün satabilir, rekabet ederler.

Sizler nasıl etkilendiniz?

İnsanın tüm hayatı etkilendi. Sosyal hayatınız, harcamalarınız, yaşam standartlarınız, gücünüz. Bir gün önce trilyonlarla oynarken, kendi paranız anlamında değil, trilyonlara yön verirken, bir gün sonra elinden oyuncağı alınmış çocuk ya da silahı alınmış asker gibi kalakalıyorsunuz. Bu çok farklı bir duygu. Yani işsiz ya da parasız kalmanın ötesinde bir şey. Birden kendinizi çok değersiz hissediyorsunuz. Bir gün önce kralken bir gün sonra kurbağa olmak gibi.

Peki, böyle bir dönemde bankacı olmak nasıl bir anlam kazanıyor? Eskiden imrenilen bir meslekti, söylediğinize göre...

Bugün öyle olduğunu söyleyemem. Bugün bir banka müdürü kredi istese vermek istemem. Artık banka çalışanlarını kredi açısından riskli görüyoruz.

Daha önce?

Daha önce peşimizden koşarlardı. Kredi vermek, kredi kartı satmak için uğraşırlardı. Oldukça da iyi limitlerle kartlar verilirdi bankacılar. Ama çevremdeki pek çok arkadaşımın biliyorum, bu krizde işinden olup kredi kartı borçları yüzünden icralık olanlar var. Özellikle öncesinde iyi kazanıp kredi kartları ile bol alışveriş yapanlar bir anda işsiz kalınca alışkanlıklarından da bir günde vaz geçemeyip yüksek miktarda kredi kartı borcu altına girmişlerdi. Sonrasında da çok ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kaldı insanlar.

Sizlerin hayatındaki değişiklikler?

Fazla bir değişiklik yaşamadık. Özellikle çalıştığım bankanın riskinin az olması beni biraz rahatlatıyor. Ama bu ülkede her an her şeyin olabileceğini bilerek yaşıyoruz artık.

Bugün olsa bankacı olur muydunuz yine?

Bilemiyorum. Ama eskisi kadar cazip olmadığı kesin.

İşsiz kalırsanız ne yaparsınız?

Bunu düşünmek bile istemiyorum.

Ekleme istediğiniz özel bir şey var mıydı?

Yok. Teşekkür ederim.

Biz teşekkür ederiz.

İmparatorluğun karşı-atağı*

James Petras / Türkçesi: Nail Satlıgan

Teorik açıdan önemli nokta, İmparatorluğun iktisadi temelleri zayıfladıkça emperyal devletin rolünün artmasıdır

ABD'nin Afganistan'a saldırısı, ABD imparatorluğunun görece gerilemesini durdurup çatışma bölgelerindeki hakimiyetini yeniden kurma çabasıdır. Afganistan'daki savaş, emperyal bir genel karşı taarruzun parçası olup çeşitli bileşenleri vardır:

1. Avrupa'nın Vaşington'a bağımlılığını yeniden sağlamak;
2. Orta Doğu ve Körfez bölgesindeki topyekün denetimini yeniden kurmak;
3. Latin Amerika ile Asya'daki askeri nüfuzunu derinleştirip genişletmek;
4. Kolombiya ve kıt'anın geri kalan bölümü üzerindeki askeri baskıyı arttırmak;
5. çok uluslu şirketler ile uluslararası mali kurumlar —Dünya Bankası, Uluslar Arası Para Fonu (IMF), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)— karşısındaki muhalefet ve protestoları, demokratik hakların yerine diktatörlük yetkileri koyarak bastırmak;
6. derinleşmekte ve imparatorluk kurma projesine halk desteğinin altını oyabilecek olan durgunluğa devletin silâhlanma harcamaları, iflasın eşiğine gelmiş çok uluslu şirketlere (hava yolları, sigorta, turizm şirketleri) yapılacak desteklemeler ve azalan oranlı vergi indirimleri yardımıyla son vermek.

Üç tane uluslar arası bunalım ocağı var:

Birincisi, askeri-siyasal bunalımlar: Vaşing-

ton'un ilan etmiş olduğu açık uçlu savaş, yeni kukla rejimler dayatarak, gücünü tek taraflı olarak onarmaya çalışıyor.

İkincisi, iktisadi bunalımlar: Avro-Amerikan imparatorluğunun gerilemesi ve karşı karşıya kaldığı yeni zorlu görevler dünya çapında durgunluğun (ve belki çöküntünün) ve emperyal devletlerin içinde ve dışında büyümekte olan muhalefet hareketlerinin bir sonucudur.

Üçüncüsü, sol muhalefetin bunalımları. ABD karşı taarruzu, kitle hareketlerinin karşısına bir dizi yeni sorun çıkardı: baskının artması, askerileşmenin yoğunlaşması, yekpare ve şiddetli bir propaganda taarruzu ve genel korku ve öfke.

Tartışmada çeşitli etkenleri göz önünde tutmak

YENİDEN SÖMÜRGELEŞTİRME

zorundayız: Bir yanda ABD'nin siyasal ve iktisadi gücünün 1990'lar boyunca dünyanın kilit alanlarında, özellikle Orta Doğu/Körfez bölgesi, Latin Amerika, Asya ve Avrupa'da görece gerilemesi söz konusu; buna, Kosova, Makedonya, Sırbistan gibi görece önemsiz Balkan devletlerinde ABD'nin nüfuzunun artması eşlik ediyor. Öbür yanda ABD'nin iktisadi çıkarlarının çok uluslu şirketler ve bankalar aracılığıyla Üçüncü Dünya'ya yayılması, bu yayılmayı destekleyen kukla rejimlerin yavaş yavaş zayıflamasıyla örtüşüyor. Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası mali kurumlar yapısal uyum politikaları, serbest ticaret öğretileri ve özelleştirme yönergeleriyle yerel ekonomilerin servetini o denli kuruttu ki, kukla rejimler parçalanıp zayıflıyor, özel kesim seçkinleri ile siyasetçiler el ele verip hazineyi yağmaladıkça da yolsuzluğa batıyor.

Emperyal denetim yapısının zayıflaması, bu rejimlerin aşırı sömürü amacıyla uluslararası mali kurumlara olan bağımlılığının artık bir en-

gel haline gelmiş olması demektir. "Üçüncü Dünya"nın yoksullaşmış ve harap olmuş ülkelere üzerindeki dolaylı emperyal denetim, işe yarar bir araç olmaktan çıktı. Gazeteci Martin Wolf, *Financial Times* (10.10.2001)'da bir "yeni emperyalizm" çağrısı yapıyor: kısa ve öz olarak, "yeniden yapılandırılacak" ekonomilere yapısal uyum planlarının dayatılması ve üçüncü dünya ülkelerinin bağımlılığının güvence altına alınmasında bombaların ve deniz piyadelerinin IMF memurlarına yardımcı olmaları söz konusu. Wolf şöyle yazıyor: "Başarısız [yağmalanmış ve tüketilmiş] devlet sorununun üstesinden gelmek için gerekli olan, sofu niyetler değil, açık ve örgütlü bir zorlayıcı güçtür." Bir başka deyişle: Afganistan, Yugoslavya, vb.'deki gibi emperyal savaflara yeni emperyalist fetihler eşlik edecektir. Yeni emperyalizmin anlamı "yeniden sömürgeleştirme"dir ve bu süreç Latin Amerika'da işler haldedir.

ABD'NİN NÜFUZ Körfez Savaşı'nın sonu KAYIPLARI ve (Baba) Bush'un başkanlığından 7 Ekim 2001'e dek ABD, Balkanlar ve Orta Amerika'daki (yani çevredeki) askeri çatışmaları kazandı; stratejik bölgelerde ise ciddi bir nüfuz kaybına uğradı. Aynı şekilde, ABD ekonomisi, 1995-1999 arasında minyatür bir spekülasyon hızla büyümeden geçti; daha sonra ise binyıl dönümünde, derinleşen bir durgunluğa girdi. Çevredeki zaferler ile spekülasyon köpüğünün birleşimi, yapısal zaafıların derinleşmekte olduğunu gizledi.

Orta Doğu'da ABD'nin, İran hükümeti ile Irak'taki Saddam Hüseyin rejimini devirme ya da soyutlama stratejisi tam bir başarısızlığa uğradı. Bu rejimler, varlıklarını sürdürmekle kalmadı; ABD boykotunu fiilen kırdı. ABD'nin İran'a karşı olan yaptırımlarını *de facto* etkisiz hale getirenler arasında Japonya, AB ve Arap devletleri dahil, ABD'nin müttefiklerinin çoğu yer alıyordu. Yeniden canlanan OPEC ülkeleri arasına alınan İran, Rusya ile nükleer enerji anlaşmaları, Japonya ile petrol sözleşmeleri, ABD dışında her büyük ülkeyle yatırım ve ticaret anlaşmaları imzaladı. ABD çok uluslu şirketleri bile, üçüncü taraflar aracılığıyla İran ticaretinden pay aldı.

Irak da yeniden OPEC'e kabul edildi; Körfez devletlerinin toplantılarına, Arap zirvelerine ve uluslar arası İslam Konferanslarına üye olarak

katıldı. Irak, "kaçakçılar" aracılığıyla ve Türkiye ile Suriye üzerinden geçirerek "gizlice" milyonlarca varil petrol sattı. "Transit rejimleri" ile Batı Avrupalı tüketicilerin bu durumdan habersiz oldukları besbelliydi.

Filistin ayaklanması ve Arap rejimlerinin (ABD kuklaları dahil) buna oy birliğiyle verdiği destek, İsrail devletiyle olan yakın bağlarını sürdüren ABD'yi yalnız bıraktı. Kuzey Afrika'da Libya, AB ve Avrupa petrol şirketleriyle, özellikle İtalya ile güçlü iktisadi ilişkiler, birçok NATO üyesiyle de diplomatik ilişkiler geliştirdi.

Böylece ABD'nin kara listesinin başında yer alan üç stratejik petrol üreticisi ülke, nüfuzlarını ve dünyanın geri kalan bölümüyle olan bağlarını artırarak, ABD'nin, Körfez Savaşı'nı hemen izleyen dönemde bölgede kurmuş olduğu boğucu hakimiyeti gevşetmeyi bildi. Balkanlar'da Baba Bush'un "Yeni Dünya Düzeni" darmadağın olmuş, geri kalmış, mafya yuvası Arnavut ille-
rindeki mini vasal devletlere indirgenmişti.

ABD'nin güç kaybının bir başka işareti, Asya ve AB'de ABD aleyhine biriken dış ticaret fazlalarında görülen büyük artışı. 2000 yılında ABD, 430 milyar dolarlık bir dış ticaret açığı verdi. Batı Avrupa'daki 350 milyon tüketici, giderek artan bir ölçüde Avrupa malları satın alıyor, AB ticaretinin üçte ikisinden çoğu Avrupa içerisinde yer alıyordu. Latin Amerika'da çok uluslu Avrupa şirketleri, özellikle İspanyollar, özelleştirilmiş kârlı işletmelerin satın alınmasında ABD'li rakiplerinden daha yüksek fiyat teklif edebiliyordu.

Siyasal açıdan ABD'nin üstünlüğü, özellikle Latin Amerika kıtasında birçok kez çetin sınavlarla karşı karşıya kaldı. Bunlar arasında Kolombiya'daki güçlü gerilla hareketini, Venezuela Devlet Başkanı Hugo Chávez'i, Ekvador, Brezilya ve başka yerlerdeki kitle hareketlerini sayabiliriz. Arjantin ekonomisinin çökmesi, kıtadaki genel iktisadi bunalım ve buralardaki kukla hükümetlerin uğradığı büyük meşruiyet kaybı da, ABD'nin gücünün yeni sömürgeleştirilmiş eyaletlerinde zayıflayışının birer göstergesi oldu.

Kitlelerin Batı Avrupa, Kuzey Amerika ve başka yerlerde "küreselleşme karşıtı hareket"e, özellikle onun "antikapitalist" kesimlerine akın edişi, Vaşington'un imparatorluk dostu yeni yatırım ve ticaret kuralları dayatma gücünü şüpheli bir duruma soktu.

Stratejik bölgelerde nüfuzunun gerilemesi, içte iktisadi bunalımların ağırlaşması, spekülasyon köpüğünün (bilgi teknolojisi, biyoteknoloji, fiber optik) patlaması karşısında Vaşington, dış politikasını askerileştirip (Kolombiya Planı) tek yanlı devlet kararları yoluyla saldırganca "karşılaştırmalı üstünlükler" peşinde koşmaya karar verdi: Rusya ile anti-balistik füze anlaşmasının, Kiyoto Anlaşması'nın ilgası, Uluslararası İnsan Hakları Mahkemesi'nin tanınmaması, biyolojik savaş ve anti-personel mayınları yasaklayan anlaşmaların ortadan kaldırılması, vb. ABD'nin Latin Amerika'da nüfuzunun azalmasına karşı durmak için Vaşington, Avrupa rekabetini sınırlayıp ABD üstünlüğünü arttıracak Latin Amerika Serbest Ticaret Anlaşmasını (İspanyolcada ALCA) zorla kabul ettirdi. Ne var ki bölgedeki beş kilit ülkeden dördünde buna karşı güçlü bir direniş vardı: Brezilya, Venezuela, Kolombiya ve Arjantin.

EMPERYAL DEVLETİN ROLÜ

ABD imparatorluğunun iktisadi temellerinin iktisadi ve siyasal sebeplerden dolayı zayıflamakta olduğunu gösterir işaretler karşımızdayız. İktisaden ABD imalat sanayi kesimi, 18 aydır durgunlukta ve bu eğilim 2002 yılında devam etmekte. Bilgi teknolojisi, fiber optik tekniği ve biyoteknolojiye yatırılmış olan yüz milyarlarca dolar yok oldu. Kazançlar daralırken binlerce firma iflas ediyor. Gerek "eski", gerekse "yeni" ekonomiler derin ve uzayan bunalımlar içinde.

Finansal ve spekülatif borsa kesimleri, ABD'deki ve dünya ekonomisindeki belirsiz siyasal-psikolojik koşullara fazlasıyla bağlıdır. 11 Eylül'ün ardından borsada görülen dikine düşüş ve 7 Ekim'i izleyen keskin toparlanma bu belirsizlik durumunu yansıtıyor. Daha özgül olarak ABD hisse senedi ve tahvil piyasaları, yerel spekülörlere olduğu kadar denizasıırı yatırımcılara da fazlasıyla bağlıdır. Bu zengin yatırımcıların olsun, ABD'li hempalarının olsun ABD'de yatırım yapmalarının sebepleri, iktisadi olduğu kadar siyasaldır: Özel servetleri için güvenli ve istikrarlı limanlar ararlar. 11 Eylül, iktisadi ve askeri kudretin merkezlerinin bile saldırı ve yıkıma açık olduğunu gösterdiği için bunların güvenliğini sarsmıştı. Kitlese sermaye kaçıışı bundan kaynaklandı.

7 Ekim saldırısı, İmparatorluk'un dünya çapında heybetli karşı taarruzu ve Afganistan'ın tahribi, yatırımcıların güvenliğini yeniden uyandırarak önemli bir sermaye akışına ve borsada geçici bir toparlanmaya yol açtı. Pentagon'un benimsediği topyekün savaş stratejisi, şu ya da bu siyasal gerekçeye, hatta gelecekteki petrol boru hatlarına olduğu kadar, tüketicilerin emperyal gücün yenilmezliğine ve güvenliğine olan güvenliğini yeniden kazanmaya yönelikti. Görünüşe göre borsa davranışı, özellikle ABD hisse senedi ve tahvil piyasasındaki büyük çaplı, uzun dönemli yabancı yatırımcılar, en az ABD ekonomisinin fiili başarımı kadar "güvenlik" gerekçelerinden de etkilenmektedir. Borsa ile reel ekonomi arasındaki ters ilişki aykırılığı da buradan kaynaklanıyor: Reel ekonominin bütün iktisadi göstergeleri eksi büyümeye doğru gerilerken borsa 11 Eylül öncesi düzeylerini geçici olarak yeniden yakaladı.

Ne var ki yatırımların bu siyasal temellerinin sınırları vardır. Uzayan eksi büyüme ve azalan kârlar (ya da artan zararlar), toparlanmayı eninde sonunda kesinlikle sona erdirecek, borsada bir kez daha keskin bir düşüşe yol açacaktır.

Teorik açıdan önemli olan nokta, İmparatorluk'un iktisadi temelleri zayıfladıkça, emperyal devletin rolünün artmasıdır. İmparatorluk, devlet müdahalesine daha da bağımlı hale geliyor; böylece emperyal devlet ile çok uluslu şirketler dahil yatırımcılar arasında var olan sıkı bağları açığa çıkarıyor.

Aynı şekilde, emperyal devletin askeri bileşenleri, "yatırımcı güveni"ni yeniden sağlamakta, hasım tarafları şiddetle bastırıp yıldırarak, bocalayan yeni sömürge rejimleri destekleyerek, ABD'li yatırımcıları kayıran, Avrupalı-Japon rakiplere ise zarar veren ticaret anlaşmalarını (LAFTA) dayatarak, gittikçe ağır basan bir rol oynuyor (Körfez ve Orta Doğu'daki askeri hareketlerle).

ULUSLARARASI MALİ KURUMLARA (DB ve IMF) VE SOL

daha çok bağlı olan 1980-90'ların eski emperyalizmi yerini yeni bir askeri hareket emperyalizmine bırakıyor: Yeşil Bereliler, kelebek kravatlı IMF/DB memurlarının yerini alıyorlar.

Emperyal devletin fetih ve ABD'nin gücünün genişletilmesi açısından merkezi önemi, küreselleşme karşıtı hareketin, "küresel şirketlerin

özerkliği"ne inanan Susan George, Toni Negri, Ignacio Ramonet, Robert Korten, vb. gibi önemli kuramcılarının temel varsayımını çürütüyor. Onların, yoksulluk, egemenlik ve eşitsizliğin yaratılışında dünya pazarının merkezi rolünü vurgulayışları şimdiki bağlamda bir tarih yanılgısıdır. Avro-Amerikan emperyal devletleri daha çok ülkeyi fetih ve işgal etmek üzere asker gönderir, milyonları mahveder, yerinden yurdundan eder, yoksulluğa sürüklerken, kaybedilecek vakit yoktur. Günün büyük ihtiyacı, küreselleşme karşıtı bir hareketten antiemperyalist bir harekete hemen geçmek, "süper devletler" in özerk çok uluslu şirketlerin egemenliği altında olduğu yolundaki yanlış varsayımların yerine, emperyal devletlerle iç içe geçmiş çok uluslu şirketler gerçekliğini koymaktır.

Bu açıdan bakıldığında, nesnel olanakları önemli yapısal değişimlere dönüştürmenin merkezinde yatan sorun siyasal iktidardır. Toplumsal hareketler milyonlarca insanı seferber etti; bu insanlar yerel düzeyde sayısız değişimler gerçekleştirdiler, yeni ve umut verici bir toplumsal bilinç düzeyi yarattılar; bazı durumlarda da, yerel yönetimleri denetleyerek ya da etkileyerek kitle seferberlikleri yoluyla egemen sınıflardan ödünler kopardılar. Ne var ki bu hareketlerin mevcut devlet iktidarına siyasal bir alternatif oluşturduğunu söyleyebilmek için, daha pek çok sorunun çözülmesi gerekiyor.

■ Siyasal düzlemde bu hareketler olumlu ve önemli olan bir dizi programatik talep ve alternatif sunsalar da, gelişme halindeki emperyal sistemin doğası, çelişkileri ve bunalımların karakteri konusunda teorik bir anlayıştan yoksundur.

■ Kentsel ve kırsal hareketler arasında, iç bölgeler ile kıyı bölgeleri arasında uyumsuzluk, eşit olmayan gelişme, hareketlerin bazıları içerisinde de kişilere, taktik farklarına, vb. dayalı rekabetler söz konusudur. Mevcut hareketler, bir tek tutarlı hareket içinde birleşseler, devlet iktidarına meydan okumaya önemli ölçüde yaklaşırdı.

■ Birçok hareket, militan eylemler yapıp köktenci programlar öne sürseler de pratikte, çok sınırlı ödünler elde etmek uğruna sürekli müzakerelere girişiyor; böylece hareketlerini rejimi devirebilecek bir güç haline getirmek yerine, sistem içerisindeki birer *pressure group*'a (baskı grubu) indiriyor.

Önümüzdeki zorlu sınav, halkın dolaysız taleplerine uyarlanmış, ama sosyalist bir alternatifin inşasını mücadelenin merkezine yerleştiren bir geçiş programının nasıl geliştirileceğidir. İmparatorluğun güdümündeki bağımlı rejimlerde giderek artan otoriter eğilimler demokratik ve antiemperyalist kitle hareketlerinin inşasını gerekli kılıyor.

Tehlikeli ve umutlu zamanlarda yaşıyoruz. Tehlikeler iki yüzü keskin kılıç gibi: hem İmparatorluk hem sol için. Mücadele sürüyor.

***Çevirenin notu:** Bu yazı, geçen Ocak ayında Brezilya'nın Porto Alegre kentinde düzenlenen 2. Dünya Sosyal Forumu toplantısında tartışılmak üzere dünya solunun önemli şahsiyetleri tarafından kaleme alınan tebliğlerden birisinin özetlenmiş versiyonudur. Yazar James Petras, yıllarca ABD'nin Binghamton Üniversitesinde siyaset bilimi ve sosyoloji profesörlüğü yaptı. Bu süre içindeki yayınlarıyla, dünyanın başta gelen Marksist Latin Amerika uzmanı olarak tanındı. Birkaç yıldan beri Arjantin'de işsizler hareketi ve mücadelesi içinde yer alıyor.

Petras, şu sıralarda, Michael Hardt ile Antonio Negri'nin *İmparatorluk* kitabına ve yaklaşımına yönelttiği sert ve susturucu eleştirileriyle dikkati çekiyor. Bu bakımdan, yazıda sık sık "imparatorluk" terimini ve bu kelimenin Batı dillerindeki karşılığından türetilen "emperyal" sıfatını kullanması yanlışlığından türetilen "emperyal" göre günümüzde emperyalizm bitmiştir; onun yerini "devletsizleşmiş" ve "ülkesizleşmiş" bir "imparatorluk" almıştır. Petras için ise "imparatorluk", merkezinde emperyalist ABD'nin, ikincil olarak da Avrupa emperyalizminin yer aldığı bir devletler sistemi olarak emperyalizmin ayrılmaz bir parçası ve tamamlayıcısıdır. Bu açıdan Petras'ın terminolojisinde "imparatorluk" ve "emperyal", hemen her yerde "emperyalizm" ve "emperyalist"le eş anlamlıdır.

Yazının (kısaltılmamış) aslı *Marxism Alive* dergisinin Aralık 2001 tarihli 4. sayısında (www.marxismalive.org/petras4ing.html) yayımlandı.

ambologna-Şahin (bronz)

Küreselleşmenin öznesi

Yalçın Yusufoğlu

Küreselleşme kendi başına bir özne değildir. "Küreselleşme, küreselleşme!" diye tesbih çekercesine tekrarlanan fiilin failinin (öznesinin) kim olduğu mutlaka sorulmalıdır. Sormamak, küreselleşmeyi savunmakla kapitalist pazarı savunmanın aynı olduğunu düşünmeyenlere özgüdür

Sosyalist sistemin dağılmasından sonra Francis Fukuyama diye ABD'den bir öğretim üyesi çıkıp, kapitalizmi tarihin sonu ilan ettiğinde, insanlığın geleceğini sonuna dek kapitalizmin belirleyeceğini, başkaca bir sosyo-ekonomik ve politik sistem aramanın artık anlamsız olduğunu savlıyordu. O gün, bu kadar çok sözü edilmeyen, bugünse bir tapınç haline getirilen, adeta toplumun iradesinin üstünde kendiliğinden bir devinmiş gibi tanıtılan ya da toplum iradesinin bizzat kendisi gibi gösterilen—küreselleşme de tarihin sonundan başka bir anlama gelmiyor. Fukuyama türü birilerinin gözünde.

Toplumsal evrimi esas olarak teknolojik determinizmle açıklayan, onu da küreselleşme gibi gören kimseler de—teknoloji artık sadece kapitalizmin elinde olduğuna göre—kapitalizmi ebedileştirerek, "tarihin sonu" iddiasını paylaşmış oluyorlar; kendilerini kapitalizmin savunucusu saymasalar bile, küreselleşme adıyla nitelenen süreci, "sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçildi" diye algılamak suretiyle, ekonomik ve sosyal sisteme aldırmadıkları, kapitalizme karşı bir alternatifini öngörmedikleri için, insanlık nehrinin artık hep kapitalizmin yatağından akacağını ileri süren perspektifin içinde yer alıyorlar. Hatta, kapitalizm teknolojiyi geliştirdikçe, hem insan emeğine gereksinme azalacak, hem de o teknoloji sayesinde üretim öyle artacak, öyle artacak ki, yeryüzünde herkese yetecek kadar ürün bollaşacak, böylece sınıf farklılıkları sona erecek, burjuvaziye de, kapitalizme de gerek kalmayacak diye düşünen, kapitalizmin evriminin, burjuvazinin kendi kendisine son verme noktasına dek varacağını düşleyen, bunu da Marksizmin tarihsel olarak haklı çıkması gibi görenler bile var.

Yani, Marksizmin toplumsal öğretisinin "işçi sınıfının tarihsel misyonu" diye nitelediği işlevi, artık burjuvazinin kendisi üstlenmiştir, böylelerine göre; burjuvazinin mezar kazıcısı gene kendisi olacaktır, insanlığı esenliğe o götürecektir.

Peki, bütün bunlar nasıl gerçekleşecek? İnsanlığın "en büyük buluşu" olan pazar ekonomisi sayesinde mi? Asıl üzerinde durulması gereken soru budur. Yerküre üzerinde pazar ekonomisi öyle gelişecek, öyle gelişecek ki, pazar kendi kendisini yok edecek,

bunu da pazarın tek hakimi olan sosyal sınıf yapacak. Ve hangi anlayışın hakimiyetindeki bir dünyada bu gerçekleşecek? Üretimde artı değer, ticarette kârın, finasta faiz ve spekülasyonun esas olduğu, paranın en büyük değer, servetin ise asıl kudret sayıldığı bir mantalitenin sadece olağan ve meşru değil, aynı zamanda "insan tabiatı"ndan kaynaklanan gereklilik ve toplumun en büyük dinamiği kabul edildiği, dahası da, çalışan insanlar arasında da kıyasıya bir rekabetin, didişmenin, hodgamlığın olağan ve hatta başarı için gerekli sayıldığı bir dünyada gerçekleşecek.

Kuşkusuz ki, kapitalizmin ve burjuvazinin ileride kendisini yok edeceği savı Fukuyama'ya veya kapitalizmin efendileriyle kuramcılarına, savunucularına ait değil; onlar pazarın ilanihaye süreceğini, her şeyi belirleyeceğini, çünkü insan karakterine en yakın sistemin kapitalizm olduğunu söylüyorlar.

Basit bir dilbilgisi kuralıdır: Emir kipi dışında, eğer cümlede fiil varsa, onun bir de öznesi vardır. Bu kuralı anımsamak için, "küreselleşmek" fiilini "küreselleştirmek" diye yinelemekte yarar var; zira "küreselleşme" şeklinde fiilden türemiş bir isim (fiilisi isim) kullanılınca, o kendisi bir özne oluyor ve —bazılarımızda bilerek, bazılarımız için bilmeyerek—bir bilinç kayması oluşturuyor. Örneğin, "Küreselleşme uluslararası mal ve hizmet dolaşımını artırıyor, küreselleşme uluslararası sermaye hareketini hızlandırıyor, küreselleşme teknolojinin etki alanını genişletiyor, küreselleşme Kuzey-Güney farkını çoğaltıyor," vb., vb. diyoruz. Konuyla ilgili sayısız tesbiti "küreselleşme" öznesiyle başlatıyoruz; öyle yapınca da, sözcüğün kendisi anlık ve tekil bir eylem olmayıp, süreklilik ifade ettiğinden, küreselleşme bir fiil, bir etkinlik değil de, kendiliğinden bir devinimmiş gibi algılanabiliyor.

Oysa, küreselleşme bir özne değil. İnsan toplumuna değin her olayın öznesi gene o topluluklar içindedir. Doğa olaylarının özneleri ise doğanın içindeki öğelerdir —ya da gene doğanın öğelerinden olan insanın doğaya müdahalesi sonucunda oluşmuşlardır—onların da öznesi insan topluluklarıdır.

Küreselleşme denilen olayın bir süreç olması, onu kendiliğinden kılmaz. Esasen kendiliğinden bir dev-

nim de yoktur; ister doğada, ister toplumda olsun, her sürecin öznesi/özneleri vardır.

Toplumda, kapitalistleşme, sermaye birikimi veya kolonizasyon dediğimizde, bunların hepsi nasıl ki süreç iseler, ama özneleri varsa, küreselleşme'nin, Batı dillerinde globalizasyon'un da öznesi vardır ve bu saydığımız süreçlerin hepsinin öznesi aynı sosyal sınıf ya da o sınıfın içinden sıvrilerek en üste çıkmış, o sınıfın da eliti olmuş bir zümredir.

Şu halde, "Küreselleşme! Küreselleşme!" diye tesbih çekercesine tekrarlanan fiilin failinin kim olduğu mutlaka sorulmalıdır. O soruyu sormamak, küreselleşmeyi savunmakla kapitalizmi ve pazarı savunmanın aynı olduğunu düşünmeyenlere özgüdür. Oysa, küreselleşmenin sahipleri, sürecin de, küresel pazarın da öznesinin kendileri olduğunu açıkça ve övüne övüne söylüyorlar. Kimisi kendisine çok uluslu (müльти-nasyonal) şirket diyor, kimisi daha fiyaka-lı olsun diye uluslar ötesi (transnasyonal) korporasyon diye tanımlıyor, diğerleriyse o lokomotifin çektiği katarın vagonları içinde yol alıyor. Kendi içlerinde de hiyerarşileri var kuşkusuz, ama bir bütün olarak, kendilerini sadece küreselleşmenin öznesi olarak görmüyorlar, o Küre'nin hakimi olduklarını, onun geleceğini kendilerinin belirleyeceğini de belirtiyorlar.

Gelgelelim, o kesimlerden çıkarı olmayanlardan küreselleşmeyi savunanlar, "teknolojik gelişme", "ulus-devletin göçmesi", "küresel demokrasi" gibi gerekçelendirmelerle, "küreselleşme"yi özne kılıp, öznenin kendisini görmek istemiyorlar, Ya da görüyorlar, ama sözünü etmek istemiyorlar.

Küreselleşmenin sahipleri ile onun savunucuları sonuçta aynı süreçte buluşsalar da, özdeş değiller.

Burada "savunucuları" sözcüğünden kasıt, ondan çıkarı olmayanlardır. Bu kişiler, liberal düşünceli olabilirler, ya da sol eğilimli olabilir, hatta kendilerini Marksist olarak da niteleyebilirler, ama konumlarında neo-liberalizmden, sermaye piyasasının, mal ve hizmetler pazarının uluslararası mali oligarşi hakimiyetinde küreselleşmesinden kişisel menfaat bekleme-mektedirler, akıl yürütme tarzları nedeniyle o konumu almışlardır. Birinciler, yani küresel sermaye-mal-hizmetler pazarından derece derece menfaati olanlar neyin ne olduğu konusunda hayli pervasızdırlar. Temel yaklaşımları sosyal-Darwinizm'dir: Doğadaki kural, toplumlar için de geçerlidir onlara göre; kendileri güçlü, yetenekli oldukları için, topluma en iyi intibak edebildikleri için en tepededirler ve güçlerini sürdüreceklerdir; bu hem sosyal sınıflar için geçerlidir, hem o sınıflar içindeki tek tek bireyler için öyledir, hem de uluslar ya da ülkeler için geçerlidir. Böyle düşünen ve bu düşüncüyü açıkça savunanlar için o kural bizzat burjuvazinin kendisi içinde de geçerlidir: tutunamayan, düşer, yok olur; ayakta kalan yaşar ve güçlülük derecelerine göre hiyerarşiler oluşur.

Burjuvalar böyle bakmakta kendi çıkarları bakımından haklıdır, çünkü burjuvazi denilen kavramı da soyut bir özne olmaktan çıkarıp, irdelediğimizde, ekonomik faaliyet alanında, onun firmalardan, holdinglerden, banka ya da konsorsiyumlardan, çeşitli uluslararası birlik ya da örgütlerden ibaret olduğunu görürüz. Daha da somuta indiğimizde, burjuvazi tek tek firmalara ve orada asıl karar merciindeki büyük hissedarlara indirgenmiş olur. İşte, o alan bir kurtlar sofrası'dır. Kimse kimsenin gözünün yaşına bakmaz. Orası cehennemi bir yarış alanıdır ve asıl Orman Kanunları orada işler. Bizim siyasal literatü-

rümüzdeki eski bir söz, kapitalizmin kendi iç dünyası için çok daha geçerlidir: İsmet İnönü, 1950 seçimlerinde ağır bir yenilgiyle Milli Şefliği yitirdiğinde ve partisi 27 yıldan sonra iktidarı terk ederken, parti ileri gelenlerine, "Durmayaalım düşeriz!" demiş, çok az sayıdaki milletvekiliyle çok aktif bir muhalefet yapmağa geçmişti.

Siyasetteki böyle bir öngörü, burjuvazinin ekonomik faaliyet alanında çok daha geçerlidir. Orası öyle bir alandır ki, durmak, yerinde saymak bile gerilemek demektir, çünkü siz yerinizde sayarken, başkası ilerliyorsa, geride kalan siz, o geri kalmayı hiç bir zaman telafi edemeyebilirsiniz ve hatta günün birinde yok olabilirsiniz. Buna karşılık, sürekli büyümek ve genişlemek zorunluluğu, diğerlerine

mutlaka galebe çalacağınız anlamına gelmez; onun da pek çok riski —ve kumar yönü— vardır, yani ne pahasına olursa olsun büyümek çaredir denilemez; hesapsız bir büyüme de felaket getirir ya da bir firma için her şey iyi giderken hiç beklenmedik faktörler ortaya çıkabilir. Kapitalizmin tarihi, en güçlü, en sarsılmaz sanılan şirketlerin, bankaların batıp yok olduğuna tanık olmuştur. O cehennemde, hiç bir firmanın ilanihaye garantisi yoktur, hepsi daima diken üstündedir; kılı kırk yarmak, mevcut durumu çok iyi irdelemek, muhtemel her türlü etkeni göz önüne almak gibi azami uyanıklığı hep sürdürmek zorundadır, ilh. Sistem budur, o sistemin içinde olacaksanız, oyunu kurallarına göre oynamak zorundasınızdır. Burjuvaların emekçi sınıflar karşısındaki tutumundaki gaddarlıkta, birbirlerine karşı acımasızlıklarının rolü büyüktür. Burjuvazi niçin emekçilere karşı vicdanlı olacaktı ki? Tarihte hangi sömürücü sınıf vicdanlı olmuş ki, burjuvazi olsun? Sorun bir vicdan, merhamet sorunu değildir. Bu tür kavramlar insana özgü olsalar bile, bir nesnellikleri yoktur. Toplumsal olayları, sınıf ve zümreler arasındaki ilişkileri vicdan'la, namus'la, ahlak'la açıklamak idealizmdir. Gerçekliği yansıtmaz. Kapitalizmin beşiği olan kıtadaki sermaye birikimi, çocuk emeği dahil, günde 16-18 saat süren ağır çalışma koşulları pahasına gerçekleşmiştir, sömürgelerdeki "vahşi"lerin vahşice sömürülmesiyle ve köle emeğiyle gerçekleşmiştir. Bugün kapitalizmin ve dolaşısıyla globalizmin zirvesinde duran ABD'nin yürümüş olduğu —ve çok da eskiye dayanmayan— kapitalizm yolunda 17,5 milyon yerlinin ve on milyonlarca Afrika'nın kanı ve başka başka on milyonlarca kölenin ızdırabı vardır. Ya da ABD'den önceki yıldız, Britanya İmparatorluğu'nun görkemi,

küresel olmasından, ünlü tabirle, "üzerinde güneşin batmaması"ndan geliyordu. Onlar için hala övünç vesilesi olan bu tanımlama, Britanya'nın beş kıtaya ve üç okyanusa yayılmış —hiç değilse bugün— utanç duyulması gereken sömürgeciliği ve bu sömürgelere, silahlı bağımsızlık savaşıyla kurulmuş ABD öncesi Yankee ülkesi de dahildi.

Nasıl ki, kapitalizmin şafağında, merkantilizmin sömürgeciliği kapitalizmin kendi mallarına pazar ve kendi tüketimi için yok pahasına ürün araması idiyse, nasıl ki, 19.yy. sanayi devriminin genişletilmiş yeniden üretim kapitalizmi ve 20 yy.'ın emperyalizmi pazar, ham madde, ucuz mal ve işgücü gereksinmesinin sürmesi ve genişlemesi idiyse, 20.yy. son-

rasının küreselleşme denilen fenomeni de, sosyalizm sonrası dünyanın ekonomisinin tamamını kontrol etme atağıdır. Yani sistemin hem yukarıda andığımız karakterinin bir gereğidir, hem de bu karakterin yerküreye yaygınlaştırılmasıdır.

Küreselleşmenin savunucuları, BURJUVAZİ mal, hizmet ve sermaye dolaşımının durmadan küreselleşmesi HOMOJEN Mİ? sonucunda yerkürenin varacağı yeri bir barış ve kardeşlik iklimi olarak görüyorlar, ya da öyle görmek istiyorlar. Sık sık yinelemek zorunda kaldığım gibi, onun da motorunu teknoloji diye görerek, durup durup "sanayi toplumundan, bilgi toplumuna geçtik" deyip, Yerküre'ye birden bire "çağ" atlatıyorlar. Bu "bilgi toplumu, bilişim toplumu" tekerlemesini bağımsız bir başlık altında irdelemek gerekiyor, ama buradaki bağlamda anımsamamız gereken şudur: Bırakınız burjuvazinin küreselleşme ile insanlığın esenliğini ve güvenliğini gözetmediği savını, küreselleşme denilen süreç, kapitalizmin kendi içindeki kavganın bir sonucudur ve gereğidir.

Yani, küreselleşme, küreselleşme derken ne yerküre üzerindeki burjuva sınıfını, ne de emperyalist burjuvaziye mütecanis sayabiliriz. Tersine kavga kıyasıya devam etmektedir ve tüm o küreselleşme söylemi altında daha da kızışmaktadır. Küreselleşme, dünya burjuvalarının kendi sorunlarına buldukları ortak bir çözüm değil, dünya burjuvazisi içindeki bir elit içinde olanların, daha fazla güçlenmek, diğerlerine daha fazla üstünlük kurmak, yani küreselleşmek değil, konileşmek —daha çok konileşmek— koninin tepesini yükseltip, inceltip, tabanını genişletmek için başvurdukları ultra liberalizmin daha çok uluslararasılaşmasıdır.

İşte küreselleşme tapınıcılarının önüne konulan son örnek: Epeyce zamandır dünyada bir "Çelik Savaşı" sürüp gidiyordu. Bu savaş esas olarak ABD ile AB arasındaydı, ama devrede Japonya, Rusya, Ukrayna ve Brezilya da vardı. 1980'lerin sonlarına doğru Federal Almanya'daki büyük çelik endüstrisi için tehlike çanları çalmağa başlamıştı, Krups ve Thyssen gibi iki büyük dev sarsıntı geçiriyordu. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve oradaki stokların dünya pazarlarına girmesiyle, bu tehlike daha da arttı. Almanya ve AB, teknolojisini hızla yenileyerek maliyetini düşürdü ve ABD ile AB arasındaki antlaşmalar gereği en büyük müşteri olan ABD pazarındaki konumunu onardı. Aynı yenilemeyi ABD çelik devleri (örneğin Bethlehem Letco, U.S. Steel, vb.) yapamadılar. Bu nedenle, son zamanlarda ABD'nin çeliğe karşı gümrük duvarlarını yükselteceği söyleniyordu; ABD'nin adeta AB içindeki eli gibi davranan Birleşik Krallık bile gümrük duvarına karşıydı ve Başkan Bush'a son uyarı bizzat Tony Blair'den geldi.

Buna rağmen, bu yazı hazırlanırken, ABD türe ve kaliteye göre belli çelik tasnifleri yaparak, gümrük duvarını %30'a dek varacak oranlarda yükseltti. Bush yönetimi bunu yapmak zorundaydı, aksi halde, krize girecek çelik endüstrisindeki 250.000 işçi işini kaybedecek, özellikle Pennsylvania, Ohio ve West Virigina eyaletleri darbe yiyecek, dahası da, dünyanın en büyük sanayi devi olan ABD'deki ekonomik dengelerde tahribata yol açılacaktı. Ertesi gün (6.3.2002) çıkan gazetelerden, *International Herald Tribune*'de haber Afganistan manşetinin yanında duyurulurken, ekonomik nitelikli *Financial Times*, olayı başlıkta vermişti.

Bu denli önemli bir olayı, bizim küreselleşme savunucularımız suskunlukla geçiştirdiler. Oysa, ABD yönetiminin kararı küreselleşme ve bilişim tapıncı açısından önemlidir.

Birincisi, neo-liberalizmin ve ultra-liberalizmin küreselci şampiyonları, himayeci bir karar almışlardı; bizzat öncülüğünü yaptıkları Dünya Ticaret Örgütü'nün kurallarını da, AB ile imzaladıkları gümrük ve ticaret antlaşmalarını da çiğnemişlerdi. ABD yöneticileri olsun, mali oligarşi olsun, liberalizmin ideologları olsun, işlerine geldiği müddetçe, her şeyi pazara bağlarlar, her türlü ekonomik sorunun piyasa içinde ve onun sihirli değneğiyle çözüleceğini iddia ederler. Öyleyse, niçin himayecilik ve müdahalecilik yapıyorlar, piyasayı kendi haline bırakmıyorlar? Esasen, o ülke, bütün iddialarının aksine, "düzenlenen" bir ekonomiye sahiptir; düzenleme işini devlet yürütür. Dünya jandarmalığı yapan, olağanüstü silah deposuna, en sofistike silah ve uzay teknolojisine sahip olan, petrol başta olmak üzere yer yüzünün tüm önemli yeraltı kaynaklarına müdahale eden, kendisini dünyanın hakimi ve geleceğinin sorumlusu sayan, sayısız ülkenin ekonomisini düzenleyen bir —mega-

süper-ultra— devletin kendi ülkesindeki ekonomiye karışmayacağını sanmak fazla safdillik olmaz mı?

İkincisi, küreselleşmeye paralel bütün o ulus-devlet reddiyelerinin koca bir içtensizlik olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. ABD için "küresel ulus-devlet" nitelemesini kullanmıştım. ABD dünyanın en güçlü ulus-devletidir ve küreselleşmenin patronu olduğu için de kendisini tüm Yerküre'nin egemeni görmektedir, bu nedenle Yerküre'de meydana gelen her önemli ekonomik veya politik olayla ilgilenmektedir. Uzaydan dünyanın her hangi bir noktasında, açık havadaki bir otomobilin plakasını okuyacak ya da herhangi bir ülkenin yıllık tahıl rekoltesini uzay fotoğraflarından hesaplayacak kadar gelişkin gözetleme sistemleriyle yer yüzünü izlemektedir (örneğin, Özal'ın Başbakanken IMF'e şişirerek verdiği yıllık tahıl rekoltesinin rakamlarının doğru olmadığını bu kuruluş gerçek rakamları belirterek o zamanın yönetimine bildirdiğinde, bunları uzay fotoğraflarından hesapladığını da belirtmişti.) Gene ABD, her türlü telekomünikasyon haberleşmesini izleyebilecek kadar gelişkin bir elektronik casusluk şebekesine sahiptir. İşte, bütün bunlardan dolayı küresel bir ulus-devlettir.

Örneğin, IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü küreselleşmenin üç tapınağıdır. Peki, onların hem yeryüzündeki, hem de tek tek ülkeler hakkındaki politikalarına kim karar vermektedir? Pazar mı? Sermaye piyasası mı? Türkiye'nin 2001 krizinde Türkiye'ye kredi verilmesi için kim talimat verdi? Chase Manhattan Bank mı, Bank of America, First National Union Bank, ya da başka bir finans kuruluşu mu? Yoksa Amerika Birleşik Devletleri mi?

Olayın üçüncü mesajı, "sanayi toplumu sona erdi, şimdi bilişim çağındayız" sözünü tekrarlamayı çok seven yerli küreselcilerimizdir. Böyle yapaylıklarla, sanal bir dünya yaratıp, ona göre kendilerinin gene pek sevdikleri sözcük olan—"paradigma" lar ileri sürenler için, sözünü ettiğimiz çelik savaşı önemsiz olabilir. Artık bitti dedikleri sanayi toplumunun çeliğine ABD gümrük koymasa, 250 bin Amerikan işçisi işsiz kalacak, koysa Avrupa'da başka bir işçi kitlesi işsiz kalacak. Ama sanayinin ana maddesi çelik olayı, petrol yüzünden çıkan ve çıkacak olan savaşlar, gıda üretimindeki kavgalar (ABD'nin gen teknolojisi ve hormonlu besinleri bir başka uluslararası sorundur ve Dünya Ticaret Örgütü'nün ABD'yi kolladığı yolunda AB'nin güçlü şikayetleri vardır, ilh...); sanayi toplumuna özgü bütün bu ve daha pek çok olay, küreselleşme tapınmacıları için olağan zigzaglardır, çünkü insanlık bir kez bilişim toplumuna adımını atmış olduğuna göre, sanayi toplumunun modası geçmiş meseleleriyle uğraşmak abesle iştigaldir.

Oysa, toplumsal yaşam zihin sporu değildir, toplumsal yaşam tek tek insanların gerçek hayatlarıdır. Yeryüzünde on milyonlarca değil, yüz milyon-

larca insanın çektiği somut acıya bigane kalarak, sanal bir alemde geleceğin pembe dünyası için fikir ve düş yürütmek çağın sorumluluğu olamaz. Zira, Afrika'nın, Asya'nın, Latin Amerika'nın yoksullarının çektikleri de, Pittsburg'daki ya da Duisburg'daki çelik işçisinin işsizliği de çağdaş sorumluluğun içindedir; bu sorumluluk "bilişim toplumu" tekerlemesiyle, küreselleşme tapıncıyla yerine getirilemeyecek kadar ciddidir, günceldir. Sanayi toplumu aşıldı, şimdi bilişim çağındayız, diyenler kendilerini Silicon Vadisi'nde sanmaktadırlar. Oradaki herkes için teknolojik perspektifin hemen hemen her şey olması çok olağandır, ama teknoloji ve yazılım üretmeyen birileri kendilerini Silicon'da sanırlarsa, reel dünyadan çıkıp, sanal dünyaya taşınmış olurlar, ne çelik savaşına aldırırlar, ne Körfez Savaşı'na, ne tarımsal üretimin seyrine veya Ozon deliğine, ne Afganistan'da Orta Çağ'da, Ruanda'da ise onun da gerisinde kalan yaşama, ne iki milyar insanın yoksulluk sınırının altında yaşamasına, ya da Avrupa'da sosyal devletin zayıflamasına önem verirler.

Burjuvazinin tüm uluslararası süreci dünyanın ekonomik pastasından pay alma kavgasıdır. Bu kavgaya iki adet dünya savaşı da dahildir. Küreselleşmeyi insanlık için ebedi saadet gibi gösterenler nasıl olur da kolonyalizmin ve emperyalizmin tarihini yok sayabilirler, burjuvaziyi soyut bir sınıfmış gibi görebilirler? Yukarıdaki noktayı bir kez daha vurgulamak gerekiyor: siyasal araçlarını ve görevlilerini bir yana bırakırsak, burjuvazi firmalardan ve tek tek burjuvalardan oluşur. Onlar arasındaki ilişkileri ise menfaatleri belirler. Burjuvaların şirketler, holdingler, bankalar ve benzeri birimleriyle birbirleri arasındaki ilişkileri, pazarlıklarını, uzlaşma ve zıtlaşmalarını, birbirlerini yutmalarını veya ekonomik yaşamdan silmelerini ya da birleşmelerini, yani tüm o menfaat çekişme ve çatışmalarını, tek ülkenin ekonomik alanından çıkarın ve tüm dünyanın ekonomik alanına aktararak büyütün, çok daha fazla sayıda etmenin veya değişkenin rol oynadığı çok daha karmaşık ilişkiler ağına varacaksınız. Tüm sermaye hareketleri, pazar ilişkileri, sektörler arası paylaşma ve paylaşamamalar, aynı sektördeki ilişkilerdeki bağımlılar yada karşıtlıklar, kılı kırk yaran maliyet hesapları, yerkürenin içindeki ve üstündeki doğal kaynakların dağılımı, rezervleri, rantabilite değerlendirmeleri, onca ülkenin döviz kurlarındaki istikrar veya istikrarsızlıklar, doğrudan (reklamla) ya da dolaylı (medya enformasyon manipülasyonu) yapılan tanıtımlar, temsilci firmalara bırakılacak kâr payları, araçlara

verilecek komisyon rayiçleri, sayısız devletin politikacısına veya bürokratına yedirilecek rüşvet tutarları... daha daha her ülkenin aynı olmayan özgül koşulları, satın alma güçleri, işçi ücretleri (fiyat ve ücret hareketleri), her ulus-devletin kendi yasaları, mevzuatı ve daha pek çok irili ufaklı etmen küresel ekonomik alanın karmaşıklığının öğeleri arasındadır. Küresel platforma çıkan her firma, tüm o faktörleri mutlaka irdelemek zorundadır.

Ulus devletin ortaya çıkmasından bu yana, burjuvazi kendi sınıfsal çıkarlarını tüm ulusun çıkarları gibi gösteregelmiştir. Oysa, bırakınız burjuvazinin sınıf çıkarlarının emekçilerle özdeş olmasını, burjuvazinin çeşitli zümrelerinin, sektörlerinin, ya da şirketlerinin ve bireylerinin çıkarları bile özdeş değildir. Sınıf olarak söz konusu olan çıkar birliği, çalışanlar üzerindeki

sınıf egemenliğinin sürmesi ve güçlendirilmesidir ve "ulusal çıkar" diye tanıtılan da aslında budur.

Şimdi ise aynı iddiayı küresel alanda görmekteyiz. Uluslararası burjuvazi, kendi çıkarlarını, tüm insanlığın çıkarları gibi tanıtmaktadır.

Öte yandan, burjuvazi homojen olmadığı gibi, kapitalizm de hem tek tek ülkelerde, hem de uluslararası düzeyde—homojen değildir. Değerin oluşmasına etkiyen faktörler (işçi ücretleri başta olmak üzere) çeşitli alanlarda değişiktir; cins ayrımcılığı, veya çok ırklı toplumlarda ırk ayrımcılığı bile ücretlere ve ürünlerin mübadele değerine etkimektedir. Hizmet sektörünün bu denli kabarması bir başka heterojenlik unsurudur. Borsa spekülasyonları ve finans sektörünün uluslararası plandaki uygulamaları, son yıllarda sıcak para denilen son derece esnek ve seyyal paranın, çeşitli ülkelere hızla girip çıkmasının sonuçları, liberallerin iddialarının aksine devletlerin ekonomi üzerindeki rolleri, özellikle silah sanayii ve ticaretinin, savunma bütçelerinin paylarının önemi, yani tam liberalleşmiş sektörlerle, bütünüyle devletin elinde veya gözetiminde olan sektörler arasındaki farklılıklar, alt yapı yatırımlarının devlete ait olması, vergi matrahlarının ve mevzuatının ülkeden ülkeye, sektörden sektöre önemli değişiklikler göstermesinin ulusal ve uluslararası ekonomilerdeki rolü, kayıt dışı ekonominin hacmi, başta uyuşturucu ve yasa dışı silah ticaretiyle, diğer illegal ekonomik faaliyetin tüm yerküre çapında işgal ettiği büyük hacim ve Mafyanın iş adamlarıyla, politikacılarla, bürokratlarla girift ilişkileri... daha daha ailenin toplumda temel sosyal kurum ve en küçük ekonomik birim olarak önem taşıması ve adeta tek yaşam tarzı olarak sürmesi nedeniyle, hemen hemen tüm dün-

yada ev işlerini yapmakla yükümlü tutulan kadının evdeki çalışmasıyla iş gücünün yeniden üretilmesine yaptığı katkının ücret (ve tabii ki, değer) olarak ifadesinin ne olduğunun saptanamaması ve daha çok sayıda önemli faktör sistemin heterojenliğini oluşturmaktadır. Bunca karmaşık ilişkiler ağında ve heterojenlik içinde, çözümü pazarda bulan ve teknolojik gelişme ile pazarın insanlığı aydınlık bir geleceğe götüreceğini savlayan yaklaşım küreselciliğin yalınkathıdır.

Tarihsel akış konusunda, genellikle şöyle bir yargı vardır: Gerçekleşmiş olandan başkasının mümkün olmadığı, onun dışında başka hiç bir seyrin zaten olamayacağı ve olması gerekenin gerçekleştiği var sayılır. Üstelik, bir çok tarihçinin de tarihsel olaylara böyle yaklaştığına rastlanır. Bu tarz özellikle bir takım olumlamalara dayanak yapıldığında daha bir önem kazanır.

Bu yaklaşımın günümüzdeki en cisimleşmiş ifadesini Avrupa-merkezci (Öro-santrik) anlayışta görmekteyiz. Bugünkü durumdan yola çıkarak, terimi

"Batı-merkezci" diye ifade etmek, içerdiği kapsamı daha doğru ifade edecektir. Ama bu sözcüğü coğrafi olarak değil, hepsi bir arada, "ekonomik-siyasal-kültürel bir terim" olarak anlamak gerekir. Çünkü "Batı" denilince, Avrupa'nın yanı sıra, Avrupa'nın da Batısındaki Kuzey Amerika anlaşılır, Orta ve Güney Amerika Latin sıfatına, Avrupa kökenli ve Hristiyan kültürüne rağmen terimin ekonomik ve siyasal içeriğine girmez; buna karşılık, Avrupa'ya göre Doğu'da kalan 5'ci kıta Avustralya (ve tabii, Yeni Zelanda) Batı kapsamındadır.

Avrupa merkeziliğin tarihe yaklaşımı insanlığın bugün gelmiş olduğu ekonomik, sosyal ve kültürel noktanın haklı gösterilmesidir. Sanki dünya tarihi bir başka seyir gösteremezdi ve insanlık —kaçınılmaz olarak— bugünkü noktaya gelmeye yazgılıydı.

Batı'nın bugüne nasıl geldiği bu yazının konusu değil, ama kapitalizmin bugüne nasıl vardığı, küreselleşme bağlamında, elbette önem taşıyor. Eğer sömürgeleştirme olmasaydı şimdiki konumuna ulaşamazdı. Dahası da, Batı'lılar ve Batı'cılar sömürgeciliğin vahşi ve barbar ülkelere ekonomik gelişme ve uygarlık götürdüğünü ileri sürerler. Onlara bakılırsa, o toplumlar eğer vahşetten kurtulup bugünkü düzeylerine gelmişlerse, bu Batı sayesinde olmuştur. Bu nedenle, onların yeraltı kaynaklarını çıkartıp işleten, ürünlerini —baharattan, muza, yüne, ipeğe değin değerlendiren (pazarlayan), oralara yatırım yaparak belli bir sanayii başlatan, uzak diyarlara, tropik ormanlara ilaç ve doktor götüren gene Avrupa'nın kolonyalist geçmişi idi.

Çocukluğuma rastlayan yıllarda, "keşifler" hakkındaki kitapları pek severdik. "Egzotik ülke"lere yapılan ilk kara ve deniz yolculukları, içerdikleri serüven karakterleriyle de çok ilgimizi çekerti. Kendi harçlığımla birçok böyle yayın satın aldığım ya da kiraladığım hala aklımda. (Şimdiki kuşakların bilmelerinde yarar var, diye ekliyorum: O yıllarda, kitap kiralatabiliyordu, çok da iyi oluyordu. Hiç bir kapora bırakmadan cüzi tutarlarla kitap kiralardık. Nüfusun çok kalabalık olduğu, kütüphanelerin çok yetersiz kaldığı, ama kitapseverlerin istediği her kitabı satın alamadıkları günümüzde, bu yöntem illa gerekiyorsa kapora da alınarak niçin uygulanmasın? Kültürel kuruluşların, "sivil

toplum örgütü" denilen bir çok yurttaş örgütünün, ticari kitabevlerinin, hatta Anadolu kentleri dahil, üniversitelerinin devam ettikleri cafe'lerin bu yöntemi başlatmaları pekala mümkündür kanısındayım.)

Çocukluğumuzda bizlere "keşif" diye tanıtılmış olayların keşif olmadığını yıllar sonra öğrendik. Çünkü keşif, daha önce üzerinde hiç insan yaşamamış topraklara ilk kez insanın varması demekti. Kutuplar'a ilk olarak gidilmesi keşifti, ama üzerinde insanların binlerce yıl yaşadıkları, medeniyetler kurmuş oldukları topraklara varılması niçin keşif oluyordu? Oralara Avrupa'lı insan ilk kez gidiyor diye orasını "keşfedilmiş" saymak, insanlığa değil, Avrupa'ya göre bir adlandırmaydı, yani Avrupa merkezciydi. Bize "keşif" diye öğretilen o geziler aslında kolonyal amaçlarla yapıyordu..

Sömürgeleştirme, kapitalist gelişme için zorunluydu. Sömürgecilik olmasaydı, kapitalizm gelişmezdi. Kapitalizmin sömürgeleştirdiği ülkelere zorla dayattığı sistem de, tümüyle, o ülkelerin metropollerin ihtiyaçlarına hizmet etmelerine göre idi. "Zorla dayatılan" terimi abartma değildir, çünkü sömürgeciler oraları, general Cortez'in yerlileri toplu halde katleden, Aztek uygarlığının eserlerini bile yakıp yıkan İspanya orduları misali, üstün silah gücüyle ele geçirmiş ve gaddarca yöntemler kullanarak elde tutmuşlardır. Dünyanın son beş yüz yıllık tarihi bunun sayısız örnekleriyle doludur.

İddia edilenin aksine, Avrupa'lı olmayan çeşitli ülkeler, sömürgecilik öncesinde gelişme içindeydiler; bu gelişme Avrupalı kolonyalistler tarafından durdurulmuş veya saptırılmıştır. Örneğin, 18. yy. Hindistan'ında gemi yapımı, dokuma sanayii son derece gelişkindi, Hint çeliği en iyi çelikler arasındaydı. Geleneksel ilişkilerle yeni ekonomik ilişkiler birliktiydi, ekonominin örgütlenmesi daha önce sömürgeciliğin empoze ettiğinden farklıydı. Örneğin devlet çiftçiye belli ürünlerin ekimi için kredi veriyordu. Nüfus çokluğu nedeniyle, işyerlerinde çok işçinin çalışmasının getirdiği işçi yoğunluğu, Batı merkezlerindeki patron-işçi ilişkilerinden farklı ilişkileri ön-

görüyordu; işçiler üretimlerinin nimetlerinden daha çok yararlanıyorlardı. Sömürgecilik olmasaydı, belki kapitalizmden başka türlü bir gelişim seyri ortaya çıkabilirdi. (Gene sömürgecilik olmasaydı Asya Tipi Üretim Tarzı'ndan kapitalizme mi geçileceği ya da başka bir sosyo-ekonomik formasyonun mümkün olup olamayacağı şu anda yanıtı verilemeyecek bir başka sorudur. Burada hiç bir spekülasyona girmemek gerekir; sadece, yaşanmış olan akışı, başka türlü olamazmış gibi gören ve tarihi bu anlamda habire aklayan anlayışı kabul etmediğimi söylemek istiyorum.)

Erken kapitalizmin uluslararasılaşması, sık sık belirttiğimiz gibi, merkantilizmden ve ticaret etrafında şekilleniyordu. Avrupa'nın yayılması, coğrafyaya göre değil, azami derece sömürmeye göreydi ve uzandığı yerlerdeki geleneksel, yerel ticaret usullerini yıkıp, Batı'nın ilkeleri dayatıyordu. Merkantilizm geçilip, manifaktür dönemine girilince, metropollerdeki hisse senetli şirketler uluslararasılaştı. Böylece sömürgecilik oralara ürün pazarlamak ve oralardan ucuz ürün almaktan çıktı, üretime yöneldi, yani üretim küreselleşti.

Merkantilist sömürgecilikte, metropol sanayi ürünlerinin pazarlanabilmesi için, sömürgelerin sanayileşmesine izin verilmiyordu. Bu engellemeye Kuzey Amerika da dahildi.

Ama sömürgecilikte ırkçılık da söz konusu olduğundan, Kuzey Amerika'daki koloniler Beyazlardan oluşuyordu. Bağımsızlıktan sonra ABD'nin beyazları, bir yanda o topraklarının tamamını yerlilerden alma savaşı verirken, öte yandan sanayileşti, büyük ekonomik ve teknolojik sıçramalar yaparak 200 yıl içinde zirveye çıktı.

ABD'nin başlangıçtan itibaren hızlı gelişmesi, Avrupa'da ortaya çıkmış ulus-devletlerde zihniyet değişikliklerine yol açarken, periferi ülkelerde artık sanayileşmeyi önlemekten, teşvik etmeye geçildi.

Ulus-devlet öncesi uzun Avrupa savaşları da küreselleşerek sömürgeler için savaşları kapsar oldu.

Kapitalizmin gelişmesindeki bir başka önemli faktör, köle ticareti ve köle emeğinin kapitalist toplumda kullanılması olmuştur. Kolonyal geçmişi olmayan ABD'denin yanısıra bazı Avrupa metropollerinde de köle emeği kapitalizme entegre edilmiştir.

O coğrafyanın doğasında yapılan ekolojik tahrip, kapitalizmin bu birinci küreselleşmesinin Güney'e verdiği bir başka zarardır.

Kapitalizmin yayılmasının en önemli özelliklerden birisi, yerel ve geleneksel yapıları (hem sosyo-ekonomik hem de kültürel) saldırması ve onları yıka-

Name	Value
John	70
London	30
Ben	120
John (white)	10
5 - Paul	110
John - his white glass	30
1 - 100	120
1 - 100	3
1 - 100	120
1 - 100	120

Bir köle tacirinin sevkiyat defterinden

bildiği kadar yıkması, buna karşılık, işine yaranları kendi hizmetine uyarlamasıdır.

Kapitalizmde merkez ve periferi ülke arasındaki ikilem, sömürgecilik sona erdikten sonra da devam etmiştir. Bugünkü Kuzey-Güney arasındaki uçurum, Birinci Küreselleşme'den kalmaz.

Birinci Küreselleşme çağında da, şimdi de Güney'in özellikleri:

■ Ekonominin genelinden

koparılmış ve metropollerin çıkarlarına göre düzenlenmiş bir duragan tarım ekonomisi.

■ Yetersiz sanayileşme düzeyi (daha çok pazara dönük ve uluslararası alanda rekabeti istenmeyen ya da rekabet edemeyecek olan sanayi).

■ Elverişsiz bir ticaret dengesi ve şartları.

■ Daha çok tarıma dayalı ürünlerin ihracatına karşılık, metropollerden sanayi ürünleri ithalatı.

■ Ulusal ekonomide kaynak yetersizliği ve sermaye birikiminin bir türlü gerçekleşmemesi.

■ Küresel para hareketleriyle ülkelerin yüksek faizlerle borçlandırılması, borç ve faiz sarmalında bocalayan o ülkenin mevcut büyük üretim araçlarının özelleştirilmeye zorlanması, en verimli işletmelerin kısmen ya da tamamen doğrudan ya da dolaylı olarak çok uluslu şirketlerin eline geçmesi.

Bütün bunlara, o ülkelerdeki yolsuzluklar, eş-dost kapitalizmi veya ahab-çavuş kapitalizmi dediğimiz yoldan iç kaynakların ya da alınan kredilerin çarçur edilmesi eklendiğinde, o ülkeler sürekli borç ödeyeceklerdir, yatırımlar için fon bulamayacaklardır, ürettiklerini hep faizler ve elverişsiz ticaret yoluyla uluslararası mali sermayeye kaptıracaklar, teknolojik gelişmelerini ise ancak bu imkanlar dahilinde yapabilecekler, eskiyen teknolojilerini kolay yenileyemeyeceklerdir. Sonuç olarak da uluslararası iş bölümünde hep kendilerine biçilen yerde kalacaklardır.

İşte, sosyalizm-sonrası dünyanın ekonomik ilişkilerinin adlandırılması olan İkinci Küreselleşme'ye Güney bu koşullarda girmektedir. O ülkelerin ekonomik ve sosyal akışını yüzyıllar öncesinden kontrolü altına alarak kendine ram etmiş, çarpıtmış ve belki başka mecralardan akacakken engellemiş olan uluslararası kapitalizmin, bugün niçin ve nasıl o ülkeleri esenliğe götüreceği küreselleşme savunucuları tarafından bir türlü izah edilemeyen bir sorudur. Küreselleşme furyası o hale gelmiştir ki, Bill Gates bile uyarıda bulunmakta, dünya finans piyasalarında 29 milyar dolarının dolaştığı söylenen Macaristan Yahudisi kökenli George Soros ise küreselleşmenin "uluslararası piyasayı genişlettiğini, ticarete yeni ufuklar açtığını, firmaların inisiyatiflerini arttırdığını, ama vergi almanın zorlaşması nedeniyle sosyal dev-

leti öldürdüğünü, zengin-yoksul ülkeler uçurumunu büyüttüğünü" söyleyip, bir çare olarak zengin ülkelerin IMF'deki paylarını, oluşturulacak uluslararası bir sosyal kalkınma fonuna bağışlamalarını öneriyor. (3.3.2002'de CNN Türk'de yayınlanan Şahin Alpay'la söyleşi.) Bu öneri, küreselleşme karşıtlarının da önerileri arasında yer almaktadır. Küreselleşmenin en önemli verisi olarak, bazı uluslararası ekonomik ve siyasal bütünleşmeler gösteriliyor. Bunların en gelişkin örneğini de Avrupa Birliği'nin teşkil ettiği belirtiliyor.

Oysa, AB denilen kuruluşun başlangıcı olan Ortak Pazar kurulduğunda (1957) ne küreselleşme vardı, ne de "tek kutuplu" bir dünya. Hatta o yıllardaki büyüme hızları karşılaştırıldığında, mevcut trendler devam ederse, SSCB'nin azami 30 yıl içinde ABD'yi geçeceği söyleniyordu. Ortak Pazar, sırasıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu ve Avrupa Birliği adlarını aldı. Savaş öncesinin büyük devletlerinin yerini ABD ve SSCB almıştı. Uluslararası kapitalizmin mutlak patronajı ABD'ye geçmişti. Savaşta tahrip olan Batı Avrupa, kendisini yeniden onarıp toparladıktan sonra, yeni dünya dengelerinde ve kapitalizmin içinde yerini sağlamlaştırmak ihtiyacındaydı. Bu girişim önce sosyalist sisteme karşı bir savunma güdüsünden kaynaklanıyordu. (Kurucu altı ülkenin yıllık üretimi SSCB'ninki kadardı, ABD'ninki ise 2.5 katıydı) Sonra Amerikan kapitalizmine ve Doların egemenliğine karşı Avrupa devletlerinin ekonomik güçlerini birleştirmesi, Sovyet-Amerikan karşıtlığından da istifade ederek, sosyalist ekonomilerin yanısıra anti-Amerikan Üçüncü Dünya ülkeleriyle de ekonomik ilişkilere girerek avantaj sağlama çabasıydı. ABD kadar bir süper ekonomik güç olunamadı, belki de o bütünleşme çabalarının böyle bir şansı yoktu; sadece Avrupa'nın güçleri birleştirme yoluyla varlığını güçlü tutma çabasıydı. Bu konuda sosyalist sistemin yıkılmasıyla Doğu Avrupa ülkelerinin bir bölümü şemsiye altına alındı ve bütünleşme sürecine dahil edildi. Buna rağmen bir çok Avrupa şirketi, Amerikan şirketleri tarafından evlenmeler yoluyla yutulmuştur. Ayrıca, ABD'nin moneter politikalarıyla, büyük hacimde para Amerikan bankalarına akmıştır.

AB Avrupa'nın kendi içinde birleşmesi olmakla birlikte, küreselleşmede bölünmeye -ya da mevcut bir bölünmenin derinleşmesine—tekabül eder.

Daha önemlisi, küreselleşmeyi yanlış tanıtmamak gerekir. Küreselleşme devletlerin değil, şirketlerin, bankaların, sair ekonomik birimlerin birleşerek devleşmeleridir. AB'nin temel felsefesi küreselleşmenin özüne aykırıdır. Küreselleşme denilen neo-liberalizm karşısında tek tek zayıflayan ulus-devletlerin var olan ekonomik güçlerini birleştirerek daha güçlü bir konfederal, vb. devlet oluşturmalarını öngörür. İzle-

AB OLGUSU KÜRESELLEŞMENİN ÖZÜNE AYKIRIDIR

nen model, burjuva ulus devletin aynısıdır. Küreselleşme ise her şeyden önce liberalizmin daha ileri boyutlara taşınmasıdır, devletlerin para birimlerini birleştirip, paralarını güçlendirmeleri, birbirlerinin iç ekonomilerine, tarım politikalarına karışıp, düzenleyici (regülatör) bir rol oynamaları ve hem ekonomik bakımdan, hem de siyasal, hatta askeri bakımdan daha güçlü bir Avrupa yaratma çabaları, bunun da, sosyalizm sonrası dünyada tek dünya lideri ABD'ye karşı bir korunma içgüdüsüyle yapılması küreselliğin ruhuna uymaz. Küreselleşme, adı üzerinde "Yerküresel"dir, Avrupa'sal değildir. Küresellik devletin rolünü küçültecek uluslararası özel sektör bütünleşmesi iken, devletlerin birleşme yoluyla daha büyük güç olmaları küresellik midir? Brüksel'deki parlamento ve sayısız yetkili organ siyasi irade tarafından şekillenmiyor mu? Oysa küreselleşmenin özü, IMF görevlisi Kahkonen'in sık sık gelip ekonomiyi ve ilgili yasama/yürütme kararlarını teftiş etmesi ve talimat vermesidir. Bugün aynen olduğu gibi, siyasal iradenin (parlamento ile yürütmenin) ekonomi üzerinde hemen hiçbir söz hakkı bulunmamasıdır. Küreselleşmenin ruhuna en uygun olanı, bugün Türkiye'nin ekonomisi ile siyaseti arasındaki ilişkidir. Çünkü bu ilişki gerçekten de Küresel'dir. Avrupa kapitalizminin, Brüksel'deki organları kendi (bürokrat) temsilcileri aracılığıyla yönlendirmesi, kendi çıkarlarını o alanlarda vuruşturması ise zaten o sınıfın öteden beri siyasal yöntemidir.

Devletler arası her ekonomik yakınlaşma ve bütünleşme sürecini küreselleşme olarak tanıtmak ya içtensizliktir veya bilgisizlik. Örneğin, Shanghai Beşlisi'ne (6'ncısı gözlemci) ne diyeceğiz? Bu birleşme, Küresel Ekonomi'de bölünmeye tekabül etmez mi?

Benzer şekilde, Afrika'nın ekonomik topoğrafyasını inceleyenler, devletler arasında bir çok ekonomik yakınlaşma ve işbirliği görecektir.

Eğer AB oluşmamış ve ortaya belli bir güç çıkmamış olsaydı, zaten Avrupa şirketlerini üçer beşer yutan Amerikan kapitalizmi, bir Fransa, bir Almanya, bir İtalya ulus-devletine çok daha kolay dayatmalarda bulunmayacak mıydı?

Bretton Woods anlaşmasıyla uluslararası kapitalist entegrasyon 1944'te başlatılmıştı. II. Dünya Savaşı sonrasında sosyalist sistem oluşmuş, Karşılıklı Ekonomik Yardımlaşma Konseyi'nin kurulmasıyla, sosyalist ülkelerin çoğu ekonomik yakınlaşmaya ve bütünleşmeye yönelmişlerdi. Bu iki dünya dışında, Bandung Konferansı'nda (1955) ifadesini bulan "Bağılantısız Ülkeler" dünyadaki üçüncü kümeleşme idi. Demek ki, ekonomik işbirliğinden yola çıkan bütünleşme süreçleri, siyasal yakınlaşma girişimleri, küreselleşmeden çok önce ve çok kutuplu dünyada başlamıştı.

Geçen Yüzyılın ikinci yarısındaki bu gelişmeler aynı bir başlık altında incelenecek kadar önem taşıyor.

Mesele

Ömer Bedri Canatan

İşçi sınıfının kendini sermaye sınıfından ve kapitalist devletten, hem siyasi, hem ideolojik ve hem de örgütsel açıdan bağımsızlaştırmış bir siyasi partisi olmaksızın “toplumsal muhalefet” denilen şeyi sosyalizm için mücadeleye dönüştürmek imkansızdır

Türkiye’de kapitalizm gelişti gelişt, bu noktaya geldi. Hangi noktaya geldiği besbelli. Bırakalım, kapitalizmden zaten hoşnut olması onda tuttuğu yer bakımından her zaman imkansız olan çalışan sınıfların “müzmin hoşnutsuzluğu”nu, gelinen yerden kapitalistlerin kendileri de memnun değiller. Emekçilere hayatı ve cumhuriyeti zindan etme pahasına kendilerini “yok”tan varedip bugünlere getiren kendi devlet ve siyaset düzenlerini “yenilemek” isteği en başta onlardan geliyor.

Kapitalizm için en büyük yıkım yerinde saymaktır. Sözgelimi, çalışanların yaşam düzeylerini korudukları bir denge, gelir dağılımının emek aleyhine ve sermaye lehine gelişmesindeki istikrarın, yani bir yanda zenginlik, öbür yanda sefalet biriktiren temel kapitalist yasanın aksaması gibi arızalar, sermaye düzenleri için tahammül edilebilir değildir.

Burjuvanın sermaye biriktirmesinin durmaksızın ve belli bir katsayının altına düşmeksizin yürümesi ve genişleyerek sürmesi kapitalizmin bekası için şarttır. Önce bu olacak ki, demokrasi, hukuk, özgürlük ve benzeri “teferrut” da onları talep edenlerin gücü ölçüsünde olabilsin. Ama aslolan (birikim) olamadığı, Türkiye kapitalizmi bu olmazsa olmaz şartı yerine getiremediği içindir ki, demokrasi, hukuk, özgürlük, vb. kapitalizm için “tereferruat”, emekçi halk yığınları için hayat-memat konusu birer çatışma alanı haline geliyor. Sonuçta sermaye düzeni ikna kapasitesini hepten yitireceği, “havuç” bulamadığı için “sopa”ya sığınacağı kırılma noktasına doğru hızla ilerliyor.

“Gal Horozu” böyle dönemlerde ötmeye başlar. Toplumun başı üstünde kara bulutlar böyle durumlarda do-laşmaya başlar. Bu durum kaçınılmaz olarak siyaseti de belirler. Siyaset böyle durumlarda cebir olmaktan çıkar, inceliğini yitirir, “kelle hesabı”na dönüşür. Türkiye’de dönüşmektedir, dünyada dönüşmektedir. Dünyada Usame Bin Ladin’in, Türkiye’de Öcalan’ın kellesinden başka konuşulan ne kalmıştır?

Siyasetteki bu kabalaşma demokrasiyle ilgili tarihsel tartışmayı, tüm dökümanlarıyla birlikte gündeme taşır. Üstü yutturmacayla örtülmüş her şeyin “özü” burda açığa çıkar. Kapitalistler ve onların siyasi düzeni demokrasi alanından hızla kaçmaya başlar. Demokrasi denilen şey emekçilerin, aydınların, solun üstüne kalır. Dünya, ona egemen kapitalist güç (emperyalizm) tarafından, bütün ülkeleri içine katarak hızla bu noktaya itilmektedir. Tür-

kiye şimdi böyle bir durumda olduğu için herkes ayakta kalma savaşı içinde, patlayacağı açıkça belli kavgada nerde olursa kârlı çıkabileceğinin hesabı peşindedir.

Bu durumdaki bir ülke –ve her ülke– kapitalizmi merkez kapitalist güçler için operasyon alanıdır. Kadavra gibidir. Kesilip biçilmesinin, yeniden şekil verilmesinin tam zamanıdır. Türkiye kapitalizmi, tam zamanı olduğu için, dünya kapitalizmini yönetenlerce kesilip biçilmektedir. Ama sanılmaktadır ki, uluslararası sermayenin tırpanı toplumun sadece siyasal üst yapısını (Anayasasını, yasalarını, yönetim geleneklerini, hasılı ulusdevletini) kesip biçmektedir. Öyle değil. Türkiye, içindeki insanlarla birlikte kesilip biçilmektedir. Bazılarına “yenileşmek” diye görünen, işte bu, gerçek yüzü yıkım olan “yenilik”tir!

Yıkım herkesi boşluğa itiyor. Refleks gösterebilen hala sadece sermaye sınıfı. Sermaye sınıfı canını kurtarmak için elindeki kaç para ederse o kadar bir umutla emperyalist sermayeyi yardıma, ortaklığa çağırıyor. “Yetmiş yılda benden bu kadar, herkes başının çaresine baksın!” diyor, yetmiş yılın 35 yılını işgal etmiş olan S. Demirel’in –atına “atım” der gibi Fransa’nın insanlarına “halkım” diyen haşmetli kralın ağzıyla– “benim halkım” dediği insanlara.

Halk ne yapsın? Çare hala siyasette görüldüğü için sağa bakıyor, bela ordan geldi. Sola bakıyor, cılız.

Sola bakmışken, artık, “gerçek sol”un bulunduğu yere bakmak lazım.

Sağdan ve ortadan bakınca Türkiye’de gerçek (Marksist) sol yok görünüyor. Peki soldan bakınca görünen bir şey var mı?

Var. ÖDP, SİP (TKP), EMEP gibi toplumsal –ve elbette sınıfsal– etkinliği bulunmayan küçük sol partiler var. Şurda burda birikmemiş, dağılmış kalmış, sivil toplumda mevzilenmiş bir sol var. Sola çok yakın bir kulvarda ama cılız bir çevreci hareket ve bir de özgürleşme peşinde kör topal devinen bir kadın hareketi var. Üniversiteler boş. Kırsal alan boş. Varoşlar boş. Sendikal zemin hiç ölçüsünde boş.

Gerçek sola dair bu fotoğrafın içinde umut verir gibi olan bir ÖDP vardı Türkiye’nin bu alandaki sol birikimini temsilen; bu solun sürdürdüğü iddiayı ayağa kaldırmak üzere yola çıkmıştı. Ancak gerçekle yüz yüze gelme ve kendini buna göre şekillendirme zarureti

GERÇEK SOLUN
BULUNDUĞU YERE
BAKALIM

hasıl olunca o da pes etti. İlerlemek için geçmişten kopmak gibi bir saplantı geliştirdi. Geçmişten koptukça, kendini vareden enerjiden de koptuğunu farketmedi. Kusuru, geçmişi reddetmekle geçmişi eleştirip kendini geliştirmek arasındaki "ince" farkı gözden kaçırmasıydı. Reddettiğiniz şeyin eleştirisini yapamazsınız. ÖDP bunu yapamadığı için yürüyemedi, geriye düştü, üstlendiği mirasın parçalarından birine dönüştü.

Şimdi solun aklına (teorilerine), gücüne (örgütlülüğüne), görevine (programına) bir bütün olarak yeniden bakmak gereken bir noktaya gelindi.

Sol, elindeki teorik araçlarla dünyayı kavramakta ve açıklamakta güçlük çekmiyor. Dünyada ve Türkiye'de ne olup bittiğinin pekala farkında. Gördüğünü söylüyor da. Söylediklerinde yalan yok, abartma yok. Kapitalizmin kıyamet kadar zengin ideolojik aygıt ve araçlarla bile gözlerden saklamayı başaramadığı hayat gerçeğini sol mu saklayacak? Saklayamaz. Saklamaz. İşi değil.

Her şey gerçeklik olarak ortada iken ne yapılması lazım geldiği de açık oluyor. Sol bunu da görüyor ve söylüyor. Bu gerçeği değiştirmek, değiştirmek için mücadele etmek, kapitalist sömürden bir an önce kurtulmak gerekir. Solun burda da bir eksiği ve kendi içinde ihtilafı yok.

Solun sönük kaldığı nokta, yapılacak olanı yapmaktır. Tamam, sömürden kurtulalım ama nasıl? Gücümüzü artıralım, ama kimlerle? Teşhiste yetersiz kaldığımız yeni olguları öğrenelim, öğrenelim ama kimden? Ne zaman? Nasıl?

ÇOK SIK Şunun aksini hiç kimseye kabul ettire-
SORULAN mezsınız: Sömürden kurtulma mücade-
SORU lesi "Parti" ile verilir. Sosyalistler parti-

siz mücadeleyi de bilirler; fakat zorunlu hallerde razı oldukları bu durumu aşmadan başarıyı hayal bile etmenin saçmalığını ezberlemişlerdir. Tarihçe onaylanmış bu muhkem kaziyeyi bir ucundan tartışmak veya çekiştirmek abesle iştigaldir. Parti olmadan olmaz ama solun tarihsel iddiasını siyaset sahnesinde sürdürmeye muktedir bir partisi yok.

Parti, evet, ama nasıl bir parti? Bu soru bir önceki paragraftaki tartışılmaz kaideyi tartışmak maksadıyla sorulmuyorsa, şu nedenle sorulabilir: Sınıf partisi mi? Yoksa başka -örneğin kitle partisi gibi- bir parti mi?

Sol bu soruyu kendine tuhaf ve anlaşılmasız nedenlerle, çok sık sorar oldu. Oysa gerçeğin farkındadır. Sola, şu siyasi partilerin hangisi hangi sınıf veya zümrenin partisidir diye sorsanız yaklaşık doğru cevabı alırsınız. Sol, partilerin hepsinin sınıf tıynetini bilir ve söyler. Evet, bazı durumlarda bazı partiler "ulus" ve benzeri "sınıf üstü" ortak bir iradeyi temsil eden hüviyetlerle ortaya çıkmışlardır. Mustafa Kemal'in CHP'si, Nehru'nun Kongre Partisi, hatta salt formel benzerliğiyle HADEP bu örneklerden sayılabilir. Ama bu "sınıf üstü" hüviyet orda o an, sınıflardan birinin temel problemi açısından çözümleyici olabildiği için vardır. Problem çözülür çözülmez bu tür partiler gerçek sınıf hüviyetlerine bürünürler.

Sınıf Partisi olmayan parti kavramı sol literatürde yoktur, çünkü bu bilimsel gerçek siyasi kültüre soldan yapılmış bir katkıdır. Tıpkı sınıf devleti olmayan devlet, sınıf demokrasisi olmayan demokrasi olamayacağı gibi.

Sınıf partisinden kaçış solda "sınıftan kaçış" nedeniyedir. Kaçması düşünce ve ideoloji planında gerçekleşmektedir. Soldaki hemen tüm düşünceler, "her şey ve herkes yenileşti, bizim de yenileşmemiz lazım" diye bir sancı içindedir. Buradan hızla uzaklaşmak gerekir. Sol düşüncenin elbette kendi üretkenliği açısından bir iç sancı içinde olması faydalıdır ama bunu ele alış tarzı da bir o kadar önemlidir. Sınıfla ve bu kavramın çağın gerçekleri bağlamında genişletilmiş yorumuyla hemhal olunmadıkça işin içinden çıkılamaz. Böyle bakıldığında Türkiye'de solun, belli bazı dönemlerdeki yükselişleri hariç, sınıfla ve sınıfın kendiliğinden hareketiyle yeterince hemhal olmadığı, olsaydı bu halde olmayacağı görülür. Şimdi bir de "güvensizlik" çıktı. Solda işçi sınıfına güvenmemek, inanmamak gibi bir eğilim özellikle 90'lı yılları takiben gelişti. Sosyalistler de yer yer bu eğiliminin içine girdiler.

Sınıftan kaçacaksan kaç, tamam da, sol önce bilimsel olur. Solun bilimselliği, gerçekçiliğinden başka ne olabilir ki? Sınıf partisi mi, kitle partisi mi diye sormaz. Çünkü soru yanlıştır. Örneğin, iç yapısı "demokratik" olsun diye "kitle partisi" râğbette. İlgi yoktur, hatta tam tersidir. Kitle partileri, belirleyici dar bir çekirdek (merkez) kadro etrafında yığılmış gevşek kitle ilişkilerinin varlığına dayalıdır. Burjuva sınıf bu tür partilere prim verir. Mesele biçimle ilgilidir. Kitle partilerinin sınıf partisi olmadığını söyleyenlere işi bilenler gülerler. Sınıf partilerinin sosyalizmin kitleselleşmesini engellediğini düşünmek ise saçmalaktır.

İşin özüne gelebiliriz artık. Sosyalist mücadele "sınıf partisi"nin işidir. Ama dayandığı sınıf "işçi sınıfı" olma-

sın deniyor. Kim olsun? Kapitalizme karşı geniş bir toplumsal muhalefet cephesi var. Hızla yoksullaşan köylüler, kentlerin varoşlarında yaşayan işsizler ve yoksullar, durumu sarsılan orta sınıflar, esnaf ve zanaatkarlar, memurlar, öğrenciler, kadınlar, çevreciler, aydınlar, pasifistler, barışçılar... Bunlar olsun!

Olsun. Olmasın diyen yok. Kapitalizm bu sayılan sınıfları, zümreleri ve hareketleri işçi sınıfını kendisine ikna ettiğinden daha fazla ikna etmiş değildir. Kapitalizmin muhalifleri, kapitalizm geliştikçe çoğalmaktadır. Kapitalizmin doğası nedeniyle bu süreç hep böyle işledi, bundan sonra da böyle işleyecektir. Ancak kapitalizmin muhaliflerinin kimler olduğunu tesbit etmek bir şeydir, kapitalizme alternatif bir toplumu, sosyalizmi kuracak sınıfın tesbiti başka bir şeydir.

TOPLUMSAL MUHALEFET VE SINIF SİYASETİ Kapitalizme muhalif olan sınıf ve katmanlar içinde, hareketini siyasi parti olarak da örgütleyen, işçi sınıfından başka sınıf, zümre ve katmanlar da vardır. Yoksul köylü hareketleri bunların başında gelir. Çevreci hareketlerin de bilhassa gelişmiş kapitalist ülkelerde önemli bir siyasal güç olarak ortaya çıktıkları sır değildir. Bu iki siyaset kategorisi ve bunları yaratan sınıf ve katmanlarla işçi sınıfı siyasal hareketinin ilişkileri ayrıca ele alınıp derinleştirilmesi gereken önemli bir konudur. Ne ki kapitalizme muhalif diğer toplumsal hareketler "sentetik" hareketlerdir; bunlardan birini veya toplamını esas alıp işçi sınıfının siyasal hareketi yerine ikame etmek sadece fantazidir. Bu hareketlerin talepleri olsa olsa burjuva demokratik çerçeveyi genişletir ve bu arada işçi sınıfı siyasal hareketinin programını zenginleştirir. Sentetik nitelikteki toplumsal hareketlerin en radikal talepleri bile kapitalizme karşı "bağımsız" bir seçenek sunmadığı için demokratik muhalefet anlamında da belirleyici olamaz. Bu talepler ancak işçi sınıfının kapitalizme karşı mücadele konsepti içine girdikleri zaman "bağımsız" bir hüviyet edinirler. Alman Yeşiller Partisi'nin geçmişi, hali, geleceği bunun tipik örneğidir.

Bu tür "bağımsız" hareketlerin talepleri kapitalizm tarafından ya çözümler, ya da çözülemezler. Bu nedenle bu hareketlere dayalı siyasetin kapitalizmi aşan, dolayısıyla ileri sürdüğü talepler açısından çözümleyici olabilen bir konspetleri yoktur. Ancak bu taleplerin işçi sınıfı siyasal hareketini ve programını genişleten, zenginleştiren, işçi sınıfı ile kader birliğine girebilen potansiyel dinamiği vardır ve bunu hayata geçirmek işçi sınıfı siyasal hareketinin görevidir.

Bu söylenenler, kapitalizme karşı mücadeleyi "toplumsal muhalefet" denilen bir zemin üzerine temellendirme çabasının yanlışlığını göstermez. İşçi sınıfının kendini sermaye sınıfından ve kapitalist devletten, hem siyasi, hem ideolojik ve hem de örgütsel açıdan bağımsızlaştırmış bir siyasi partisi olmaksızın "toplumsal muhalefet" denilen şeyi sosyalizm için mücadeleye dönüştürmek im-

kansızdır. Buna işaret eder.

Sosyalizm mücadelesinin olmazsa olmazı olan sosyalist partiyi bugünkü Türkiye koşullarında oluşturmak kolay mıdır? Kolay olmadığı açıktır. Seçmeyle ya da yakıştırma ile böyle bir parti oluşamaz. Böyle bir parti yapılacak işlerle —yalnız onlarla da değil, yapılmış olan ve yapılmakta olan işlerle de— oluşur. Önce sol düşüncede bu yönde bir netlik oluşması için gayret göstermek gerekir.

Sosyalist bir işçi sınıfı partisi denilince kafalar otomatik olarak klasik Marksist partiler yönünde çalışmaktadır. Bu çıkış nok-

tasından böyle bir partiye gidilemez. Sosyalist bir sınıf partisine, gerçeğin çözülmesi ile gidilir. Dünya gerçeğini ve Türkiye gerçeğini "doğru" çözümlemek, böyle bir partinin oluşmasını kolaylaştırır.

Herkese kendi herhangi bir çözümlemesi "doğru" görünürken gerçeğin "doğru" olarak çözülmesi nedir?

Gerçeklik, iyi tarif edilmiş "sınıf çıkarları" yönünden çözümlenebilir ve bu "doğru" olur. Burjuva sınıf dünya ve Türkiye gerçeğini kendi sınıf çıkarı yönünden "doğru" yorumlamaya ve kendi "sınıf doğrusu"nu bulmaya çalışmaktadır. Demek ki gerçekliği "doğru" çözümlemek sınıfsallıkla ilgili bir şeydir. Sol, gerçekliği, sınıfın özgürleşmesi esası üzerinden topyekün toplumsal özgürleşmeye götüreceği tarihsel mekanizmanın (bir çeşit, hep öyle olageldiği için yasallığın) işleyişini açısından arayıp bulmak ister.

Kendi başına gerçeklik gerçektir ama aynı zamanda da hiç bir şeydir. Böyle bakılmazsa dünyanın bugünkü gerçekliğinden eşitlik ve özgürlük adına hiç bir umut çıkarılamaz. Hatta karamsarlık bile çıkarılabilir. Gördüğümüz, kapitalizmin gerçekliğidir. Buna bakıp bunu görmekle sol kendi çıkar tanımını asla değiştiremez. Bu bakımdan, sınıfsız ve sınıf bilinçsiz bakılınca gerçekliğin görülmesinde ve kavranmasında sol ile burjuva sınıfın gördükleri çoğu zaman örtüşür. Ancak biraz üstüne gidince, bu "ortak gerçekliğimiz" gibi görünen şeyin "sınıfsal çıkar"lar tarafından paramparça edilmekte olduğu aşikardır.

Bu nedenle, solun kendine özgü yolunu oluşturan fark, gerçeklikle kurulan ilişkide ortaya çıkar. Burjuva sınıf gerçeğin içindeki hareketi kendi sınıf çıkarına göre yönlendirmek ister. Süreçlerde "özgür emek" in ortaya çıkışını kendi çıkarına yontarak belirlemek ister. Sol ise bu hareketin, emekçilerin sınıf olarak özgürleşmesi doğrultusunda ilerlemesini ister, çünkü sadece bunun için vardır. Çıkar çatışması bu noktada kendini gösterir.

Burjuva sınıfın çıkarlarıyla emekçi sınıfın çıkarları hiç bir koşulda aynı yönde gelişmez. Bu nesnel olarak böyledir. Solun varlık nedenlerinden biri de budur. Böyle olduğunun bilincidir sol. Burjuva sınıfın bütün hüneri gerçeğin bu özünü saklamakta kendini gösterir. Ortak çıkar, toplumsal çıkar, genel çıkar gibi, ancak gerçeklikle bağı koptuğu zaman oluşup sadece muhayyalede "anlam" kazanabilen bu soyutlamalarla burjuva sınıf hegemonyası tesis edilebilmektedir. Bu olamazsa zora başvurulmaktadır. Burjuva sınıfın bu tarzı bugün kendini dün-

ya çapında da çırılçıplak göstermektedir. Hepimiz aynı toplumun üyeleriyiz, o halde toplumun yararı neyi gerektiyorsa onu... Hepimiz aynı dünyanın içindeyiz, aynı kayıktayız, o halde insanlığın çıkarı neyi gerektiriyorsa öyle... Hepimiz ekonomik güçlükler içindeyiz, şimdi adil (eşit) paylaşım talebi yıkıcı olur. Hepimiz insanız, farklılıklarımızı fazla kurcalamayalım... Dimyata gidelim derken...

Bu kulvar, bu kulvara giren solu sol olmaktan çıkarmış, öyle "sol" düşünceyi emekçiler nezdinde ikna edici olmaktan uzaklaştırmıştır. Demek ki solun önce kendisine eylem içinde bir tarihsel zemin tarif etmesi gerekmektedir. Her şeyin değişmekte olduğunun söylendiği bu dönemde değişmeden kalan şey, işte bu tarihsel zemindir.

Solun henüz ortaklaşmamış bir iç dili vardır ve bu dil hala işlevli olarak canlıdır. Bir yandan bu dilin kendi işlevini gerçekleştirme ve birleşik bir sosyalist hareketin yükseltilmesi için çaba göstermek, ama öbür yandan aynı sürecin öteki yüzü olarak topluma dönük bir "dış dil" in gelişmesi için de emek harcamak gerekir. Bu süreç salt siyasal alanla ilgili bir süreç değildir, Türkiye solunun yeniden yapılanması ile ilgili bir süreçtir.

SOSYALİZM İÇİN MÜCADELENİN İKİ AYRI YOLU YOKTUR

Solun "İç dil"inin hakim olduğu platformda birleşik bir sosyalist siyasi hareketin yaratılmasını engelleyen dikenli teller var mıdır? Varolduğu görülmektedir de, bunların mahiyeti üzerinde durulmamaktadır. Bu nedenle de her biri spekülasyon birer tartışmanın konusudur. Bu dikenli tellerin hemen tamamı, birer "tez" niteliğindedir ve hepsi de Rus sosyalizminin -reel olan sosyalizmin- sonuçları üzerinden kurulmuş tezlerdir. Sol, kendi içinde bu tezlerle boğuşmaktan yorulmaktadır. Bu tezlerden bir kaçını burada ele alalım.

Bu tezlerden, teori alanında açılıp saçılmaya, ipin ucunu yitirmeye en müsait olanı, "iktidar" olgusu ile sosyalist siyasi hareketin ilişkisi üzerine olanıdır. Tez, "Hükümet veya iktidar olmakla sosyalizm kurulmaz," demektir. Yeni gibi görünse de yeni bir tez değildir. Sosyal demokrasinin (2. Enternasyonalcilerin) hem tezi, hem de hayat hikayesidir. Eğer sosyalist hareket dediğiniz şey "toplumsal hareket" değil de, "siyasi" bir "sınıf hareketi" ise elbette politik üstünlüğü ele geçirmeye dönük bir harekettir, başka ne olabilir ki? Politik üstünlüğün tecellisi hükümettir, iktidardır, başka nedir ki? Böyledir ama tecellinin "biçimi" değişebilir. Tarihte bu tecelli ezber bozan devlet biçimleri şeklinde de olabilmektedir (Komün, Sovyet, vb.). Emekçi sınıfların taleplerinin politik üstünlüğünün "biçimi"ni tartışmak abestir, ama bu taleplerin politik üstünlük tesis edip etmemesi gerektiğini tartışmak da abestir.

Fakat elbette hükümet ya da iktidar olmak başkadır, sosyalizmin gerçekleşme yoluna girmesi başkadır. Toplumun sözü olan bütün kuvvetlerinin sahneye çıkacağı, son sözlerin söyleneceği günlerin her tür gelişmeye açık yapısını bugünden çözmeye ve bugünü bu çözümlenmeye göre kurmaya imkan olmadığı için gerek de yoktur, hatta bunda ısrar, bugün bir şey yapmaya istekli olmamakla eşdeğerdir.

Emekçi sınıf taleplerinin politik üstünlüğü ele geçirmesinin biri siyasetten (iktidardan), öbürü toplum hayatından (hegemonyadan) geçen iki ayrı yolu vardır; bunlardan biri tercih edilmişse öteki dışlanmıştır, zamanla olarak bunlardan biri "aceleci", öbürü "ertelemeci"dir gibi bir tartışma, tarihin belli bir döneminde, dönemin koşulları tarafından kısırlanmış bir tartışmadır. Tartışmanın tarihsel dayanakları vardır. Toplumda, topluma hala istikbal vaadeden kapitalizmden daha baskın sosyalizm güçleri var mıdır, eğer yoksa ne yapılacaktır tartışmasıdır bu. 20. Yüzyıldaki dünya pratiği bu tartışmanın üzerinden geçmiştir. Şimdiki dünya gerçekliği böyle bir tartışmayı ve solun bu tartışma üzerinden bölünmesini gerektirmiştir. İster sivil toplumda, ister siyaset alanında, kapitalizmin üzerine giden bir sosyalist hareket her iki durumda da kapitalist iktidarın üstüne gitmektedir. Siz, sosyalizm için mücadelenin mecazi anlamda iki ayrı yolu varmış gibi görseniz bile kapitalizm sizi böyle görmez. Değiştirmeye çalıştığınız toplum gerçekliği bir bütündür.

Solun teorik dünyasını bölen bir başka tez "meşruiyet"le ilgilidir. Solu çok yakından ilgilendiren ve onu yer yer yanlış düşüren bir kavramdır bu. Unutmamak gerekir, kavram burjuva (sınıfsal) bir kavramdır, fakat belli bir tarihsel platform için (sosyalist dünyanın kuruluşuna kadarki dünya için) tümünden geçerli bir kavramdır. Sol bu kavrama "karşıt" kavramlar üretmeye kalkıştığında "yanlışlar" alanına geçmektedir. Sol için doğru olan, "burjuva meşruiyet" alanında burjuva sınıfın meşruiyetine karşı "kendi meşruiyeti"ni egemen kılmaktır. Çünkü sol düşünce ve eylemin meşruiyetinin temeli, burjuva sınıfın meşruiyetini kazandığı ve yitirdiği aynı tarihsel platformdur.

Sol kendi tarihsel durumunu ve işlevini böyle kavramadığı sürece burjuva sınıfın işini kolaylaştırmakta, ona "meşruiyet tartışması yapma" imkanı vermektedir. Bu halde burjuva sınıf tarihsel dayanakların tümünü ele geçirmekte, sol kendini bu dayanaklardan yoksun kılmaktadır. Burjuva sınıf böylece dünya çapında, kendi meşruiyet tanımını dilediği gibi genişletmekte veya daraltmakta, solun ütopyasını "soylu" fakat "hayal" kabul etmekte, ancak o hayalin güncel hayattaki her türlü tecellisini meşruiyet dışı ilan edebilmektedir. Oysa sınıf çatışması ve sonuçları denilen şey, tek bir tarih platformunda gerçekleşmektedir.

Bu durumda sol, burjuva meşruiyet alanına karşıt olan kendi meşruiyet alanındaki, Ekim Devrimi (*) de dahil tüm birikimini ve tarihsel iddiasını bu "tek alan" üzerinde yeniden ve bu kez dünya çapında kurmakla yükümlüdür. Buna başlanmıştır ve emekçi sınıf eylemi bu tek meşruiyet alanında devrimleşmektedir. Burjuva sınıfın dünya çapındaki hakimiyeti, solun dünya çapındaki meşruiyetine doğru gelişen mücadeleler içinde altedilecektir.

*Ekim Devrimi'nin bu tarih platformunu ikiye böldüğü, biri ötekini reddeden iki farklı meşruiyet alanı yarattığı, solun dünyadaki bütün renkleriyle bu ikinci meşruiyet alanına yerleştiği bilinmektedir. Bu ikinci meşruiyet alanı 1990'dan itibaren ortadan kalkmıştır. 70 yıl ayakta duran bu alandaki birikime, "Gel burjuva meşruiyet alanına gir!" çağrılarını da bu gelişmeyle birlikte yükselmiş ve solu etkilemiştir.

TKP adının dayanılmaz cazibesi

İ. Barut

Son TKP geçtiğimiz aylarda kuruldu. Kurulmasıyla birlikte de bir isim tartışması başladı. Neden "Türkiye Komünist Partisi" adı ya da illa "Türkiye Komünist Partisi"?

Sanırım önce Türkiye Komünist Partisi neyi simgelerdi ya da gerçekliği neydi onu konuşmak gerekecektir. Sonra da bir isim üzerinde hak iddia etmek için neler gerekecektir, onları tartışacağız.

Bu satırların yazarı için Türkiye Komünist Partisi bir dönemler bir şekilde ilişkilendiği, TBKP oluşumuyla birlikte bu ilişkilenenin son bulduğu, uluslararası işçi sınıfı hareketinin Türkiye'deki parçasını simgeler. Yani Marx'ın Manifesto'sundan bu yana işçi sınıfının sınıf savaşımındaki ana aracının bu topraklar üzerindeki adıdır.

Türkiye Komünist Partisi'nin uluslararası işçi sınıfı hareketinin bu topraklar üzerindeki iktidar mücadelesinin bir aracı olduğu bir varsayım tabii ki. Bu satırların sahibi bu varsayımın savunucularından biri. Ancak bu varsayımın herkes tarafından benimsenmediğini de biliyoruz. Ayrıca bu varsayımı savunmak ne Türkiye dahilinde aynı doğrultuda başka araçların olmadığını söylemek anlamına geliyor, ne de bu aracın tüm eylemiyle bu doğrultuda yeterli ve doğru bir perspektif ortaya koyduğu anlamına. Bu araç tarihsel süreç içerisinde doğrusuyla yanlışıyla belirli bir grup tarafından sahiplenilmiş ve yine aynı doğrultuda mücadele eden başka gruplar bu aracın dışında başka isimlerle başka araçlarda yer almışlardır.

İsimler farklı da olsa her yapı bu ülkenin sınıf partisi olma iddiasını taşımış ve bir şekilde diğerlerine eleştirel bir bakışla yaklaşmıştır. Bu eleştirinin sınırı hep değişik olmuştur. TKP ile uzlaşabilirlikten, onu karşı- devrim saflarında görmeye kadar gidebilmiştir. Mesela 1920'de kurulan TKP'nin sonraları Marksist olmaktan çıktığını iddia eden yapılar, adlarına Türkiye Komünist Partisi dedikten sonra Marksist Leninist eki getirme ihtiyacını da duymuşlardır.

NEDEN Birincisi, teorinin kendisi "komü- BU İSİM? nist" adıyla daha doğrudan bir ifa-

de buluyor kendisine. İkincisi, ismin başına "Türkiye" gelmesi yine teorinin bizatihi ifade ettiği temsiliyeti simgeliyor.

Yani sınıfın bir partisi olur ve o ülkedeki parti de o ülkenin adıyla anılır. (Bunun illa böyle olması gerekmediğini gösteren önemli örnekler yok değil, ama genellikle böyle.) Dolayısıyla Türkiye Komünist Partisi adını almak bu ülkedeki sınıf hareketinin temsilcisinin kendiniz olduğunu söylemek anlamına geliyor. Bu, propaganda için önemli bir avantaj sağlıyor. Komünistlere yakınlık duyan kişi ve çevrelerle iletişim kurmakta kolaylık sağlıyor. Komünistler bu konuda ne düşünüyor, ne diyor diye merak edenler için referans olmak kolaylaşıyor.

Madalyonun bir de öbür yüzü var: Türkiye'nin siyasi tarihiyle ilgili. Bu tarihte, TKP adının çağrıştırdıkları arasında bir sürü olumsuzluk da var. Bunların doğruluğunu ya da yanlışlığını tartışmak bu yazının kapsamı içerisinde değil ama, bu olumsuz çağrışımlar nedeniyle TKP adına mesafeli duranları ciddiye almamak olmaz. Kaldı ki, bu çağrışımların, "uluslararası işçi sınıfı hareketinin bu topraklar üzerindeki iktidar mücadelesinin bir aracı" olma iddiasına -80 sonrası yılların teorik, ideolojik, siyasal pratiği bağlamında- oldukça koyu bir gölge düşürdüğünü kendi adıma da belirtmeden geçemeyeceğim. Bu durumda, TKP adını az önce belirttiğim nedenlerin de katkısıyla üstlenmenin, bağcı olmayı üzüm yemeye yeğ tutmaya denk düşürdüğünü düşünmekten ve sınıf adına hangi davaya daha iyi hizmet edileceğini merak etmekten kendimi alamıyorum.

İSİM HAKKI KİMDEDİR?

Bu soru nerden çıktı demeyin, en fazla gürültü koparan yer burası. Bu isim hakkı bir tüzel ki-

Türkiye Komünist Partisi (bronz)

şilik olarak TBKP'ye ait olmakla birlikte, TBKP'nin kendini feshetmesiyle birlikte bu aidiyet de son bulmuştur. Bu süreç içerisinde "K. Birlik" imzalı bildiriye çıkartan grup, yani TBKP sürecinde TKP içerisindeki muhalif azınlık grubu, bu kimliğe sahip çıktıklarını ifade etmişlerdir. Tabii ki kimliğe sahip çıkma ile isim hakkına sahip olma aynı anlamı taşımıyor. O dönem ya da hiç bir dönem TKP içerisinde yer almayıp da o kimliğe sahip çıktığını söyleyen pek çok yapı var. Bunların bir kısmı da, pekala, ortada TKP ismini kullanan bir yapı olmasaydı bu ismi kullanmak isteyebilirlerdi. Bu iddiada olmalarına karşın, mevcut TKP'nin komünist iddiaya hizmet etmediğini düşündükleri için orda yer almamışlardı. Tıpkı K. Birlik imzasının sahipleri gibi. Tek fark, birileri bir süre içinde yer aldıktan sonra TKP'nin, ismindeki iddiadan uzak olduğunu söylemişlerdir. Yani eleştiri zamanları farklıdır aslında. Birilerine öncelik tanınacaksa, önce eleştirene daha çok öncelik tanınabilir.

TKP'nin feshiyle birlikte eski TKP'lilerden SBP, BSP, ÖDP sürecini yaşayanlar isim hakkının kendilerinde olduğunu iddia edebilirler. Ancak, zannımca, TKP'nin bağlı olmuş olduğu teorinin kendisi SBP ile uzlaşsa bile ve hatta kısmen de olsa BSP ile de uzlaşsa bile, ÖDP ile uzlaşmaz bir karşıtlık içerir. ÖDP kendi kuruluş bildireleri, programı, kongre kararları ve tüzükleriyle birlikte bir "ezber bozma", yani bir çeşit reddiye partisi olarak TKP'nin kesinkes reddidir. ÖDP içinde yer alıp -ya da almış olup- TKP üzerinde hak iddia etmek tuhaf bir çelişkidir. Bu yer alış TKP'nin tüm geçmişinin reddi anlamını taşımaktadır. Artık biz öyle değiliz demektir. O halde biz hala -ya da bundan böyle- öyleyiz diyenlere bunu diyemezsiniz deme hakkı, bana sorarsanız, ÖDP içerisinde yer alanlarda yoktur.

Nereden bakılacak olursa olsun, TKP'nin isim hakkı bugün için hiç kimsededir. Bir tarihsel dönem kapanmıştır. Doğrularıyla ve yanlışlarıyla kapanmıştır. Ve aslına bakarsanız, o tarihsel dönem kendini sonradan TBKP olarak da fesheden TKP'nin üzerine kapanmıştır. "Araç" pusulasını şaşırınca, likidasyon kaçınılmaz olmuştur. Dolayısıyla, ismin de içi boşalmıştır. Meseleyle ilgili pek çok spekülasyon yapılabilir. Hareketin merkezinde yer alanlar artık bu süreci bitirmek istemiştir denebilir bir yanılla: merkezdekiler iddialarından vazgeçtiler diye iddia sahiptir kalma durumunda değildi. Farklı yerlerde birileri bu iddiayı sürdürdüklerini ifade ettiler. Aslında kimse bir diğerine bu iddiayı sürdüremezsiniz de demedi. Demedi ama, ne zaman iş ismi de kullanma-

ya geldi, o noktada kıyamet koptu. Kıyamet koparmak, geçmişte yaşamak anlamına da geliyor hala. Oysa uzak geçmişin hayaletleriyle siyaset yapılamaz.

Bugün dünyada ve Türkiye'de yeni bir süreç vardır. Bu yeni süreçte tabii ki her şey yeni değildir. Tabii ki her şeyi silbaştan etmeye kalkmak da doğru değildir. Bu süreç yine tabii ki kesintisiz bir hayatın geçmişten bugüne taşıdığı her şey üzerine kuruludur. Bunlardan birinin Türkiye Komünist Partisi'nin adı olduğunu düşünün ve yeni süreci o adla örme idiasını taşımak isteyenler olabilir. Ben şahsen, vaktiyle TKP ile ilişkilenmiş biri olarak, bu adı ve bu iddiayı başkalarının taşımalarında kendi adıma bir kışkırtıcı duymamakla birlikte, duyabilecek kişilerin ruh hallerini de anlayabiliyorum. Aynı iddiayı şu anda, bu adı almış olanlar dışında taşıyor olanlar olabilir, ya da TKP hiç yasal olmadı biz onu öyle sürdürerek var etmeye çalışıyoruz diyenler de. Böyleleri öfkelenebilirler başkalarının "kendi" adlarına sahip çıkmasına. Ben burda öfkeye yer olmadığını düşünüyorum. TKP adı sahipleri tarafından terkedilmiştir. Hiç kimsenin tekelinde değildir. Kimse de, o günden bugüne, gerçek sahip biziz demenin hakkını vermiş değildir. Birileri gelir ve kullanır o adı. Sorun onu kimin, hangi hakla almış olduğunda değildir. Hayatın kendisi gösterecektir kimin hangi ismi hak edip etmediğini. Sorun bu ülkenin bir komünist partiye ihtiyacı olup olmadığı sorunudur. Böyle bir ihtiyaç varsa bu ihtiyacın nasıl karşılanacağını tartışmak gerekir. Bu ülkede sınıf mücadelesi deneyimini toparlayacak bir yapılanmayı yaratmak nasıl mümkün olacaktır ve kimler buraya güç verecektir? Herkes kendi adına bu soruların cevaplarını bulmak durumundadır. Evet, birileri de bu soruya, biz yapacağız diye yanıt veriyor, biz karşılayacağız bu ihtiyacı diyorlarsa, bence kızmaya ya da üzülmeye hiç gerek yok. Bu iddiadan dolayı sevinmek gerek ilk önce. Sonra yine sormak gerek, biz de benzer iddiayı taşıyorsak bir arada olmak için bir engel var mı diye.

Ne ki böyle bir engelin, bizatihi, TKP adının sahiplenilmesi olabileceğini de düşünmeden geçmemek gerekir. Bu, daha çok, bu adı sahiplenilenlerin kendi kendilerine yarattıkları bir sorundur. Zira onlar, yukarıda değindiğim ve bu yazının sınırları içinde ayrıntısına girmedığım nedenler dolayısıyla, o adın çağrıştırdığı olumsuzlukları da yüklenme durumundadırlar.

KESK Genel Kurulu'na doğru

Eğitim-Sen 2. No'lu Şube
Genel Kurulu'ndan izlenimler

Zübeyde Tüfekçi-Atay

Bir kongre daha, diğer kongrelere benzer bir biçimde gerçekleşti. Delegeler bir takımın taraftarları gibi geldiler, oylarını kullandılar; bunların çoğu konuşmaları dinlemedi. Önergeler oylanırken birbirlerine baktılar. Daha doğrusu ait oldukları ekibin önde gelenlerinin nasıl davrandığında odaklandılar. Bu arada trajikomik durumlar da sergilendi. Profesyonel sendikacılığa karşı bir önerge veriliyor ve oybirliği ile kabul ediliyor. Bu duruma bir delege isyan ederek, şöyle diyor: "Biliyorum, dinleyecek mecal kalmadı hiç kimsede. Bu iş pek ciddiye alınmıyor gibi görünüyor. Biraz önceki önerge, profesyonelliği reddeden bir önergeydi ve oybirliği ile kabul edildi. Ama bizim profesyonel yöneticilerimiz var. Böyle saçmalık olmaz. Ne olursunuz, en azından profesyonel yöneticilerimiz çıkıp, 'kardeşim, ben bu önergenin aleyhinde görüş bildiriyorum,' desin. Yaptığımız işe samimiyetle sahip çıkalım."

Bir başka delege şöyle konuşuyor: "Özelleştirme konusunda gelince, özelleştirmeden yana olan var mı burada? Yok, hepimiz özelleştirmeye karşıyız. Ama aynı zamanda katkı paylarını da veriyoruz ve topluyoruz. Bu, üyelerin sorumluluğu da değildir tek başına. Sendikamız bu konuda üzerine düşeni yapmamıştır. Bu bizim için bir ayıptır."

Mevcut sendika yöneticilerinin bir kısmı, "sahte sendika yasası"nın profesyonel yöneticilik yanını çok sevdiler. Bu olgunun üzerine atlayıp, sahiplendiler. Bahaneleri de hazır; çok iyi niyetli görünen savunuları da var. Zamana ihtiyaçları varmış, hem de zaten çalışanlardan daha fazla ücret almayacaklarmış, vb. Aralarında gerçekten samimi ve iyi niyetli olanları da bulunabilir, ama süreç onları da değiştirecektir. On bir yıllık fiili, meşru mücadele profesyonel sendikacılarla verilmedi. KESK'i, diğer sendikalardan ayıran ve güçlü kılan yanı budur.

Kamu çalışanlarının on bir yıllık fiili, meşru mücadelesi sahte sendika yasası ile baltalanmış oldu. Grevli-toplu sözleşmeli sendika hakkı elde etmek için tek yol grevdi. Ne yazık ki bir, iki günlük iş bırakmalarla, Kızılay Meydanında cop yemekle bu iş mümkün olmadı. Sendikalaşma süreci gelişip, konfederasyonu yarattı, ama bu nicel büyümeye niteliksel gelişme eşlik edemedi. Kamu çalışanları, sendika üyeleri, sınıf bilincine yeterince sahip olamadılar. Solun hastalığı, sendikalara da egemen oldu. Kongreler, sendikal politikaların tartışılacağı platformlar olmaktan çıktı. Grupların kendi yandaşlarını yönetime getirme çabalarının yoğunlaştığı birer arenaya dönüştü. Yönetimde bulunanlar görece bağımsız bir tavır izleyip, sendika yöneticisi gibi davranmaya kalktıklarında, "darbe" riski ile karşı karşıya kalmaktaydılar. Kamu emekçileri, muhalifi oldukları sistem içinde dönen oyunları, kendi örgütlerinde de yaşar hale geldiler.

ICFTU VE ETUC

KESK, Uluslararası Hür Sendika Konfederasyonu ve Avrupa Sendikaları Konfederasyonu olan ICFTU ve ETUC'un üyesidir. Bununla da övünür, ama üyelerin bu konfederas-

yonlar hakkında ne kadar bilgisi vardır? Bu konfederasyonların sınıf adına ne düşündüğünü, ne yaptığını biliyorlar mı? Bir delegenin bu konudaki sözleri dikkat çekiciydi: "Ulus ötesi sermayenin dünya ölçeğinde uygulamış olduğu, hem de işçi sınıfı örgütü olarak tanımlanagelen ICFTU ve ETUC'un proje uzmanlığında uygulanmaya başlanan bir proje emek-sermaye çelişkinin üstünü örtmeye dönük. Sermayenin artık sosyal bir taraf olarak nitelendirildiği bir proje hayata geçirilmeye çalışılıyor ve ne yazık ki özellikle fiili-meşru mücadele geleneğini ülkemizde yaratarak işçi sınıfı tarihinde özgün bir yer edinmiş olan KESK, bu projenin bir uzantısı haline gelmiş durumda. 'Kesk'in Sesi' dergisinin son sayısında, KESK'in, ETUC ile girmiş olduğu fon ilişkisinin savunusu yapılırken, sosyal taraf ve sosyal diyalog kavramlarının arkasında durulduğunu görüyoruz. Biz bu sözcükleri, ICFTU ve ETUC'un Dünya Sermaye Örgütleri ile yaptığı ortak çalışmalardan kaynaklanan kavramlar olduğunu tespit ediyoruz. KESK ciddi bir biçimde işçi sınıfının içinden kuşatılmasına dönük bir projenin uzantısı, zemini haline getirilmek isteniyor."

ANA DİLDE EĞİTİM

Eşitlik, özgürlük, halkların kardeşliği adına delegeleri selamlayarak konuşmasına başlayan bir delege de, uzantısı olduğu siyasi eğilimin görüşleriyle çelişir bir biçimde şöyle diyordu: "Bu ülkenin sorunlarının çözümü ne ABD ne de Avrupa Birliği politikalarında. Eğitim-Sen Sendikası tüzüğünde ana dilde eğitim hakkına yer verilmiştir. Kürt halkının yıllardır verdiği mücadelenin somut taleplerinden birisi de, kendi dillerini, geleneklerini, kültürlerini yaşamak ve geliştirmektir. Bugün bu talebin somutlaşan biçimi Kürtçe dil eğitimi alma talebidir. Eğitim-Sen'in bu konuyu tartışmaya açmak ve kendi üyelerini ikna etmek gibi acil bir görevi vardır."

ÇALIŞMA PROGRAMI

Yönetimin çalışma programının eleştirisinde ise, bir delegenin söyledikleri, yaşanan sorunları ortaya koyuyordu:

"Program, program değil, aktivitelerdir. Program olsaydı, işyerlerinde sınıf bilincini yükseltmeye yönelik çalışmalar yapılabilirdi."

"İşyerlerinde sendika üyelerine yapılan saldırılara karşı toplu bir karşı duruş örgütlenebilirdi."

"Üyelerimiz, Toplam Kalite Yönetimini, demokratik bir açılım olarak görerek, bu sürece destek vermeyebilirdi."

"Norm Kadro uygulamaları karşısında sesini çıkartabilirdi."

"Teknik öğretmenlerin, son iki yıl içinde, üç önemli hakkı elinden alındı; buna ciddi bir tepki gösterilmedi"

KESK Genel Kurulu, bu günlerde yapılacak. Bu genel kurul, KESK için bir dönüm noktası olacak: Ya "sahte sendika yasası"nın sınırları içinde kalınacak, ya da fiili-meşru sendikacılık çizgisini geliştirerek, sürdürecektir.

Euro'nun yükü yalnız çalışanların sırtına binecek

Aleka Paparigha* —

AB, uluslararası kapitalist pazarda ABD ve Japon sermayesiyle rekabette sermayenin ortak çıkarlarında birleşen bir yapı sergilemektedir. Euro bölgesi işçilerini sömürme, yoksul köylülerle kentlerdeki küçük esnafı mülksüzleştirme asıl yapıyıdırıcı unsurlar olarak gözüküyor

Yunanistan Komünist Partisi (YKP) başındanberi Euro'nun gerçekte kime yarayacağını, Avrupa Para Birliği'nin "yeni çağı"nda kaybedenin kim olacağını sordu. Böylelikle Yunanistan'ın katılımında, yanlış adlandırmayla, gözetildiği söylenen bu "ulusal" hedefin iç yüzünü gösterdi. Yaklaşımımızı, Yunanistan'ın Avrupa Birliği rotasında, hükümetin istediği uyum fedakarlıklarında, verimlilik ve rekabet gücünün geliştirilmesinde sergilenen sınıfsal tavır doğrulamıştır.

Bir kere, toplumsal düzeyde sınıf kutuplaşması derinleşmektedir. Çalışanlar zenginliğin üretildiği hızla durumlarının kötüye gittiğini görüyorlar. 2002 yılı bütçesinin girişinde 1994-2001 döneminde ücretlilerin net gelir artışının GSMH'nin %70'ini tuttuğu (Euro bölgesinde %26) belirtilmiş. İşte bütünleşmenin bakış açısı! Bu arada Yunanistan'da işçiler Avrupa ortalamasının 300 saat üstünde çalışıyor ve Avrupa'daki ücretin %65 kadarını alıyor.

Öbür uçta ise Yunanistan'daki tekeller kâr akışı ve sermaye birikimi boyutlarını geliştiriyor, bölgesel pazarlarda (ör. Balkanlarda) konumlanıyor. ICAP şirketinin bir araştırmasına göre endüstride net kâr marjı 2000 yılında 1990'a göre %400 arttı. Yunan bankalarının kârları da aynı durumda.

Ülkemizin Avrupa Para Birliği'ne katılımı ve AB'nin genişlemesi işçi düşmanı Birlik emperyalizmi ile Yunan oligarşisini güçlendirecek yeni adımlardır. Avrupa Birliği, hedefi kapitalist sistemi geliştirmek, güçler arası ilişkinin değişimini engellemek, halkın anti-emperyalist hareketine darbe vurmak ve nihayet Avrupa'da sosyalizm perspektifini ortadan kaldırmak olan ülkeler arası emperyalist bir kutuptur. Birlik personeli aynı zamanda ABD ile rekabetin üstesinden gelmeye ve Avrupa tekellerinin uluslararası pazardaki konumlarını sağlamlaştırmaya çalışmaktadır.

AB bu hedeflere yönelik stratejik bir çerçeve çizmiştir. Ortak para birimi ile daha kolaylaşan, sermaye, işgücü ve malların serbest dolaşımının sağlama bağlanmasından söz ediyoruz. Euro'nun dolaşımının bir "maliyeti" olacak ve bu yalnız çalışanların sırtına binecektir. Tüm anlaşmalara ve hükümet açıklamalarına karşın fiyatların arttığını gördük. Stratejik konularda ortak Avrupa politikası (ör. eğitim, istihdam, enerjiyle ilgili "Be-yaz İncil") bu çerçevede oluşmakta ve işgücü fiyatını

bastıran genel bir yeniden yapılanmayı hızlandırmaktadır. Hızlanan birleşmeler, özelleştirmeler, eğitim ve sağlık sisteminin tamamen ticarileşmesi ile, kapı kapı dolaşan, yarı uzman, ucuz, tasarrufla kendinden sigortalı ve mesai saati değişken bir proletaryanın yaygınlaşması baş başa gitmektedir.

AB, çalışanların ve halkın direnişini kırmak için en modern baskıcı şiddet mekanizmalarını (Schengen Anlaşması, anti-terör yasası, Avrupa Ordusu, vb.) dayatmaktadır. Şiddet pratiğini AB içinde, hatta dışında daha fazla dayatacak kurumları devreye sokmaya çalışmaktadır. AB bu arada devletlerin egemenliğini sınırlamaya yönelik müdahalelerinde, Yugoslavya'nın parçalanmasında olduğu gibi, NATO'yla birlikte başı çekmiştir.

Yunan hükümeti GSMH'nin Euro bölgesine göre yüksek artış oranıyla övünüyor. Hükümet tam bütünleşme için iyimserliğini özellikle bu olguya dayandırıyor. Halbuki kişi başına GSMH ve ihracatın GSMH'ya oranında Euro bölgesinde sonuncu olan Yunan ekonomisi, bir durgunluk döneminde uzun süre ciddi olarak sarsılacaktır. Dahası, AB'nin en güçlü ekonomileriyle uyumsuzluğu ölçüsünde Yunan ekonomisinin para politikasını uygulamada işe yarar bir esnekliği kalmayacaktır.

AB uluslararası kapitalist pazarda ABD ve Japon sermayesiyle rekabette sermayenin ortak çıkarlarında birleşen bir yapı sergilemektedir. Euro bölgesi işçilerini sömürme, yoksul köylülerle kentlerdeki küçük esnafı mülksüzleştirme asıl yapıyıdırıcı unsurlar olarak gözükmektedir.

Her ülkedeki emekçi ve halk hareketinin mücadelesi, tekelere karşı eylemlerde hükümet ve birlik tercihleriyle çelişme perspektifinde işbirliği ve koordinasyon, halka karşı saldırılara set çekebilir, hükümet tercihlerini geriletebilir.

YKP tek tek hareketlerin haklı taleplerini desteklerken, hükümet ve birlik politikalarına direniş, karşı saldırıyı yükseltme ile bu politikalara toptan muhalif bir halk cephesi oluşturma süreci içinde işçi sınıfıyla müttefiklerini iktidara getirecek siyasi çözümün ön koşullarını yaratma mücadelesi vermektedir.

Stratejik ekonomik sektörlerde temel üretim araçları toplumsallaşmadan halkın ve işçi sınıfının çıkarları gelişemez. Halk kaderini kendi eline almalı ve ekonomik yaşamı halkın refahını arttırma hedefiyle merkezi ve ulusal çapta planlamalıdır. (Uluslararası RedNet web sitesinden. 2 Ocak 2002.)

*Yunanistan Komünist Partisi (YKP)
Merkez Komitesi Genel Sekreteri

İsrail'de başka şeyler de oluyor

Orduda barış hareketi

“İşgalin bedelinin İsrail Savunma Kuvvetlerinin insani karakterini yitirmesi ve tüm İsrail toplumunun çürümesi olduğunu anlıyoruz.” –İsrail ordusunda bir bölüm yedeksubay ve askerlerin ortak açıklamasından.

İsrail ordusu gerici Siyonizmin yönlendirmesi ile Filistin halkına topyekûn vahşi bir saldırıya girişti. Saldırının ABD yönetimi ile birlikte düzenlendiği biliniyor. Bay Bush'un “barış temsilcisi” Zini yeni bir ateşkes girişimi için İsrail'e gitmek üzereyken ziyaretini tam zamanında “bir kaç gün” erteledi!

Ne ki bu arada bir başka ilginç durum, Şaron'un vahşice saldırgan tutumunda tırmanmanın, İsrail toplumunun kendi içinde mevcut demokratik/ilerici kırdanışların hızlandığı bir döneme rastlıyor olması.

İkinci İntifadanın başladığı Eylül 2000'den bu yana, özellikle Şaron'un Şubat 2001'de iktidara gelmesiyle tırmanan şiddet, çoğu Filistinli 1300 civarında insanın hayatına mal oldu. İsrail mülteci kamplarına saldırırken, Filistinliler işgal altındaki bölgelerdeki askeri hedeflere yöneldiler.

Ufukta bir çözüm gözükmezken, Suudi Arabistan'ın İsrail'in 1967 sınırlarına dönmesi karşılığında tüm Arap ülkelerinin onu tanıması önerisi malumu ilamdan öte bir yenilik getirmede. Bu durum İsrail içinde Şaron'un “uzlaşmaz” tavrına muhalefeti güçlendiriyor. Mart başındaki bir kamuoyu yoklamasına göre halkın %53'ü Şaron'u başarısız buluyor.

Şubat ortasında Tel Aviv'de her birine on beş bin kişinin katıldığı iki mitingde İsrail'in işgal altındaki Filistin topraklarından derhal çekilmesi istendi. Barış, kadın, öğrenci, Arap azınlık, redci asker örgütlerinin “İşgal hepimizi öldürüyor” sloganıyla düzenlediği 9 Şubat mitinginde Arafat'ın mesajı okundu ve tüm barış güçlerinin birliği vurgulandı. Redçi askerlerden yedek binbaşı Rosen-Tzwi, işgal altında her gün aşağılanan yoksul kitlelere karşı (Batı Şeria ve Gazze'deki Filistinlilerin %62'si günde 2 dolar olan yoksulluk sınırının altında yaşıyor) insanlık dışı emirlere uymanın vicdanlarını rahatsız ettiğini söyledi. Muhalefetteki Meretz Partisi başkanının da konuştuğu, “Barış, Şimdi!” hareketinin düzenlediği 15 Şubat mitinginde ise FKÖ Kudüs temsilcisi, barışın, Filistinli mültecilerin yurtlarına, Yahudi yerleşimcilerin de 1967 sınırları gerisine dönmesiyle sağlanacağını belirtti.

Aynı günlerde bin kadar yedek general, albay ve Şin Bet, Mossad gibi istihbarat örgütlerinden subayın oluşturduğu “Barış ve Güvenlik Konseyi” İsrail'in Filistinlilerle barış görüşmelerine başlamasını,

Gazze ve Batı Şeria'nın büyük bölümünden çekilmesini ve Filistin devletinin kurulmasını istedi. 400 kadar yedek asker desteklediği Yeş Gvul örgütüne de ilgi artıyor. Öte yandan aralarında 10 binbaşı, 26 yüzbaşı, 50 teğmen bulunan ve sayıları gün geçtikçe artan 300'den fazla yedeğin İsrail Savaş Bakanı Ben-Elizer'e hitaben basına ilettiği açık mektup büyük yankı buldu. Yedekler, erkeklerin üç yıl askerlik yaptığı ve ileri yaşlara kadar her yıl 30 gün silah altına çağrıldığı İsrail'de ordu için büyük önem taşıyor. 200 bin kişilik profesyonel orduyu destekleyen 400 bin yedek özellikle işgal bölgesinde yolları tutma, Yahudi yerleşimlerini koruma görevlerini üstleniyor.

YEDEK ASKERLER NE İSTİYOR?

Açık mektupta şunlar dile getiriliyor:

“İsrail devletine her yıl uzun haftalar hizmet eden biz subay ve askerler, hayatlarımız pahasına işgal altındaki bölgelerin her yerinde yedeklik görevi yaptık ve ülkemizin güvenliğiyle ilgisi olmayan emir ve komutlar aldık. Tüm bunların tek amacı Filistin halkını ilelebet denetim altında tutmaktır. Görüyoruz ki, işgalin kanlı bilançosu her iki tarafa da çıkıyor.

Bölgelerde bize nasıl emirler verildiğini farkedenden bizler, ülkemizde yetişirken edindiğimiz tüm değerleri yok ediyoruz.

İşgalin bedelinin İsrail Savunma Kuvvetlerinin (İSK) insani karakterini yitirmesi ve tüm İsrail toplumunun çürümesi olduğunu artık anlıyoruz.

Bölgelerin İsrail olmadığını ve tüm yerleşimlerin sonunda boşaltılacağını biliyoruz.

Bu yerleşimler için savaşı sürdürmeyeceğimizi buradan duyuruyoruz.

Bütün bir halka hükmetmek, onları kovmak, açlığa mahkum etmek ve aşağılamak için yapılan 1967 sınırları dışındaki çarpışmayı sürdürmeyeceğiz.

İsrail'in savunması için İSK'ye her türlü görevi yerine getireceğimizi duyuruyoruz.

İşgal ve baskı görevleri bu amaca hizmet etmiyor, biz bunun bir parçası olmayacağız.”

Askerler kendi web sitelerinde (www.seruv.org.il) tavırlarını soru ve yanıtlarla da açıklıyorlar:

Peki ordu ne yapsın? Her askere işgal altındaki bölgede görev yapmak isteyip istemediğini mi sorsun?

Ordu halkın diğer kesimlerinin duygularını dikkate

alıyor. Aşırı tutucu, bağnaz Yahudiler askere çağrılmıyor. Kayda değer müzisyen ya da atletler, tek çocuklar, İsrail'de ailesi olmayanlar, toplumun alt sosyoekonomik kesimlerinden gelenler, vb. için özel koşullar uygulanıyor. General Uzi Dayan bir keresinde İSK, "Bölgelerde hizmetin ahlaki yönlerini tartışmaya izin vermeliyiz," demişti. Bugün ahlaki kaygıları olan bir askerin sorunlarını çözecek bir yol yoktur. Tam tersi, vicdani redcilere aşağılama ve kinle davranılmakta, hapse girmekle sağlık subayının ruhsal danışmanlığına razı olma arasında tercih yapmaya zorlanmaktadır. Ordu ahlaki değerlerin, aynı fiziksel ya da psikolojik özür gibi, askerin eylemlerini kısıtladığını anlamalıdır. Neden değerlerimizden ödün verirken aynı zamanda hayatımızı riske atalım? Askeri ve siyasi liderlerimiz bize ne için savaştığımızı açıklamak zorundadır. Hedefimiz ne? Düşman kim? Gerçekten bir başka seçenek yok mu? Hükümet siyasi kararlardan kaçınarak bizi kaderimize terketmekte.

Savaştayız. Sizce savaş zamanı hizmeti reddetmek suç değil mi?

Ülke yaşam mücadelesi verdiğinde hepimiz katılmalıyız. Bugün ülkenin yaşaması için değil, bölgelerin fethini ve işgali sürdürmek için savaşıyoruz. Karşılıklı terör eylemlerinin kaçınılmaz olmadığına inanıyoruz. Bu durum değişebilir. Alınacak karar askeri değil, siyasi. İnsanları hizmete zorlayacak bir hava yaratmak için "savaş" durumu ilan etmek, sivil halkı boşaltmak için bir bölgeyi "yasak askeri saha" ya da bir işçi grevini kırmak için "olağanüstü hal" ilanına benzer. Meşru protestoyu susturmak için hükümetlerin ellerindeki gücü sinik bir şekilde kullanmalarıdır (gazeteci Ofer Şelah hükümetimize "askeri cunta" diyor). Yirminci Yüzyılda milyonlarca asker bugün gereksiz denilen savaşlara gitti. Biz karar verdik: Hayır! diyeceğiz.

İddiaların hep siyasi. Siyasi protesto meşrurdur, ancak ordu siyasetin dışında değil mi?

Bu soruya iki cevabım var. Öncelikle ordu uzun zamandır siyasetin içinde. Bugün eskisinden de fazla siyasetle uğraşıyor. O nedenle tarafsızmış gibi davranmanın bir anlamı yok. Genelkurmay Başkanının, istihbarat birimi başkanının bazı yorumlarına filan bir bakın. Yalan açıklamalarla güvenilirliği hakkında ciddi kuşku doğuran ordu sözcüsünün ise lafı bile edilmez. İkincisi, doğru, şimdiye kadar siyaset kokan sorular sordun. Ama benim bölgelerde hizmeti reddim öncelikle ahlaki nedenlere dayanıyor. Askerlerden, özellikle yedeklerden, ne tür işler beklendiğini biliyoruz. Mesele potansiyel teröristleri tutuklamak, Yeşil Hattın içindeki Yahudi yerleşimlerini topa tutan

mevzileri dağıtmak değil. Yabancı haberleri seyredip, kontrol noktalarından evine şokta dönen askerlerle konuşabilirsin. Bizi hayvana çeviriyorlar; aramızdaki en sadist unsurlara her türlü fırsatı veriyorlar. Bunun bir parçası olmaya razı değiliz. Yirminci Yüzyılın bilinen en vahşi çatışmalarında halk her zaman, barbarlığa bulaşmayanları, mazlumlara yardım edenleri gizli ya da açık övmüştür. "İyi asker"ın savunmasız sivillere zarar vermeyi reddettiği

az mı film çekildi? Şimdi sanırım hakikat anı geldi ve herbirimiz insan ırkının üyesi olup olmadığına karar verecek.

Hepsi iyi güzel de, tüm bunların olmaması için kontrol noktasında olmanız gerekmez mi. Yeşil Hattın içinde kalmanız ne işe yarayacak?

İyi bir öneri ama uygulaması yok. Vicdanlı bir askerin pek bir şey değiştiremeyeceğini anlamak için orada olmak lazım. Doğrudur, olaylara dayanarak şikayette bulunabilirim. Ama saf değilim. Şikayetlerime ne yaptıklarını biliyorum. Hiç bir şeyin arkasına saklanmak ya da ruhsal nedenlerle görevden kaçmak istemiyorum. Hayır, emirlere uymayı reddediyorum. Reddediyorum, çünkü reddimin ses getirmesini, başkalarını eyleme geçirmesini, temelden sarsıcı bir çığlığa dönüşmesini sağlamak istiyorum. Umudumuz Kabinedeki bazı bakanların bir mahalleyi yerle bir etmeyi ya da bir okulun yanına bomba atmaya tartışırken, verdikleri görevleri yerine getiren insanların emirlere itaatı yanı sıra başka değerlere de sahip olduğunu ve bu siyaseti sürdürmenin ordunun kamuoyu desteğini azaltacağını hatırlamalarıdır.

Filistinliler bizi yok etmek istiyor. Sokaklarda katlediyor ve kökümüzü kazıyacaklarını haykırıyorlar. Bunlarla barış olmaz. Savaşmaktan başka seçeneğimiz yok.

Ordunun tavrını eleştirmemizin asla öbür tarafın eylemlerini desteklediğimiz anlamına gelmediği bilinmeli. Onların işlediği suçların bizim aptallığımızı meşrulaştırmasına izin veremeyiz. Ben kendi ülkemin eyleminden sorumluyum ve ancak onu protesto edebilirim, karşı taraf suçlu olsun, olmasın. Ayrıca kimse Hamas'ın terör eylemleriyle İsrail gibi egemen bir devletin askeri eylemlerini karşılaştırmada aynı ahlaki ölçüleri kullanmamalı. İSK terörist bir örgüt değildir. İSK işgalcilere karşı savaşan bir yeraltı örgütü de değildir. İSK'nın işi misilleme yapmak yerine sonuca yönelik siyasi kararları uygulamaktır. Arafat'tan iç savaş riskine girmesini istiyoruz, ama ona dayanaçağı hiç bir siyasi mantık göstermiyoruz. Filistinlilerin tükenmeyen nefreti büyük ölçüde tam da eleştirdiğimiz politikalarından kaynaklanıyor.

Kendini bilmek gerekir

General, AB'ye karşı bir seçenek önermedi.
AB'ye komünistlerden başka kimsenin
karşı çıktığı yok

Üst düzey bir generalin Türkiye için "AB'ye seçenek" önerisi ortalığı karıştırdı. AB'cilerle AB karşıtı ulus-devletçiler kapıştılar. Herkes şaşkın.

Şunu dedi general: Türkiye, "elbetteki ABD'yi hesaba katan bir noktadan," Rusya-İran mihverinde yeni bir arayış içine girmelidir.

Tefsirin bini bir para. Gözünü açtığındanberi Batıcı ve Batılılaşmacı olan bugünün bir NATO ordusundan böyle bir söz nasıl çıkar?

Birileri (AB sevdalıları): "Eyvah, tam yakaladık, içine girdik derken yeniden uygarlığın dışında mı kalıyoruz?"

Diğerleri (ulus-devlet tutkunları): "Oh be, ulus-devlet elimizden gidiyordu, son anda kurtardık. Ordu ve millet, yani ordulaşmış millet, milli tarih şuurluna geri dönüyor."

AB'cilerle ulus-devletçileri "derin" analizlere, kampaşmaya ve belki de muhtemel bir restleşmeye doğru sürükleyen olayın içi nedir, dışı nedir?

AB ve ABD kapitalizminin farklı doğrultuları da olan dayatmaları Türkiye kapitalizmini yormaya başladı. Yoracaktır, yasası budur. Küçük kapitalistler büyüklerin tayin ettikleri alanda ve onların izin verdiği kadar vardırlar. Bu kadar basit.

Bu basitlik siyasi, ideolojik ve kültürel yapıda bin bir şekle bürünerek gerçekleşir. İşin üstyapısında gerçekleşenlere işin yalın temelini görmeden bakanlar, her şeyin arap saçına döndüğünü sanırlar. Türkiye'de şu sıra durum fazlasıyla böyle.

AB'ciler bu vesile ile Doğu'ya, İran'a saldırıyı yineleyip iman tazelediler. Nasıl olur da, laik ve demokratik model seçmiş Türkiye ile Ortaçağ şeriatçısı İran aynı kefedede tartılabilir mi?..?

Nesi varmış İran'ın?

Türk devleti İran'la aynı ipte az cambazlık yapmadı. Nice Kürt isyanını iki devlet birleşip birlikte bastırdılar. Musaddık, İran petrollerinden kendi halkının da ekmek yemesi için direnirken Türk devleti ve siyaseti işbirlikçi despot Rıza Pehlevi'nin yanındaydı. Erbakan önerince herkesin nevre dönüyor, oysa Türki-

ye-İran-İrak birlikte yıllarca CENTO içinde "ABD'yi gözetken bir noktadan" Sovyetlere set çekmek için bölgesel ekonomik güç oluşturmaya çalışmadılar mı? Generalin "ABD'yi gözetken açıdan" önerisi kime, niçin ters?

Hadi bunlar "şuur" ile ilgilidir diyelim; "şuursuzluk" komşu bir ülkeyi aşağılamak ölçüsüne varabilir mi? Üstelik düpedüz cehaletle karışık, körü körüne önyargılı aşağılama... Aşağıladıkları şey İran'ın toptan yaptığı, yaşadığı şey değil, simgesellikten öteye taşmayan şeyler. Sözgelimi, "gerici mollalar rejimi"inde "kadın" ve "kadın hakları".

Kırsal alanda yaşayan genç kızların eğitimi için pozitif ayrımcılık uygulayan bir ülke İran. Yıllardır, ciddi ve yaygın bir doğum kontrolü/aile planlaması yürüten şeriatçı bir ülke! Kadın yönetmenlerinin filmi bütün dünya sinemalarında oynamakta ve ödülleri kazanmakta olan bir ülke. Kadınlar olimpiyadı düzenleyen ilk ve tek ülke. Sokağı erkek için ne kadar siyasallaşmış ise kadını için de o kadar siyasallaşmış, parlamentosunda Türkiye'ninkinden daha çok sayıda kadın temsilci barındıran bir ülke. Başını örtüp, hatta çarşafa bürünüp yüksek tıp öğrenimi gören, mesleği cerrahlık ve kendisi siyasetin ta içinde parlamento üyesi olan kadınların ülkesi.

İran'la kimseyi korkutamazsınız. Kendinizi korkuttuğunuzla kalırsınız.

Ya "uygarlık" denilerek kastedilenler? "Biz uygarız, onlar değil." Buna ne denileceğini biz söylemeyelim, okur söylesin. Uygarlık yerleşme ile kaimse, işte size beş bin senedir durduğu yerde duran bir toplum. Uygarlık "devlet zamanı" ise, iki bini aşkın senedir bu devlet ile ayakta kalmış bir ülke. Batı'ya da Türkiye'nin verdiğinden fazlasını vermiş, Fars kültürünün lezzetini insanlığa tattırmış bir ülke. Halen üniversitelerinde Türkiye'dekinin bir kaç katı sayıda gerçek (intihal, yani başkalarından aşırma/çırpma olmayan) bilimsel makale yayınlanmakta olan bir ülke! Nerdeyse bütün okulları bilgisayar sistemleriyle donatılmış, her alanda teknolojik araştırma, geliştirmeye senden daha çok yatırım yapmakta olan bir ülke. Ayrıca, çanak antenli televizyonlar bütün dünyayı evlerin "haremi ismeti"ne taşıyor, sayıları hızla artıyor. Bir de, hep bildiğimiz, Hatemi olgusu var. Kısacası, "Molla rejimi" İran'da modern kapitalist gelişmenin tüm gereklerini yerine getirmekten geri kalmıyor. Buna mecbur olduğunun idraki içinde, ardındaki sınıfsal dinamiklerin gereği.

Peki, "İran!!!" diyerek neyi korumak istemektesiniz?

Her halde kastedilen, "demokrasi" hiç değildir. Siyasi İslamın giderek gevşeyen bir siyasi tekelinin hüküm sürdüğü bir ülke ile, yetmiş yıllık "aydınlanma"dan sonra şimdi, bugün, "Niçin besleyelim, hemen asalım!" ya da, "Önce bu adamı asalım da, sonra kim-

seyi asmayız!" tartışması yapan bir ülkeyi demokrasi açısından kıyaslamak, gözdeki mertek yüzünden dünyaya şaşı bakmaktan doğan bir garabettir. Vaktiyle topa tutulmuş olsa bile onun parlamenter geleneği de senden eski, üstelik. Farklı milliyetlerin birlikte yaşaması bakımından, onlara siyaset ve yönetim yapısında kimlik tahsis ederek senin ancak hayal edebildiğin bir yere çoktan gelmiş.

Sorun dini siyasete alet etmekteyse, Mollaların açıktan, övünerek yaptığını sen 70 yıldır yan cebine koyarak, örtülü yapmamakta mısın? Hal-ka din lazımdır safsatasıyla bunca yıldır bu ülkenin insanlarına Müslümanlığın şöyle bir biçiminin değil, böyle bir biçiminin yaraştığını söyleyip duran sen değil misin?

Mollalar rejiminin, komünistler için, ABD sevdalılarına da, ulus-devlet tutkunlarına da tercih edilir bir yanı yoktur. Sınıf sömürsünün dik alası burada ne kadar varsa, orada da o kadar var. Sorun, neyin ne olduğunu tesbit sorunudur. Böyle bir Türkiye'de başını örtmeye zorlanmayan kadının önündeki özgürleşme perspektifi, öyle bir İran'da örtünmeye zorlanan kadınınkinden daha ileri olmadığı sürece, İran'ın toplumsal gerçekliğini ve o zeminde gelişen süreçleri cehaletten ya da kasıtlı gözardı ederek İran gibi bir toplumu "Mollaların İran'ı" diye küçümsemeye, karalamaya, aşağılamaya kalkmak nedir, niyedir?

Tekelci sermaye siyasetini güçlendirmek için halkı İran'la korkuturken, biraz kendini bilmek gerekir.

Generalin AB'ye seçenек İran'ı ve Avrasya'yı göstermesinden, ulus-devlet kurtulacak diye sevince kapılanlara gelince.

İran da senin yapmak istediğini yapıyor; tecrit olmuş bir kapitalizmi emekçilerin sırtından ayakta tutmaya, geliştirmeye çalışıyor. Avrasya'nın neresine kaçsan kapitalizm var. Seçenек bu mu? "Ülke"ye seçenек arıyorsun, insana arasana!

Aslında general AB'ye karşı bir seçenек önermedi. Türkiye'nin durmakta olduğu pozisyonunda durmayı önerdi. "ABD'yi gözeterek bakalım", dedi. Öyle diyerek, ABD'ye yeri geldiğinde pekala meydan okuyabilen İran gibi bir ülkeye hangi mesafede durduğunu gösterdi. Bir Türk generalin ve temsil ettiği kadarıyla ordunun, ABD'yi gözetmeden herhangi bir yere bakması mümkün müdür ve ABD'yi gözeterek bakılan hangi yerde, bir takım denge nüanslarıyla eyleşmenin ötesinde kendine ait bir seçenekten söz edilebilir?

İşin özüne bakalım. AB'ye komünistlerden başka kimsenin karşı çıktığı yok. Emekçiler de suskun. Mızrağın ucu etlerine battığı oranda bu işte acaba ne gibi bir bit yeniği var diye soruluyorlar. Henüz onlar da hedefi tesbit edebilmiş değiller. Laf canbazlığı, işin özüne inmeyen tartışmalar kafa karıştırdığı için AB bağlamında doğacak gerçek saflaşma gecikiyor.

Gecikiyor ama gelecek.

Zarlar bugünden atılıyor...

Uygarlık bekçileri!

Lahey duruşmaları ilginç bir çatışmaya sahne oluyor. Miloseviç, uluslararası hukuksal dayanak ve meşru-iyetten yoksun "savaş suçu mahkemesi"nde kendisini suçlayanlara kök söktürüyor. O NATO yargıcılarıyla, NATO savcılar ve NATO tanıklarıyla uğraşırken, dünyada başka şeyler oluyor.

"Mahkeme"nin efendisi ABD dünyanın her bir bucağına askerlerini, savaş uçaklarını, uçak gemilerini yığıp yine savaş çıkarmaya hazırlanıyor.

ABD Başkan yardımcısı, Amerikan tekellerinin mutemed adamı Cheyney, yeni bir "Amerikan savaşı"nı tezgahlamak için Avrupa ve Ortadoğu'da sefere çıktı, Amerikan basınında da yazıldığı gibi, Basra Körfezinde kol gezen uçak gemilerine havadan —helikopterle— konarak askerlerine nutuklar çekti, onlara —ve o vesileyle bütün dünyaya— Amerika'nın "tarihsel misyonu"nu bir kez daha açıkladı: "Uygar dünyaya karşı nerede bir tehdit belirirse, karşılığını vereceğiz, hem de en sert bir biçimde..." (*International Herald Tribune*, 16-17 Mart, 2001.)

Bu söz, dünya halklarına yöneltilmiş tam bir "küresel" saldırı ilanidir. Öngörülen "karşılık", kapitalizmin 18.-19. yy. Avrupa sömürgeciliği ve 20. yy. emperyalizmiyle gerçekleştirdiği saldırıların bir tekrarı, uzantısı ve devamıdır. "Uygarlaştırma" misyonu ve "uygarlık bekçiliği" baştanberi kapitalist saldırganlığın temel demagogik bahanesi olagelmıştır. O "misyon"un dünya halklarına neye mal olduğu bir bir saymakla bitmez. Hep biliyoruz. Sömürgeciliğin ve emperyalizmin aynı zamanda sömürgecilerin ve emperyalistlerin kendi çalışan halklarına da hayatı zehir etmiş ve halen etmekte olduklarını da biliyoruz. (Geçerken belirtelim: Her türlü kimyasal, biyolojik, nükleer, vb. kitle imha silahını üreten, deneyen, depolayan ve uluslararası denetime açmayı kesinkes reddeden devlet, halen Irak'ın başında kıyametler koparan ABD'nin ta kendisi!)

Son on yıldır Yugoslavya'da olanlar, bu temel saldırı stratejisinin bir parçasıdır. Lahey iddianamesi de, Yugoslavya sorununu çarpıtıp gerçek tarihsel zemininden kaydırarak bir "Sırp zulmü"ne ve Sırp zulmünde "Miloseviç sorumluluğu"na indirgeme taktik kurnazlığının ürünüdür. Bu noktada ve tek kutuplu denilen Yeni Dünya Düzeni'nde ABD "imparatorluğu"nun gündeme getirdiği perspektifte, "E, peki, Miloseviç ve adamları böyle suçları işlediler mi, işlemediler mi, onlar n'olacak?" diyenler de var. Onları zorbalardan "adalet" beklemektir. Öyledir de, bunu böyle söylemek yetmez. O bekletinin ardında yatan anlayışlar, tercihler ve saikler, asıl, sorgulanmalı. Sırp zulmü ve bunda Miloseviç'in sorumluluğu ne olursa olsun, bunun hesabını sormak dünyayı kasıp kavuranlara düşmez. Miloseviç'in düzmece mahkemedeki duruşunun ve kavgasının gerçek, tarihsel anlamı buradadır. Her gün on, on beş Filistinlinin canını alan işgalci İsrail Başbakanı Şaron hakkında Lahey savcılar suç dosyası hazırlıyorlar mı?

Nazım'la gölgesi

Mecbur muyuz Nazım'ı sevebilmek ya da büyük şair olduğunda karar kılabilmek için illa Necip Fazıl'ı da sevmeye ya da ona da "Büyük şair!" demeye?

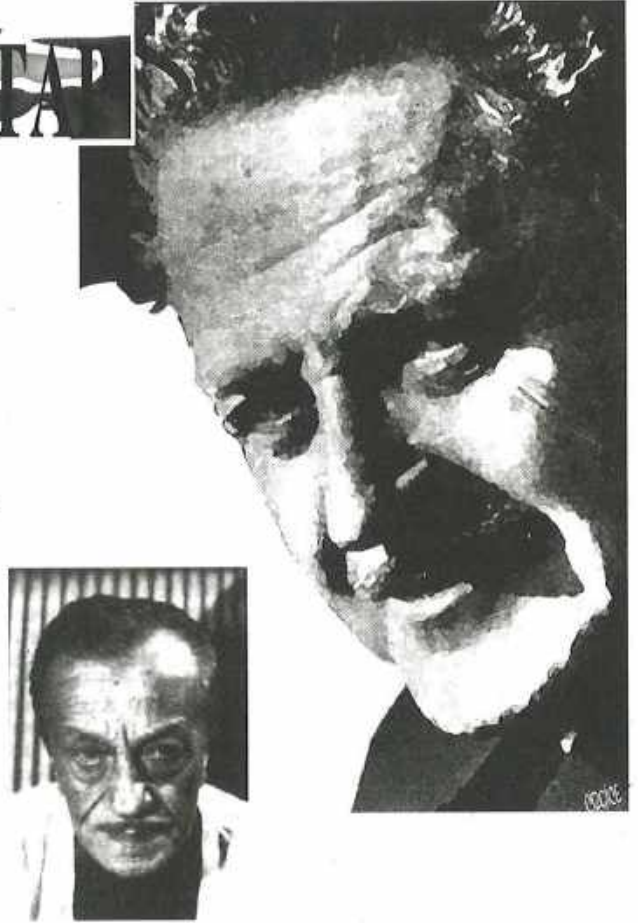
"Nerden çıktı şimdi bu?" demeyin. Yetmiş şu kadar yıldır hep böyle olmuştur. Nazım'ın şiirleri yasaklıken de o şiirin sesine vurulup onu takdire cesaret eden kimi sağcılar, o cesareti solcuların Necip Fazıl'a duydukları hayranlıktan almışlardır. Biri olmadan öbürü olamazmış gibi.

Nerde Nazım, orda Necip Fazıl... Nazım'ı sevenlerin boynunun borcu olmuştur adeta Necip Fazıl'ın "hakkı"nı vermek. Cumhuriyet dönemi solcu edebiyat duyarlığının onulmaz meşruiyet takıntısının tipik örneklerinden biridir bu. Bugünlere kadar geliyor. Necip Fazıl severler böyle bir borcun altına hiç girmediler.

Nazım'ın hakkı yeniyor bu alışverişte. Nazım büyük ama Necip Fazıl da aynı ayarda büyük şair demek ne demektir? Necip Fazıl'a selam çakmadan Nazım'a geçit yok demektir. Nazım'ı seven, anlayan, tutan ve baştacı eden solcular bu tuzağa düştüler. Nazım'ı sevmenin, şiirinin hakkını vermenin onca bahasına bir de bu eklendi.

Nazım olsa olsa Yahya Kemal ayarında bir şairle kıyaslanabilir. Necip Fazıl ise, sözgelimi, Dağlarca ya da Dranas'la... ve o kıyaslamadan Dağlarca da, Dranas da haydi haydi üstün çıkarlar. Necip Fazıl'da hece vezni, nakarattan menkul biteviye sesin dışına bir türlü taşamaz. Taşamaz, çünkü çalkantılı ruhuyla aklı "Bodleryen" imgelere takılı Necip Fazıl'da bunu başaracak şiir duyusu ve şair sabrı yoktur. Duyarlığı "şairane", şiiri esnaf işidir. Dranas, Selam'da, Kar'da, Fahriye Abla'da heceden has şiir çıkarmıştır; Necip Fazıl, en ünlü şiiri Kaldırım Taşları'nda, heceyi marazi muhayyalesinin içinde hapsoldüğü bir kuru kalıptan öteye götürememiştir.

Şiir onun umuru değildi çünkü. Kendini ifade biçimlerinden biriydi sadece. Şiirden "ideoloji"ye kaçmakta hiç tereddüt etmedi. O ideoloji, kendi

iç dünyasında yankılanan "mavera" referansı ile ona sığınak oldu. "Hidayete erip aydıktan" sonra yazdığı manzumelerin şiir sanılması ve sayılması da bundandır. (Onun umursamayıp hiç el atmadığı işi daha sonra İsmet Özel başardı.) O manzumeler mutantan parlak laflarla, mistisizmin evrensel klişeleriyle tıktır tıktır. Şiiri arayın ki bulasınız.

Çok yönlü, karmaşık bir ruh/kafa yapısı vardı Necip Fazıl'ın. Hayatı da öyleydi. "Şeyh"liğin ne olduğunu, ne olmadığını bilecek kadar zeki idi, bilgiliydi. Gençliğinde, orta yaşlarda hiç o taraklarda bezi yokken, sonraları "Şeyh" olmak onu rahatlatırdı. Rahatlamaya ihtiyacı vardı. Şiiri çoktan boşlamış olduğunu da yine en iyi o bilirdi. Bilmezmiş gibi yapmak işine gelmiştir. "Şair" rantını tepmemiştir.

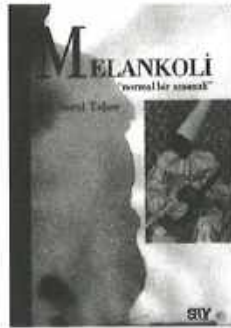
Nazım onun tam zıttıydı. Sade, yalın. İçi, dışı, hayatı bir. Coşkusunda, öfkesinde olduğu kadar hüznünde ve aşkında da sağlıklı. İdeolojiye hiç sığınmadı. Buna ihtiyacı yoktu. Sonuna kadar hem şair, hem komünist ve yurtsever olabilirdi. Oldu.

Nerden çıkıyor o "Hem o, hem o" tavrı? Ya da, adeta, "O değilse, o da değil"?

Nazım'ı gölgesinden kurtarmak gerekir. T.A

“Melankoli”*

Konuya meraklı olanlar mutlaka okumalı. Meraklı olmayanlara ise bir birey olarak insana ve insanlık tarihine yeni bir bakış açısıyla yaklaşma imkanı sunması bakımından tavsiye edilir.

Melankoli terimi psikanaliz literatüründe artık kullanılmıyor. Yerini çeşitli türle-riyle depresyon kavramı almış durumda. Klinik Psikiyatri'den anlamam, ama bildiğim kadarıyla kökeni ya da nedeni klinik öykü-den çıkarsanamayan, daha ziyade doğuştan geldiği düşünülen ve ender vakalarda görülen depresyon eğilimleri için “melankolik depresyon” tanısı halen kullanılmakta.

Bütün bilimleşme çabalarında olduğu gibi psikanalizde de gündelik dil, ampirik yaşam deneyimleri ve haklı olarak en çok da dini terminoloji karşısında mesafeli, olabildiğince yansız (nötr) terimler kullanma eğilimi söz konusu. Bununla birlikte, çeşitli alt birimleriyle birlikte psikanalizde ve psikiyatride başlı başına bir kavram familyası oluşturan depresyon kavramı, klinik plandaki işlevselliğine rağmen, kapsadığı ruhsal olguların insani, edebi, sanatsal, felsefi ve tarihi boyutlarını ifade etmekte yetersiz kalıyor. En yakın çağrışımı anti-depresan ilaçlar. Oysa melankoli, ilk çağlardan gelen mistik, kimi zaman ürkütücü, kimi zaman hüznü çağrışımına rağmen klinik olarak depresyon kavramının kapsadığı ruhsal olguların kültürel-insani plandaki anlamlarını bilebilmemiz, belki de duyabilmemiz için hala önemini koruyor.

Deneyimli bir psikiyatr ve incelikli bir tevazuyu elden bırakmasa da yapıtından açıkça görülebileceği gibi, felsefeye olduğu kadar sanat tarihine de meslekten biri kadar vakıf olan Serol Teber *Melankoli* “Normal bir Anomali” adlı kitabında bu ruhsal olguyu yukarıda andığım her iki düzeyde birden ele alıyor. Üstelik mitolojiden sanat ve felsefeye uzanan, kısaca kültürel-insani düzeyi klinik psikiyatriye ya da psikanaliz kuramına indirgemeksizin, her iki alanın da hakkını vererek. Konuya (aslında konulara) meraklı olanların mutlaka okuması gerekir diye düşünüyorum. Meraklı olmayanlara ise bir birey olarak insana olduğu kadar insanlık tarihine de yeni bir bakış açısı ile

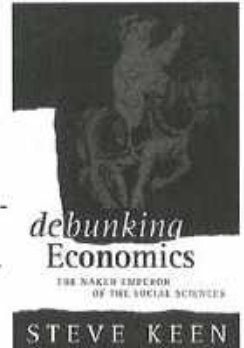
yaklaşma imkanları sunması bakımından özellikle tavsiye edilir.

Eleştiri değilse de belki ufak bir hayıflanma: Kitapta, özellikle modern sanatın melankoli kavramı etrafında yeniden düşünüldüğü son bölümlerde, Sembolizm'in son derece sınırlı biçimde —Baudleaire'den iki paragraf— ele alınmasının kitabın kapsayıcı bütünlüğüne az da olsa gölge düşürdüğünü söylemeden geçemeyeceğim. Evet, ekspresyonist Kirchner'in resimlerini onun melankolik kişiliğini yorumlamadan tam olarak anlayamayız, ama bir akım olarak Sembolizm'in kendisi, toplumsal bir depresyon olarak da görülebilecek 19.yy sonu dekadansında —bu terimi kullanmasa da— tam da melankolinin dile gelmez, ancak hissedilebilir kuytularının ortasından geçmeyi denememiş miydi? —Ali Rıza Tura

“debunking Economics”

Sosyal Bilimlerin Çıplak Kralı
İktisat'ın Gerçek Yüzü

“Detaylı ve kapsamlı çalışmalarla mesnetsiz olduğu ortaya konan bir ekonomik teoride neden ısrar edilmektedir? Bu ekonomi politikalarının onca yıkıcı etkisi görüldüğü halde neden siyasetler ve bürokratlar bu teoriyi savunmada bu derece ısrarlıdır? Bu soruların yanıtları, bugün dünya üniversitelerinin çoğunda verilmekte olan ekonomik düşüncenin gerisinde yatmaktadır. Bu kitapla, kendisini Keynesyen teoriye yakın hissedenden ekonomistlerden çok daha geniş bir kitleye ve öncelikle de ekonomistler tarafından sindirildiğini hissedenlere sesleniyorum. Ekonomistlerin sosyal politikayı ele geçirmeyi başarmalarının pek çok nedeninden bir tanesi, kendi önerilerine karşı çıkanlara karşı yüksek bir entellektüel pozisyona sahip olduklarını iddia etmeleridir. Bu kitabın amacı, bu iddianın gerçek dışılığını ortaya koymaktır,” diyor, kendisi de Klasik İktisat üzerine akademik kariyer yapmış olan Prof. Dr. Steve Keen.

Esas olarak kapitalist iktisat teorisinin, kendi içinde yine iktisadi metodlar kullanılarak eleştirildiği, yer yer Marksizm'e refere edilen kitap Avustralya Pluto Press ve İngiltere Ved Books tarafından ortaklaşa yayınlanmıştır. —Gaye Yılmaz

Melankoli Dr. Serol Teber, Say yayınları, İstanbul, 2001 (ikinci basım).

31 Ocak-5 Şubat Dünya Sosyal Forumunda (Brezilya) tartışılan konular arasında tekellerce denetlenen kitle iletişim araçlarına alternatifler, iletişimi demokratikleştirme, tek kültür-tek dil sorunu (ABD'de diğer tüm ülkeler kadar bilgisayar olması, web sitelerinin %80'inde İngilizce kullanılması...) vardı. Ayrıntılı bilgi www.forumsocialmundial.org.br ya da www.portoalegre2002.org sitelerinde.

Bu sayıda iki Türkçe siteden sayfalar var.

www.akel.org.cy

(Çalışan Halkın İlerici Partisi, Kıbrıs)

AKEL, 1926'da kurulan Kıbrıs Komünist Partisi ve İngiliz sömürgeciliğine karşı mücadele geleneğinin üzerine "demokratik, anti-faşist, anti-Hitler" bir parti olarak 1941'de kuruldu. 1948'de Rum ve Türk işçilerin katıldığı büyük grev, 1955'de AKEL'in yasadışı ilan edilmesi, aynı dönemde EOKA ve Grivas'ın terörü, 1964-74 arası çiftte Enosis'e karşı bağımsız, bağlantısız Kıbrıs'ın savunulması, Atina cuntası destekli EOKA B terörü ve 1974 faşist darbesine karşı mücadele, Türkiye'nin müdahalesine karşı direnme, Kıbrıs'ın birliği ve toprak bütünlüğünü savunma, 1977-79'da iki bölge, iki toplumlu federasyonu destekleme, son dönemde tüm Kıbrıs'ın üye olması ve sosyo-ekonomik kazanımların korunması koşuluyla Avrupa Birliği'ne katılımdan yana tavır, yetmiş beş yıllık parti tarihinin köşe taşları. "Marksizm-Leninizmin yönlendiriciliği"nde "demokratik bir sosyalizm"ın inşasını amaçlayan partinin desteklediği aday 1998 Cumhurbaşkanlığı seçimlerini %49,2 ile kılpayı kaybetti, ancak AKEL Mayıs 2001'de %34,7 oy ile en büyük parti oldu ve genel sekreter Hristofias meclis başkanı seçildi.

AKEL sitesi Yunanca, İngilizce, Türkçe benzer içerikle düzenlen-

miş. Soldaki menüde "AKEL 19. Kongresi" (Aralık 2000 kongresindeki tezler), "tarih-örgüt-program" (70. yıl tezleri, Hristofias'ın konuşması, MK üyeleri), "kararlar ve belgeler" (MK kararları), "AKEL ve AB" (partinin Avrupa Birliği politikası), "1998 seçimleri" (Cumhurbaşkanlığı seçimi kararı), "AKEL ve Kıbrıslı Türkler" (CTP'ye mesaj, kongre kararı, anma konuşmaları), "AKEL ve parlamento" (1996 seçim sonuçları), "uluslararası ilişkiler" (sol partilerin toplantıları), "basın açıklamaları" (1998'den bir MK açıklaması), "AKEL ve kitle örgütleri" (Tüm Kıbrıs İşçi Federasyonu PEO, Demokratik Gençlik Birliği EDON, çiftçi ve kadın örgütlerine bağlantı), "Haravgi" (Rumca günlük yayın organına bağlantı) ve "etkinlikler" bölümleri bulunuyor. İngilizce bölümde ek sayfalar da bulunmakta (sosyalizm anlayışı, parti tüzüğü, kararlar, vb.). Menüün üstünde ziyaretçi defteri, erişim için elektronik posta adresi var. Bazı sayfaların konulmaması (what's new, Ermenice bölüm, vb.) ya da güncel olmaması dışında iyi tasarlanmış bir site.

bia.net

www.bianet.org

(Bağımsız İletişim Ağı Online)

Bağımsız İletişim Ağı (BİA), 130'u aşkın yerel radyo, gazete ve TV'yi "üretim temelinde bir dayanışma ve haberleşme ağı" çevresinde bir araya getirmek için Ocak 2001'de kuruldu. BİA, Ertuğrul Kürkçü'nün koordinatörlüğü, Nadire Mater'in danışmanlığında "her

gün yaygın medyanın görmezden geldiği konuları ve toplum kesimlerinin yaşamına ve gerçeklerine ayna tutan haberleri" internet sitesinde yayınlıyor.

BİA anasayfasında günlük haberlerin yanı sıra, solda "sokaktan" (ör. idam cezası üzerine kısa görüşler), "tartışma" ("İmparatorluk" kitabı, Ermeni sorunu, kriz, vb.), "foto-çizgi" (Behiç Ak'tan karikatürler), kış resimleri ve Ümit Otan'dan fotoğraf sergisi, "görüşler" (çok sayıda makale), "kırmızı biber" (medya eleştirileri) anabашlıkları, sağda "tarihte bugün" köşesi, Filiz Koçali'nin hazırladığı "Kadının Penceresi" (kadın haberleri, söyleşiler, sağlık vb.), Fikret İlkiz'in düzenlediği "hukuk" (medya hukuku) ve "eğitim" (habercilik, iletişimle ilgili bilgi) bölümleri bulunuyor.

Başlıktaki üst menüden ayrıca "araştırma" (medya ağırlıklı yazılar), "yazar ara" (yazar adına göre yazılara erişim), "bilgi belge" (çeşitli ulusal, uluslararası belge, bildirge ve sözleşmeler), "linkler" (çok sayıda medya, özellikle yerel medya sitesi), "arşiv" (29 Aralık 2000'den itibaren bianet sayfaları), PÜM (bia programları tanıtımı), "bia ile ilgili" (genel bilgi, eğitim programının ayrıntılı açıklaması), "iletişim" (bia e-posta ve adresleri) ile İngilizce (benzer tasarımla haberler, yazar ara, belge, vb.) bölümlerine erişilebiliyor. Bianet sitesinde arama, listeleme, dolaşma kolay, tasarım iyi. Anasayfaya yönlendirmesiz bağlanmak isterseniz http://www.bianet.org/index_ro-ot.htm adresini kullanabilirsiniz.

Bir grup ÖDP üyesinin 15 Ocak 2002 tarihli açıklaması (özet)

Herşeye rağmen bir kez daha

Kuruluşunun 6. Yılında ÖDP "büyük bir hayal kırıklığına" dönüşmenin eşiğindedir. Kuruluşuna büyük bir coşku ve hevesle katılan "sessiz çoğunluk" için ÖDP uzunca bir zamandır zaten hayal kırıklığına dönüşmüştü. Onlar sessizce geri çekilmişti. Ya da filler tepişirken pek çoğu ezilmişti. Şimdi hayal kırıklığı sırası ÖDP'nin iç dünyasında yaşayanlara geldi. ÖDP, "başka türlü bir şey" iddiasıyla çıktığı yolda solun içe dönük toplumsal yaşamda etkisi olmayan sıradan, renksiz bir partisi haline gelmektedir. Gelecek hayali kurmakta zorlananların ayak diremeleri ÖDP'nin ayaklarına dolanmış, solun yeni yüzyıldaki en ümit-var projesi siyasal ihtirasın ve miyopluğun kurbanı olmak üzeredir.

Particikler ve grupçukları aşan bir proje olma iddiasıyla kurulan ÖDP—daha kurulduğu andan başlayarak—bunlara taviz vere vere adeta taammüden bitirilmiştir. Nihayet, parti içinde ikinci bir parti gibi davranarak ÖDP'nin bugünkü halinde önemli payları olanların yollarını ÖDP'den ayırması partinin sorunlarının çözüldüğü anlamına gelmez. Çünkü ÖDP'yi kemiren hastalık daha derin, köklü ve kroniktir.....

Dünyada ve Türkiye'de solun, sosyalizmin yaşadığı bunca soruna, yenilgiye ve değişime rağmen ÖDP'nin yenilenmeyi başaramamış olması hayret vericidir. ÖDP'nin kuruluşu solun/sosyalistlerin geçmiş siyasal yapılarının ve anlayışlarının yetersizliğinin de bir kanıtı olmasına rağmen ÖDP'yi eskimiş yapılara benzetme gayreti ÖDP'yi soluksuz bırakmış ve emekçilerin, çalışanların, ülkenin içinde bulunduğu bugünkü koşullarda varlığı ile yokluğunun belli olmamasına yol açmıştır.

ÖDP'yi bu hale getiren bir zihniyettir. Ve ne yazık ki bu zihniyet sadece bir gruba, kişiye ya da çevreye ait değildir. Bu zihniyet solun ortak bölenedir. Bu anlayış/kavrayış ÖDP'de kimilerinin şahsında daha fazla öne çıkmış, hayat bulmuştur. Bu zihniyetin başta gelen özelliği "küçük dükkanları" ile "büyük işler" becermede ısrar etmesi, elinde bütün sorunları çözecek sihirli anahtarları olduğuna inanması ve ÖDP'yi bir gönüllü seçim değil zoraki bir uğrak olarak görmesidir.....

Son tüzük kongresi ile ÖDP'nin sorunlarını çözdüğünü söylemek çölde serap görmektir. Partiyi felç edenlerle yolları bir siyasal zihniyet temelinde ayırmaya cesaret edemeden, böyle siyasal bir kopuş gerçekleştirmeden problemi teknik-idari düzenlemelerle çözmeye kalkmak sorunu hafife almaktır. Çünkü bu zihniyet, bu ruh yarın başka bedenlerde de karşımıza çıkacaktır. Tüzük kongresinde partinin çoğulcu karakterini zedeleyen yaklaşımlar ve bundan daha da vahimi farklılıklara tahammülsüzlük atmosferi partiyi

felç eden zihniyetin/ruhun başka bedenlerde de yaşayabileceğinin işaretidir.....

Bugüne kadar yapılanlarda ısrar edildiği sürece, geleneksel zihniyete ve yapılara atfedilen önem yerini ÖDP'ye atfedilen değere bırakmadığı sürece ÖDP'nin kazanılmasının mümkün olmadığı, sosyalistlerin, solcuların toplumsal hayatta herhangi bir rol oynayamayacakları ortadadır. Eğer ÖDP üzerine kurulan cümlelerin hala bir değeri varsa, eğer araç değil amaç önemli ise..... "şimdi yeni şeyler söylemek zamanıdır". Bu yönde şimdi ileri doğru küçük bir adım, yeni bir adım atarak hala varlığını sürdüren "parti içi yapılar" Genel Başkan Ufuk URAS'ın 2. Olağanüstü PM açış konuşması ve Partinin Tüzük Kongresi kapanış konuşmasındaki çağrısına uyarak kendisini lağvetmeli, varlığını ÖDP'ye ve Türkiye Sosyalist hareketine armağan etmelidir.

Ortada iyimser ve kolay çözülür bir tablo yoktur. Peki ne yapmalı? Solun bitmez tükenmez örgüt/parti/dergi vs. kervanına bir yenisini daha katmak çözüm olabilir mi? Ya da insanlığın, solun, emekçi hareketinin yıldızının parlamadığı bir dönemde siyaset yapmamak mı? Ya da fındık kabuğunu doldurmayacak önemdeki siyasal münazaralarla ömür törpülemek mi? Bunları yapmamak gerektiğini bilen ancak nelerin yapılması gerektiğini tam olarak bilmeyenler arayışlarını sürdürmelidir.

ÖDP, kuruluş anlayışı ve etkisi iyice azalmasına rağmen yarattığı iyimserlikle kurtarmak için hala çaba harcamaya değer bir siyasal projedir..... Ağır ve vahim problemlerin varlığı, bu gerçeği değiştirmez. Bu yüzden ÖDP'nin terki, belki haklı bir öfkenin dışı vurumudur ama sorun çözücü değildir. Ama çoğulcu ve demokratik örgütsel yapıyla, yeni siyaset tarzıyla ezilenlerin, dışlananların müdahale aracı olabilecek, geleneksel prangalarından kurtulmuş bir ÖDP'yi yaratmak ihtimali hala vardır. Bunun için çaba harcamak hala denemeye değer.

Yaptıklarımız ve yapmadıklarımızla bugün geline nokta kendimizi de sorumlu hissediyorsak ya da bu sonucu engellemeye gücümüz yetmemişse bugüne değin doğru yaptıklarımızı, doğru bildiklerimizi terk edip gidecek miyiz? Siyaset fikirler için, idealler için ve vicdani nedenlerle yapıyorsa, ve siyaset yapmaya devam edecekse ÖDP'yi "siyasal hasta" haline getiren geleneksel-mutaassıp solculuğa, ben merkezçiliğe, siyasal kibire karşı sözünü sakınmadan, ÖDP'yi çağdaş bir sosyalist parti yapmak, emekçilerin ve ezilenlerin güven duyacağı bir siyasal odak yapmak için bir kere daha —her şeye rağmen— denemeye değer.

(imzalar)

Sosyalizme ve kadın özgürlüğüne adanmış yaşam

Aleksandra Kollontay

20.yy. başında yükselen sosyalizm dalgasının ünlü kişileri arasında Rosa Luksemburg, Clara Zetkin, Inessa Armand, Aleksandra Kollontay gibi ünlü kadın devrimciler vardı. Onlar kadının özgürleşmesi mücadelesiyle sosyalizm mücadelesi arasında organik bağlar kuran, işçi sınıfı hareketi içindeki erkek hakimiyetinin kırılması için uğraş veren ve sosyalist öğretinin kadına, aileye, cinselliğe dair görüşlerini Engels ve Bebel'den ileri götüren, hem kuramcı, hem örgütçü militanlardı.

Aleksandra Mihailovna, Çarlık generali Domontoviç'in kızı, Çarlık subayı Kollontay'ın eşi idi. 22'sinde anne oldu. O yaşta sınıfının dışına yöneldi, akşam kurslarında işçilere ders verdi, siyasi mahkumlarla dayanışma amaçlı, Siyasi Kızılhaç' adlı gizli örgütte çalıştı. Bir tekstil grevine para topladı, bildiri dağıttı. 26'sında Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'ne katıldı (1898), Zürich'e gidip Marksist iktisatçı Herkner'in derslerini izledi. 1905'te Bolşevik'lere katıldı. Burjuva feminizmine, sosyalist saflardaki erkek şovenizmine ve tutuculuğa karşı savaştı. Tutuklanmamak için yurtdışına çıktı, Gorki'nin İtalya'daki sosyalist okulunda ders verdi (1911). New York'ta Buharin'le *Novii Mir*'i yayınladı (1916). Şubat Devrimi'nde Norveç'teydi. Dönüp, Petrograd Sovyeti yönetimine seçildi. Ekim Devrimi'ne katıldı. *Rabotnitsa* adlı bir kadın gazetesi çıkardı.

Sovyet Hükümeti'nde Toplumsal Refah Halk Komiseri (Bakanı) oldu. Brest Litovsk antlaşmasına karşı çıkarak, hükümetten çekildi. Tüm Rusya İşçi ve Köylü Kadınları Kongresi'ni örgütledi. III: Enternasyonal'de delegeydi. Inessa Armand ve Krupskaya ile birlikte KP Kadın Seksiyonu'nu (Zhenotdel) kurdu. Bürokrasiye karşı İşçi Muhalefeti'ne katıldı. 1922'de Norveç'e diplomatik görevle atandı ve 1946'ya

kadar İskandinavya'da kaldı. Yaşamının son 6 yılında Bakanlık danışmanıydı.

Kollontay'ın özgül görüşleri kadının özgürleşmesi üzerineydi. Önkoşulları: Özel mülkiyetin ilgası, kadının üretime katılması, ev işinin toplumsallaştırılması, "yeni cinsel etik" in oluşması, kadının üretici işleviyle, bağımsızlık özlemlerinin bağdaştırılması, ev işinin annelikten, anneliğin de cinsel ilişkiden ayrılması idi. Genel toplumsal sorundan bağımsız bir kadın sorunu kavramını yadsıdı, kadının özgürlük mücadelesini sosyalizm mücadelesinin bütünsel bir parçası kabul etti; burjuva feminizmi için düşmanın erkekler olduğunu, kadın işçilerin ise erkek yoldaşlarıyla birlikte proletarya mücadelesi içinde bulunmalarını, sınıflar üstü (bütün sınıflardan kadınları içerecek) birleşik bir kadın hareketinin olamayacağını savundu.

Kollontay, kapitalizmde kadının yükünün a) ücretli iş, b) ev işi c) çocuk bakımı olduğunu, evlilik kurumunun, maddi ve mali mülahazalara ve kadının erkeğe bağımlılığına dayandığını söylüyor ve orada aileyi bir ekonomik birim olarak niteliyordu. Kadının ev işi kocasına artık değer bırakmıyordu, ama kocasına bakarak, onun kapitaliste artık değer üretmesine dolaylı yoldan hizmet ediyordu. Sosyalist devrim

sonrasında ise geçmişin aile hukuku sürecekti, ama kadının boyunduruğu kırılacaktı. Kadın sorunu ihtisas işiydi ve Parti'de kadın seksiyonu kurulmalıydı. Sosyalizmde, annelik bireysel değil, sosyal olarak algılanmalı ve himaye edilmeliydi. Kamu lokantaları, mutfakları, çamaşırhaneleri, temizlik kurumları, tamirci dükkanları, kreşler, dadılık kuruluşları, yuvalar açılmalıydı. Anneliğin yükünü azaltmak için ebeveynlik toplumsallaşmalı, mevcut aile -zorlamaya başvurmadan- çözümlenmeli, Engels'in öngördüğü "bireysel cinsel aşk"a dayalı olmalıydı. Burjuva toplumdaki, yasal evlilik, fuhuş veya serbest beraberliğin her üçü de insan ruhunda sapmaydı: Burjuva evlilikte erkek kadını mülk edinmişti, çift ahlak vardı; evlilik fuhuşun ve evlilik dışı aşk ilişkilerinin gölgesi altındaydı, üstelik bu serbestiyet erkeğe aitti, kadının cinsel hakları yoktu. Sosyalist toplumda kadın-erkek ilişkilerinin alacağı şeklin asıl amacı sağlıklı insan ve sağlıklı çocuk yetiştirmek, insan psikolojisini geliştirmekti. Yepyeni bir kadın-erkek ilişkileri türü, yani tümüyle eşit insanların birlikteliği kurulmalıydı.

"Madam Kollontay" diye ünlenmiş bu devrimci doğru bildiğini söyleyen ve yapan, başı dimdik ve dikbaşı birisiydi. Rusya Devrimi, herşeye rağmen, erkeklerin yönettiği bir hareketti. O erkekler teoride Engels'in cinsel özgürlük konusundaki fikirlerini bilselerde onlar için o özgürlükler muhayyel bir sosyalist toplumda, bilinmeyen bir gelecekte varolacaktı. Bu nedenle, hayatı boyunca kendi bedeninin tek hakiminin kendisi olduğunu bilen, onu dilediği gibi kullanan ve hiç bir erkeğin mülkiyeti altına girmeyen Kollontay'a tepki göstermişlerdir. Bolşevik yöneticilerin tepkisini göğüsleyerek Kollontay'ı savunan kişi ise Vladimir İliç olmuştur.